

TC
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**E. ŞEWARDNADZE DÖNEMİ VE SONRASI TÜRKİYE
VE GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Mehmet AYDIN**

İSTANBUL, 2010

TC
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**E. ŞEWARDNADZE DÖNEMİ VE SONRASI TÜRKİYE
VE GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:

Mehmet AYDIN

Öğrenci no:

080771012

Danışman:

Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY

İSTANBUL, 2010

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**E.Şevardnadze Dönemi Ve Sonrası Türkiye Ve Gürcistan İlişkileri** ” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere uygun bir şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.15/10/2010

Mehmet AYDIN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

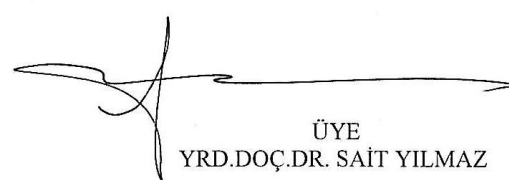
15.10.2010

Enstitümüz Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **080771012** numaralı *Mehmet Aydın*'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**E. SWARNADZE DÖNEMİ VE SONRASI TÜRKİYE VE GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 08.10.2010 tarih ve 2010/23 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (30) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile Kabul/Red veya Düzeltme kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
PROF.DR. ABDULHALUK MEHMET ÇAY

ÜYE
PROF.DR. MİTHAT BAYDUR

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. SAİT YILMAZ

E. ŐEWARNADZE DÖNEMİ VE SONRASI TÜRKİYE VE GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

Tezi Hazırlayan: Mehmet AYDIN

Özet

Gürcistan Türkiye ve Kafkasya için jeopolitik statüsünden dolayı hayati öneme sahiptir. Özellikle ulaşım ve ticaret yollarının merkezinde yer alması Gürcistan'ı bölgede önemli bir konuma yükseltmektedir. Soğuk Savaş sonrası bölgede etkili bir güç olmak isteyen Türkiye de komşularıyla iyi ilişkiler kurma politikasının bir gereğı olarak Gürcistan ile yakınlaşmıştır. Bu kapsamda çalışmada Şevardnadze dönemi sonrası yaşanan gelişmeleri inceleyerek ikili ilişkilerin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Konunun özünü oluşturan Kafkaslar ve Gürcistan bölgede hâkim güç olan diğer devletlerin de konumları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Rusya, ABD, İran ve Türkiye'nin bölgedeki çıkarları, çatışmaları ve rekabetleri dile getirilmiş olup; geni bir perspektiften konu hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Türkiye'nin tarihsel süreçlerle beraber, genelde Kafkasya coğrafyasına özelde de Gürcistan'a karşı sergilemiş olduğu siyasal ekonomik politikalar, neden sonuç ilişkileri kurularak incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Kafkasya, Türkiye-Gürcistan ilişkileri,

DURING AND AFTER E.ŞWARDNADZE TERM

TURKEY-GEORGIA COOPERATIONS

Prsented by: Mehmet AYDIN

Abstract

Georgia has vital importance for both Turkey and Caucasus because of its geopolitical status. Especially Georgia's central position in commercial and transportation raise its importance situation in the region. Turkey which wants to be effective in the region after the Cold War period became close to Georgia by means of good neighboring policy. In this context Turkey Georgia bilateral relation has been examined in this study. Our study is reviewed according to above mentioned points. Caucasus and Georgia, which build the core of the subject, are evaluated considering locations of other states that have political influence on the area. The subject is presented with a wide perspective including the benefits and conflicts of Russia, USA, Iran and Turkey's politics in Caucasus and Georgia throughout the history, is investigated with a reason result approach.

Keywords: Georgia, Caucasus, Georgia-Turkey relations

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
TABLolar LİSTESİ	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAFKASYA VE GÜRCİSTAN'IN STRATEJİK KONUMU VE TÜRKİYE AÇISINDAN ÖNEMİ

1. KAFKASYA COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİK ÖZELLİĞİ	2
1.1. Bölgenin Coğrafi Yapısı	2
1.2. Kafkasya Bölgesinin Tarihsel Önemi ve Dünya Siyasetindeki Yeri ...	4
2. GÜRCİSTAN JEOPOLİTİĞİ VE ÖNEMİ	9
2.1. Gürcistan'ın Coğrafi Konumu	9
2.2. Tarihte Gürcistan ve Gürcüler	10
2.2.1. Rusya Egemenliğinde Gürcistan	11
2.2.2. 1917 Bolşevik İhtilali Sonrası Gelişmeler	13
2.2.3. Bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti Dönemi	14
2.3. Gürcistan'ın Siyasi Yapısı	15
2.4. Gürcistan Bağımsızlığı Sonrası Yaşanan Gelişmeler	17
2.4.1. Gürcistan'ın Jeopolitik Açından Önemi ve Büyük Güçlerin Mücadeleleri	18
2.4.2. Gürcistan Dış Politikasının Temel Karakteristiği	22
2.4.3. Gürcistan Demografik Yapısından Kaynaklanan Sorunlar ...	24
2.4.3.1. Abhazya	25
2.4.3.2. Acaristan	28
2.4.3.3. Güney Osetya Sorunu	29

2.4.3.4. Cevati (Javakheti) Bölgesi	34
2.4.3.5. Borçalı Bölgesi Sorunları ve Karapapaklar	35
2.4.3.6. Diğer Sorunlar	35
2.5. Enerji Nakil Hatları ve Gürcistan	36
2.5.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı	37
2.5.2. Bakü-Supsa Boru Hattı	38
2.5.3. Şahdeniz Boru Hattı	39
2.6. Türkiye'nin Kafkasya Politikası	39
2.7. Gürcistan'ın Türkiye İçin Önemi	44

İKİNCİ BÖLÜM

2003 GÜL DEVRİMİ ÖNCESİ GÜRCİSTAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1. SİYASİ İLİŞKİLER	46
1.1. 1918–1921 Geçici Bağımsızlık Döneminde İlişkiler	46
1.1.1 Mondros Mütarekesi Sonrası İlişkiler	46
1.1.2. TBMM Döneminde İlişkiler ve Kars Antlaşması	50
1.2. SSCB Döneminde İlişkiler	51
1.3.1. Gamsakhurdia Döneminde Yaşanan Gelişmeler	52
1.3.2. Şevardnadze Döneminde Yaşanan Gelişmeler	53
2. TÜRKİYE GÜRCİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ	59
3. KÜLTÜREL VE ASKERİ İLİŞKİLER	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2003 GÜL DEVRİMİ SONRASI GÜRCİSTAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1. GÜRCİSTAN'DA GÜL DEVRİMİ VE SAAKAŞVİLİ İKTİDARI	64
2. SAAKAŞVİLİ DÖNEMİNDE İKİLİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ.....	67
3. GÜRCİSTAN'IN ETNİK SORUNLARI KARŞISINDA TÜRKİYE'NİN TUTUMU	69

3.1. Ahıska Türkleri Sorunu	69
3.1.1. Ahıska Türkleri Sorununun Gelişimi	69
3.1.2. Ahıska Türkleri Sorununda Saakaşvili Dönemindeki Gelişmeler ...	71
3.2. Abhazya Sorunu	73
3.2.1. Abhazya Sorunu ve Türkiye'nin Tutumu	73
3.2.2. Saakaşvili Döneminde Türkiye'nin Abhazya Politikasındaki Gelişmeler	75
3.3. Güney Osetya Sorunu ve Türkiye	77
3.4. Acaristan Sorunu	78
3.4.1. Türkiye'nin Soruna Yaklaşımı	79
3.4.2. Saakaşvili İktidarı Sonrası Gelişmeler	79
3.5. Cehaveti Bölgesi ve Türkiye	80
3.6. Gürcistan'da Türk Nüfusu ve Mevcut Sorunlar	81
4. ORTAK PROJELER KAPSAMINDA YAŞANAN GELİŞMELER	84
4.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	84
4.2. Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı	86
4.3. Kars Tiflis Bakü Demiryolu Projesi	90
4.4. Türkiye'nin Kafkasya İstikrar Paketi Girişimi	91
5. EKONOMİK İLİŞKİLER	92
6. KÜLTÜREL VE ASKERİ İLİŞKİLER	96
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	101

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Türkiye Gürcistan Dış Ticareti 1992–1998	60
Tablo 2 2003 Sonrası Türkiye Gürcistan Dış Ticareti (\$)	93
Tablo 3 Mal Grupları İtibariyle Gürcistan Türkiye Ticareti (1000 \$)	94

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Bileşik Devletleri
BP	: British Petroleum
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIOC	: Azerbaijan International Operating Company
ASAM	: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BTC	: Bakü Tiflis Ceyhan
DBT	: Dışişleri Bakanları Toplantısı
Der	: Derleyen
Ed.	: Editör
km²	: Kilometre kare
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
MS	: Milattan Sonra
MÖ	: Milattan Önce
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
s.	: Sayfa
SSC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Türkiye soğuk savaşın sona ermesi ardından Kafkaslarda yepyeni bir süreçle karşı karşıya kalmıştır. Bu süreç boyunca Güney Kafkasya özellikle enerji nakil hatları konusu ile ön plana çıkmış, Türkiye de mevcut politikalarını bu duruma göre değerlendirmiştir. Bu nedenle Transkafkasya olarak da adlandırılan bu coğrafya da Azerbaycan ile beraber Gürcistan ile ilişkiler büyük önem kazanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin bu ülkeyi ilk tanıyan devletlerden biri olması ardından diplomatik ilişkiler başlamış ve bugünkü duruma gelinmiştir. Halen Gürcistan bölgede Türkiye'nin en önemli müttefiklerinden biri durumundadır. 2003 yılında gerçekleşen Gül Devrimi sonrasında da mevcut durum değişmemiş ve Gürcistan Rusya'nın karşısında alternatif olarak, bölgesel güç Türkiye'yi yerleştirmiştir. Bu nedenle bu çalışmada inceleme alanı olarak Şevardnadze sonrası Gürcistan Türkiye ilişkilerinin incelenmesi seçilmiştir.

Çalışma üç temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Kafkasya ve Gürcistan'ın stratejik konumu ve Türkiye açısından önemi değerlendirilmiştir. Bugün ilişkilerde gelinen noktayı iyi analiz edebilmek açısından ikinci bölümde Gül Devrimi öncesi ilişkilerin seyri incelenmiştir. Son olarak üçüncü bölümde de Saakaşvili'nin iktidara geldiği dönem sonrası ilişkiler incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAFKASYA VE GÜRCİSTAN'IN STRATEJİK KONUMU VE TÜRKİYE AÇISINDAN ÖNEMİ

1. KAFKASYA COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİK ÖZELLİĞİ

Bu kısımda genel hatları ile Gürcistan coğrafyasının jeopolitik önemi incelenecektir.

1. 1. Bölgenin Coğrafi Yapısı

Kafkas, Kafkasya ismi ilk kez Eski Yunan düşünürlerinden Aiskhlos'un MÖ. 490'da yazdığı "Zincire Vurulmuş Zevk ve Eğlence" adlı eserinde bahsedilen Kavkasos Dağı deyiminde görülmüştür.¹ İran düşüncesine yakın olan ilk Müslüman coğrafyacılar, bölge ile ilgili olarak Babil dönemine kadar gitmişler ve uygar güney ile karanlık kuzey arasındaki ünlü Kaf Dağı'nın bulunduğu bölge olarak tanımlamışlardır. Kafkas kelimesi, (Arapça da al-Kabk, Türkçede Kafkas) Farsça Kâfkah yani Kaf Dağı'ndan türetilmiştir. Firdevsi'nin Şahname' sinde, Kafkasya, Kuhe kâf olarak adlandırılmıştır.² Eski Yunan'dan Romalılar'a Karadeniz ile Hazar Denizi arasında bulunan ve Türk İslam eserlerinde Elburz Dağı olarak adlandırılan Kavkasus (Caucas) biçiminde geçen bu coğrafya deyimini, Rönesans'tan sonra hümanistlerin eserlerinde Caucaus, Caucasia, Caucasia ifadeleriyle anılmaya başlanmıştır.³

"Kafkasya, tarih boyunca bir sınır ülkesi olmuştur. Azak Denizi'ndeki Taman Yarımadası'ndan, Hazar Denizi kıyılarındaki, Apsheron (Apşeron) Yarımadası'na kadar uzanan Kafkas Ana Sıradağları, Himalaya sisteminin batı kanadı olarak, Ermenistan ve İran Dağlarını içine alan Ortadoğu Dağ Bölgesi'nin tabii sınırını teşkil eder. Kuzeyde Ana Kafkas Sıradağları'nın etekleri Kuzey Kafkasya steplerine doğru iner. Bu step, Karadeniz'e akan nehirlerin, beslediği

¹ Kırzioğlu, F., Osmanlıların Kafkas-Elleri'ni Fethi (1451–1590), Ankara: T, 1998, s. XV; Demir, A. F., Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, İstanbul, 2003, s. 59.

² Demir, a.g.k., s. 59.

³ Kırzioğlu, a.g.k., s. XV.

otlakların batıya uzanan parçasıdır.”⁴ Bunlarla beraber Kafkasya; Avrupa Rusya’sı ve Orta Asya ile Anadolu’yu ve Orta Doğu’yu bağlamakla birlikte; Doğu-Batı yönünde de Orta Asya’nın denizlere ulaşması mümkün en kısa ve uygun istikametteki yol üzerinde bulunmaktadır. 160 km Kafkasya içlerine kadar su üstü ulaşımına elverişli Kuban Nehri ve Rusya’nın iç kesimlerini Hazar ve Karadeniz ile bağlantısını sağlayan Volga ve Don Nehirleri ile her iki denizin de Kafkas kıyılarında sahip oldukları güvenli limanlar göz önüne alındığında, Kafkasya bölgesinin kıtalar ve uluslararası ulaşım ve ticarete ne denli elverişli olduğu anlaşılacaktır.⁵

Jeopolitik yönden Kafkasya; Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının arasına girmiş olan ve beş bin kilometre uzunluğunda bulunan Akdeniz - Ege Denizi - Marmara ve Boğazlar- Karadeniz ve Azak Denizi ile birbirine bağlı iç denizlerin meydana getirdiği bir su koridorunun ucunda bulunmaktadır.⁶

Bölgenin uluslararası konumu üç özellik ile açıklanmaktadır. İlk olarak bölge dağlık ve çok sayıda vadiden oluşmaktadır. Bu durum bölgenin sosyo-politik yapısının belirleyicilerinden biridir ve bu sayede farklı kökenden gelen topluluklar tarih boyu işgallerden kendilerini koruyabilmiş ve kültürlerini sürdürmüşlerdir. İkinci belirleyici nokta bölgenin büyük devletler arasında tampon niteliğidir. Komşu olan Araplar, İranlılar, Ruslar ve Türkler bölge ile yakından ilgilenmiş ve bu nedenle zaman zaman çeşitli güçlerin egemenliğine girmiştir. Son olarak bölge ticaret ve ulaşımında önemli bir köprü özelliğindedir.⁷

Kafkasya’nın tarihi coğrafyası ve jeopolitik önemi, aynı zamanda bölgenin stratejik önemini de artırmaktadır. Güney Kafkasya’da Gürcistan coğrafi konumu, Azerbaycan ekonomik potansiyeli, doğal zenginlikleri ve nüfusunun büyüklüğü sebebiyle, Ermenistan ise Rusya ile kurduğu çok boyutlu ilişkiler bağlamında stratejik önem arz etmektedir.

⁴ Allen, W. ve Muratoff, P., “Kafkasya’nın Tarihi Coğrafyası”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı. 54, Temmuz 2001, s. 52.

⁵ Mahmut Bi, Kafkas Tarihi, I. Cilt, İstanbul, 2007, s. 110–111.

⁶ Tavkul, U., Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya, İstanbul, 2002, s. 11.

⁷ Demir, a.g.k., s. 59–60.

SSCB'nin dağılmasıyla Kafkasya, devletlerarasındaki sınırlarla kuzey ve güney olarak iki bölgeye ayrılmıştır. Kuzey Kafkasya, Rusya Federasyonu'nun parçası iken, Güney Kafkasya, üç bağımsız devleti -Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan- kapsamaktadır. Güney Kafkasya'ya "Moskova'dan bakıldığında Kafkas dağlarının ardında kaldığı için Kafkas-ötesi" anlamına gelen Transkafkasya da denilmektedir.⁸ Bu bölge, Akdeniz dünyasını Ortaasya'ya, bozkır ülkesini de Yakınoğu'ya bağlamaktadır. Kuzeyde Büyük Kafkaslar, güneyde Türkiye ve İran, batıda Karadeniz, doğuda Hazar Denizi ile çevrili olup, 186.100 km²'lik bir alan kapsamaktadır. Güneye doğru dik bir yamaçla Güney Kafkasya vadisine doğru alçalan bu dağlar, vadinin ötesinde yeniden yükselerek yaklaşık 2.400 m. yüksekliğindeki Küçük Kafkasları oluşturur. Güney Kafkasya kendi içinde Gürcistan'ın içinde yer alan Abhazy bölgesi, Rioni Ovası ve Kura Havzası olarak üç bölgeye ayrılmaktadır.⁹

Uzunluğu 1200 km.'ye varan Kafkas Dağları, genel olarak, bölgeyi kuzey ve güney olmak üzere ikiye bölmektedir. Öte yandan bu dağlar, Anadolu-İran ve Arap memleketleri ile Kıpçak Bozkırları ve İskit ülkesini birbirlerinden ayıran tabii bir sınır görünümündedir. Esas itibarıyla dağlık bir ülke olan Kafkasya'da yerleşim de bölgeleri genellikle yüksek yaylalar ve derin vadilere yayılmıştır.

Kafkasya, Sovyetler Birliği içerisinde yer alan Rus olmayan diğer bölgelerden bazı noktalarda ayrılmaktadır. Kafkas cumhuriyetlerinin dili ve gelenekleri, Ruslaştırma ve ateizm propagandalarına rağmen korunmuş, milli duygular ise bozulmamıştır.

1.2. Kafkasya Bölgesinin Tarihsel Önemi ve Dünya Siyasetindeki Yeri

Hazar Denizi ve Karadeniz arasında yer alan ve günümüzde hala Terra Incognita olarak adlandırılan Kafkasya, gerçekte insan ırkının 400 bin yıl önce ortaya çıktığı, jeopolitik ve jeostratejik açıdan dünyanın en önemli bölgelerinden biridir.¹⁰

⁸ Neef, C., Kafkasya, Rusya'nın Kanayan Yarısı, çev. Özalp Göneralp, İstanbul, 2004, s. 76.

⁹ Demir, a.g.k., s. 60-61.

¹⁰ Bi, a.g.k., s. 109.

Kafkasya; tarih boyunca ticaret ve göç yolları oluşturmanın yanında, kültürlerin kesiştiği önemli bir kavşak noktası olmuştur. Doğu–Batı arasında bir köprü oluşturan ve Avrasya coğrafyasının en hassas bölgesinde bulunan Kafkaslar, siyasi ve ekonomik açılardan tüm dünyanın ilgisini cezbetmesinin yanında, birçok güç odağının etkinlik mücadelesine de sahne olmaktadır. Özellikle, Türkiye ile doğrudan sınır ve coğrafi bağlantısı olan Transkafkasya (Güney Kafkasya), Türkiye’nin, Orta Asya devletleri ile temasında, güney-kuzey arasında irtibat yeri olmaktadır.¹¹ Özellikle Kavimler Göçü sırasında Orta Asya’dan göç eden kavimler istisnasız Kafkaslar’a uğramışlar ve gerilerde etnik izler ve kültür değerleri bırakarak yollarına devam ettikleri gibi, bir kısmı Ural Altay kavimleri, ülkenin cazibesine kapılarak burayı kendilerine yurt edinmişler ve eski otokton Kafkas milleti ile karışmıştır.¹² Böylece Kafkasya bölgesi eski dünyanın üç kıtası arasındaki sosyo ekonomik temaslarla bir köprü görevi görürken, kendi kimliğini ve kültürel değerlerine sahip çıkarak onu korumuştur.¹³

Kafkasya’nın jeopolitik ve jeostratejik önemi nedeniyle tarih boyunca insan yerleşimi ve medeniyetlerin gelişmesinde çok büyük rol oynamıştır. Bu nedenle bütün tarih boyunca Kafkasya önemini hiçbir devirde kaybetmemiştir.¹⁴

Kafkasya dil, din ve etnik gruplar açısından dünyanın en zengin, çok kültürlü bölgelerinden birisidir. Dolayısıyla, Kafkasya bir kültürler mozaiği coğrafyaya sahip, heterojen yapıda bir bölgedir. Yaklaşık elli kadar etnik grubun yaşadığı bu bölgede çoğunluk Azeri, Gürcü, Ermeni ve Çeçenler’den oluşmuştur. Etnik yapının bu derecede çeşitlilik arz ettiği bölgede yaşayan grupları genel anlamda üçlü bir sınıflama üzerinde değerlendirmek mümkündür.¹⁵

1. Türk Kökenliler
2. Hıristiyan Milletler
3. Müslüman Olan Kafkas Kavimleri

¹¹ Fouskas, V. Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya, çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul, 2004, s. 112.

¹² Bi, a.g.k., s. 66.

¹³ Bi, a.g.k., s. 66.

¹⁴ Bi, a.g.k., s. 67.

¹⁵ Saydam, A., Kırım ve Kafkas Göçleri (1856–1876), Ankara, 1997, s. 17–18.

- Kafkasya'nın Türk ve Müslüman olmayan, Hıristiyan unsurları: Gürcüler, Ermeniler, Abhazlar, Osetler, Asuriler, Udinler.
- Kafkasya'nın Türk olmayan Müslüman unsurları: Osetler, Çeçenler, Kabardaylar, Acaralar, Abazalar, Çerkezler, Adigeler, Tatlar, Talıslar, Lezgiler, Dargınlar, Laklar, Rutullar, Agullar, Sokurlar, Tabasaranlar.
- Türk gruplar: Azerbaycan Türkleri, Kumuk Türkleri, Karaçay Türkleri, Balkar Türkleri, Nogay Türkleri, Kundur Türkleri, Kafkasya Türkleri, Ahıska Türkleri

Soğuk Savaş döneminde, SSCB kontrolünde teşkil edilen, bir dizi örnek cumhuriyet/ özerk cumhuriyet ve özerk bölge halinde, varlıklarını sürdüren bu topluluklardan bazıları, 1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından, bağımsızlıklarını (Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan) ilan etmiş, bir kısım (Çeçenistan, Dağıstan, Abhazya)'da halen bağımsızlık mücadelesine diğer bir kısmı da başka bir devletle birleşme için mücadelesine (Güney Osetya'nın Kuzey Osetya ile birleşerek Rusya'ya dâhil olma isteği) devam etmektedir.¹⁶

Kafkasya jeopolitiği, Kafkasya coğrafyası ile Kafkasya'nın etki alanını kapsamaktadır. Kafkasya'nın jeostratejik ufku ve ilgi alanı da Rusya, Orta Asya, Orta Doğu ve Türkiye'yi içermektedir. Bu bölgelerde sadece siyasal değil stratejik düzeydeki her olay ve konu da Kafkasya'yı da etkilemektedir.¹⁷ Çünkü Avrupa'yı Asya'ya bağlayan ve geçiş güzergâhı olması nedeniyle Kafkasya Bölgesi bu satranç tahtasında önemli bir hamle yeridir. ABD'li bilim adamı Huntington, kültürleri ayıran iki fay hattı belirtmiştir. Bunlardan ikincisi olan ve medeniyetler çatışmasının yaşanabileceği ileri sürülen fay hattı, bu bölgede bulunmaktadır. Bölge; sosyal, etnik, dil ve din yapısı çok karmaşık olduğu için, dünyadaki güç odaklarınca, enerji ve diğer yer altı kaynakları ile hammadde paylaşımını kolaylaştırmak maksadıyla; bu karmaşık yapının etnik çatışmalara dönüştürülerek, kısıktırılma ihtimali nedeniyle, potansiyel bir kriz alanıdır.¹⁸

¹⁶ Demir, a.g.k., s.32.

¹⁷ Bi, a.g.k., s. 109–110.

¹⁸ Demir, a.g.k., s.33.

Bunlarla birlikte Kafkasya doğal enerji ve yeraltı kaynakları bakımından zengin bir çeşitliliğe sahip olmasına ve çıkartılan petrolün iyi kalitede olmasına karşın toplam petrol üretimi Rusya genelinde %1 'den daha az bir oranla çok düşük bir pay oluşturmaktadır. Örneğin bilim adamları Adige Cumhuriyeti'ndeki toplam petrol ve gaz rezervlerini tahmini olarak 71 milyon ton yakıtı eşdeğer olarak vermektedir. Dolayısıyla Kafkasya'nın önemi petrol üretiminden ziyade taşıma hatları güzergâhında olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁹

Kafkasya yalnızca petrol kaynakları ve petrol boru hatları ile değil, aynı zamanda Orta Asya doğal gazının dünya pazarlarına açılımı açısından da stratejik bir konumdadır. Nitekim nükleer enerji ve kömürün kullanım alanlarındaki azalmaya koşut olarak doğalgaz kullanımını artmaktadır. Yeni nesil nükleer santrallerin ve hidrojen enerjisi gibi yeni teknolojilerin Dünya enerji sektörüyle bütünleşmesine kadar, doğalgaz geçiş süreci yakıtı olarak işlev göreceği için “21. yüzyıl yakıtı” olarak da adlandırılmaktadır.

Arnold Gehlen ve Pavel Dolukhanov Kafkasya bölgesinin tarihte oynadığı rolü dikkate alarak, gerçek kültürün burada doğduğunu belirtmişler ve bütün diğer kültürlerin bu ilk kültürün devamı olduğunu savunmuşlardır.²⁰

Tarihsel dönem içerisinde Bakü-Tiflis demiryolu hattının yapılması (1883), Hazar denizinde ve Volga nehrinde petrol filosunun kurulması, Azerbaycan'ın Rusya demiryolu ile birleştirilmesi, (1900), Bakü Batum Petrol Hattı'nın yapılması (1907) Güney Kafkasya bölgesinin jeostratejik önemini ve büyük güçlerin bölgeyi ele geçirme isteklerini arttırmıştır. Günümüzde de durum farklı değildir. Örneğin başta ABD olmak üzere, Batı, bölgenin ekonomik zenginliğinden yararlanmak istemektedir. Bölgeye ekonomik açıdan önem veren Batı ülkeleri, bölgenin istikrara kavuşması için Rusya Federasyonunu başlangıçta bir ortak olarak görmüşler, ancak Rusya Federasyonu'nun bölgedeki emperyalist eğilimi ve petrol ve yer altı kaynaklarına tekrar egemen olma isteği anlaşıldıktan sonra, özellikle ABD'nin

¹⁹ Khurma C.K. ve Girin M.S., “Büyük Oyunun Küçük Figüranları”, Kafkasya Forumu Dergisi, Sayı 2, (Ocak Şubat 2006), s. 10.

²⁰ Bi, a.g.k., s. 66.

tutumunda önemli değişiklikler olmuş, bölgesinde istikrarlı, dengeli, caydırıcı bir güç olan Türkiye ile işbirliğini artırmıştır.²¹

Bir bütün olarak ele alındığında Kafkasya, dünyada çok az bölgeyle karşılaştırılabilecek özelliklere sahip bir coğrafyadır. Kafkasya eski çağlardan beri mineral zenginliği ile tanınmaktadır. 19. yüzyılın sonlarında çıkarılmaya başlanan Azeri petrolü, Sovyet döneminde Rus ekonomisinin büyük bir kısmını beslemiştir. 20. yüzyılın başında, Çeçenistan'ın Grozni şehri etrafındaki petrol sahaları üretime başlamıştı ve bu bölge halen de eski Sovyetler Birliği'nin uçak yakıtı ihtiyacını büyük oranda karşılamaktadır. Bölge kendi kaynakları ile kendisini besleyecek ve donatacak durumdadır.²²

Bu noktaya kadar olan genel bilgileri özetlemek gerekirse, Kafkasya bölgesi; Rusya Federasyonunun hakimiyetinde olan Kuzey Kafkasya ile, üç bağımsız cumhuriyeti yer aldığı Transkafkasya (Güney Kafkasya)'dan oluşur. Kuzey Kafkasya; doğuda Hazar Denizi, batıda Karadeniz ve Azak Denizi, kuzeyde Maniç Nehri ve bataklıkları, güneydoğuda ise, Samur Nehrinin Hazara döküldüğü yerden, İngur Nehrinin Karadeniz'e döküldüğü noktaya kadar uzandığı kabul edilen hat ile çevrili coğrafi bölgeye denilmektedir.²³

Transkafkasya ya da Güney Kafkasya denildiğinde, bir coğrafi bölge kastedilmekte, bu bölge Büyük Kafkasların doruklarından başlayarak, Küçük Kafkasların güney eteklerine kadar uzanmakta olup, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan, bu bölgede yer alan ülkelerdir. Abhazya, Transkafkasya'da yer almaktadır; ancak burada yaşayan halklardan biri olan Abhazlar, bir Kuzey Kafkasya halkıdır ve Kuzey Kafkas dillerinden biri olan Abhazca konuşmaktadırlar.

Abhazya coğrafi olarak, Kuzey Kafkasya'nın bir parçası ve Karadeniz'e olan uzantısıdır. Aynı şekilde Kuzey Kafkasya ile Transkafkasya'nın bağlantısını sağlayan ve Daryal (Derbent) geçitinin yer aldığı, Güney Osetya coğrafi olarak,

²¹ Devlet, N., "Kuzey Kafkasya'nın Dünü Bugünü", Yeni Türkiye, Yıl:3, Sayı: 16, Türk Dünyası Özel Sayısı II, Ankara, Temmuz-Ağustos 1997, s. 1924.

²² Demir, a.g.k., s. 59-60.

²³ Çurey, A., "Bilinen Dünyanın Bilinmeyen Ülkesi: Kuzey Kafkasya ve Çerkesler (1)", Kafkasya Yazıları Dergisi, Yıl:2, Sayı:5, Sonbahar, İstanbul, 1998, s. 57.

Kuzey Kafkasya'nın bir parçasıdır. Güney Osetya, Rus politikaları sonucu, bilinçli olarak Gürcistan'da, Gürcistan'a karşı kullanılmak üzere bırakılmıştır.

2. GÜRCİSTAN JEOPOLİTİĞİ VE ÖNEMİ

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin tarihsel seyri incelenmeden önce bu bölümde, ülkenin jeopolitik önemi tarihsel bir çerçevede anlatılacak ve Türkiye açısından önemine dikkat çekilecektir.

2.1. Gürcistan'ın Coğrafi Konumu

Gürcistan 41° - 44° kuzey enlemleri ile 40° - 47° doğu boylamları arasında yer almaktadır. Ülkenin yüzölçümü 69 700 km² ve nüfusu 4.5 milyondur. Komşuları, Kuzeyde Rusya Federasyonu, Doğuda Azerbaycan, Güneyde Ermenistan ve Güneybatısında Türkiye devletleridir.

“Gürcistan Güney Kafkasya'nın orta bölgesinde, Kür Irmağı Havzası'nı kaplayan verimli bir arazide bulunmaktadır. Batısında Kolehida (Eger), kuzeyinde Kafkasya Sıradağları'nın orta kısmı yer almaktadır. Gürcistan'da birbirinden bağımsız üç ana bölge bulunmaktadır. Kuzeyde büyük Kafkas sıradağları; merkezde tektonik bir çöküntü; güneyde Transkafkas dağları, genellikle Avrupa ile Asya arasında sınır olarak kabul edilen büyük Kafkas sıradağlarının güney kanatlarının tamamı Gürcistan'dır.”²⁴

Doğu Batı istikametinde 450 km., Güney Kuzey istikametinde 200 km. derinliği olan ülkenin toplam kara sınır uzunluğu 1168 km., deniz sınır uzunluğu ise 224 km.dir. Ülkenin Türkiye ile 200 km kara sınırı bulunmaktadır.²⁵

Gürcistan'da Alplerin ortaya çıkmasına yol açan büyük toprak hareketleri döneminde oluşan birbirinden farklı üç ana bölge bulunmaktadır. Bunlar, kuzeyde Büyük Kafkas sıra dağları, merkezde tektonik bir çukur ve güneyde Transkafkas Dağları'dır. Avrupa ile Asya arasında sınır kabul edilen Büyük Kafkas sıradağları da Gürcistan'da bulunmaktadır.²⁶

²⁴ Mert, O. Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, İstanbul, 2004, s. 105.

²⁵ Mert, a.g.k., s. 105.

²⁶ İTO, Gürcistan Ülke Profili, Mevzuat ve Türk Girişimcileri, İstanbul, 1999, s. 13.

2.2. Tarihte Gürcistan ve Gürcüler

Gürcistan tarih boyu büyük güçlerin mücadele alanı olagelmıştır. Bu kapsamda bu bölümde Gürcistan tarihinde belirleyici dönemlere değinilecektir.

MS 5. ve 6. yüzyılda Gürcistan İran ve Bizans İmparatorlukları'nın mücadelelerine sahne olmuş, 13. ve 14. yüzyılda Cengiz ve Timur'un seferleri ile yıpranmış ve ezilmiştir.²⁷ Osmanlıların 1453'te İstanbul'u ele geçirmeleri üzerine Gürcistan'ın Batı Hıristiyan dünyası ile bağları kopmuş; 1461 yılında Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u fethi ile de Osmanlılar, Gürcistan sınırına ulaşmıştır. Bu tarihten itibaren de Kafkasya'da (ve dolayısıyla Gürcistan'da) bir İran - Osmanlı mücadelesi başlamıştır. 16. yüzyıldan itibaren Gürcistan'ın Güney bölgeleri yavaş yavaş Osmanlı egemenliğine girmiştir. 1553 yılında İranlılar'la Osmanlılar, Gürcistan'ı doğusu İran'a, batısı Osmanlılar'a kalacak şekilde bir anlaşma ile bölüşmüş; 1590 yılında İran'la yapılan bir diğer anlaşma ile de Şirvan, Azerbaycan ve Gürcistan Osmanlılar'a bırakılmıştır. 1590–1614 yılları arasında Osmanlı idaresinde kalan Gürcistan'da düzenli bir yönetim sistemine geçilmiştir. Bu amaçla eyaletlerin tahrirleri yapılarak kanunnameler çıkarılmıştır.²⁸

1762'de Rusya tahtına yılında Çariçe II. Katerina'nın geçmesiyle Rusya'nın Kafkasya yönündeki istila hareketlerinde etkili bir dönem başlamıştır. Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ve Kırım'ın ilhâkı (1783), Rusların, Karadeniz'in kuzeyinde etkin bir konuma gelmelerini sağlamış ve bundan sonra da Ruslar, askeri ve politik ilgilerini Karadeniz'in doğusunda (Kafkasya'da) ve batısında (Balkanlar'da) yoğunlaştırmışlardır.²⁹

Rusya 1783'te Kırım Hanlığını Rusya topraklarına kattıktan sonra Kabardin, Oset ve İnguş topraklarının önemli bir bölümünü de ele geçirerek güneye inme politikasına devam etmiştir. Rus Çariçesi II. Katerina ile Gürcü hükümdarı II. Irakli arasında 24 Temmuz 1783'te yapılan Georgievsk Antlaşması ile Hıristiyan Osetya ile Hıristiyan Gürcistan'ı birbirine bağlayan Gürcü askeri yolu açılmıştır. 1783 yılının Ağustos ayında Tiflis ve çevresini hâkimiyeti altına alan Rusya, Güney Kafkasya'da

²⁷ Mert, a.g.k., s. 45.

²⁸ Mert, a.g.k., s. 118.

²⁹ Çapraz, H., "Gürcistan'da Rus İdaresinin Yerleşmesi", Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s. 67.

önemli bir ilerleme sağlamıştır. 1783 yılının Kasım ayında ise iki Rus taburu Tiflis'e girmiştir. Kafkaslar'ı güneyden kontrol altına alan Rusya, 1784'te Orta Kafkaslar'da yer alan Osetya bölgesinde Vladikavkaz kalesini inşa ederek Kafkasya'da kalıcı bir istila hareketinin temellerini atmıştır.³⁰

19. yüzyılın başında gerek dış baskılar gerekse iç karışıklar nedeni ile Gürcistan zor duruma düşmüş, XII. Georgi'nin ölümü üzerine ülkede taht kavgaları baş göstermiştir. Varislerinin her biri Rusya, İran, Osmanlı İmparatorluğu gibi dış güçlerden birinin desteğini alarak, ülkesinde kendi iktidarını kurmaya çalışmıştır. Mevcut karışık politik ortamda, bölgedeki politik ve askeri gücünün tehlikeye düşeceğini gören Rusya, kendisine taraftar olan krallık ailesi mensuplarının ve soylularının desteğini alarak, 1801 yılında başkenti Tiflis olan Gürcistan'ın Çarlık Rusyası'na katıldığını ilan etmiştir.³¹ 1828–1801 Osmanlı Rus Savaşı'na kadar Gürcistan'ın büyük bir bölümünü işgal eden Rusya ile imzalanan Edirne Antlaşması uyarınca Anapa'dan Batum'a kadar olan Karadeniz batı kıyısı ve Ahıska Ruslar'a verilmiş ve Rusya'nın Gürcistan'daki hâkimiyeti Osmanlı tarafından tasdik edilmiştir.³²

2.2.1. Rusya Egemenliğinde Gürcistan

Kafkasya'nın tarihinde 18. yüzyıl Ortaylı'nın deyişiyle Türkler'in Ruslar'sız, Ruslar'ın da Türkler'siz düşünülmemeyeceği bir hal almış, taraflar büyük bir güç mücadelesine girişmiştir. Ancak Osmanlı Devleti 18. yüzyıla gelindiğinde hem iç bünyesinde hem de dışta, eski gücü ve otoritesinden yoksun bir halde idi. İmparatorluk dönemin şartlarına ayak uydurmakta güçlük çekmekteydi. Yönetim sisteminde ve ordusunda aksaklıklar görülüyordu. Ruslar ise modernleşme çabalarından sonuç almışlardır. Nitekim iki tarafın aralarında gerek Kafkaslar gerekse de Balkanlar için yaptıkları mücadelelerin büyük çoğunluğunda Ruslar galip gelmişlerdir.³³ Ruslar 1801 yılında Gürcistan'ı ilhak etmesi Kafkasya tarihinde önemli bir süreç kabul edilmektedir; çünkü Gürcü toprakları stratejik açıdan çok önemlidir ve böylece Ruslar Osmanlı'ya sınırdaş olmuşlardır. Azerbaycan'a yönelik

³⁰ Tavkul, U., "Kafkasya'nın Hassas Etnik Dengelerinde Yeni Bir Tehdit Unsuru Kazaklar", (Der.) Okan Yesilot, Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya, İstanbul, 2005, s. 77.

³¹ Çapraz, a.g.m., s. 68.

³² Mert, a.g.k. s. 118.

³³ Ortaylı, İ., "XVIII. Yüzyılda Türk Rus İlişkileri", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl, Ankara, 1999, s. 125–132.

istila girişimlerinde önemli bir mevki elde etmişler, İran'ın başucunda her an onlara saldırıda bulunabilecekleri bir koz elde etmişlerdir.

1801 yılında, Gürcistan'ın idaresi için, Tiflis'te "Gürcistan Yüksek Meclis Hükümeti" kurulmuştur. Meclisin başkanı, aynı zamanda, tüm Kafkasya bölgesinden sorumlu Genel Vali statüsünde ve Rusya'nın Kafkasya Orduları Başkomutanıydı. Meclis Hükümeti'nin üyeleri, Kafkasya Orduları Başkomutanı, Yürütme Organı Başkanı, Yargı Başkanı, Maliye sorumlusu, Tarım işleri sorumlusu ve yöneticilere yardımcı olmak üzere atanmış danışmanlardan oluşmuştur.³⁴

19. yüzyılın ilk çeyreğinde, Rusya'nın Gürcü bölgelerinde uyguladığı idari reformlarla bölgenin özel bir öneme sahip olduğu görülmektedir. İmereti, Megreli ve Guri bölgelerinde Geçici Hükümetler ve "Gürcistan Yüksek Meclis Hükümeti" kurulmuştur. Bu meclisinin başkanı ve üyeleri, Rusya'nın Kafkasya bölgesindeki idari teşkilatın en yüksek memurları kabul edilmiştir. Çünkü Gürcistan bölgesi Rusya açısından her zaman stratejik öneme sahip olmuştur. Bölgenin başşehri Tiflis, Rus ordularının Güney Kafkasya'daki merkezi iken İmereti, Megreli ve Guri'de kurulan Geçici Hükümetler ise Rus ve bölgenin yerel yöneticilerinden oluşmakla birlikte idari olarak, Gürcistan Yüksek Meclisi'nin de başkanı sıfatına sahip olan Kafkasya bölgesi Genel Vali'sine bağlı olmuşlardır.³⁵

Rus yönetimi dış saldırıları önleyerek Gürcistan'ın bütün olarak varlığını sürdürmesini sağlayacak koşulları hazırlamıştır. Rusya'da serflikin kaldırılmasından (1861) sonra gelişen eğitim ve sanayi Batılı görüşlerin ülkeye girişini sağlamıştır. Ancak Ruslaşma politikasına duyulan tepkiler milliyetçilik akımlarını güçlendirmiş ve örgütlü etkinliklere izin vermeyen Çarlık yönetimi nedeniyle toplumsal muhalefet edebiyat çevreleri ve yerel meclislerde hayat bulabilmiştir.³⁶

Rus İhtilali'nde bağımsızlık girişiminde bulunan Gürcü Halk İsyanı kanlı bir şekilde bastırılmış, ancak 1917 Rus Devrimi ve ardından gelen Bolşevik İhtilali esnasında karmaşaya sürüklenen Rusya'nın boşluğundan yararlanan Kafkasya'nın en

³⁴ Çapraz, a.g.k., s. 69.

³⁵ Çapraz, a.g.k., s. 72.

³⁶ İTO, a.g.k., s. 16.

etkili üç aktörü Azeriler, Gürcüler ve Ermeniler 10 Şubat 1918'de birleşerek Transkafkasya Cumhuriyeti'ni ilan etmişler, ancak bu cumhuriyet üç ulusun tarihsel çatışmaları nedeniyle 26 Mayıs 1918'de kendini feshetmiştir. Aynı tarihte Gürcistan kendi bağımsızlığını ilan etmiştir.³⁷ Transkafkasya Cumhuriyeti'nin dağılması sonrasında bağımsızlığını kazanan üç devlet de Osmanlı Devleti ile Batum Antlaşmasını imzalamışlardır. 1920'de İtilaf Devletleri Gürcistan'ın bağımsızlığını tanımışlar fakat Milletler Cemiyetine dâhil etmemişlerdir. Gürcistan'ın bağımsızlığı üç sene gibi kısa bir zaman sürmüştü ve 25 Şubat 1922'de Kızıl Ordu Gürcistan'a girerek Sovyet Rejimini kurmuştur.

2.2.2. 1917 Bolşevik İhtilali Sonrası Gelişmeler

Gürcistan, 1922–1936 yılları arasında, Tiflis'in Başkenti olduğu Transkafkasya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti içinde yer almış, bu yapı dağıldıktan sonra ise SSCB'nin üyesi olmuş ve Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti statüsünü elde etmiştir. SSCB döneminde Gürcü Halkı Sovyet Rusya'nın birçok uygulamasına tepki göstermiştir. Bunlardan birisi ve belki de en önemlisi, Gürcistan'ın anadili olan, Gürcüce dili ile eğitim yapılan okulların sayısının düşürülmesine verilen tepkidir. Ülke halkı Sovyet Rusya'sının birçok yerde uyguladığı ve Ruslaştırmayı amaçlayan bu politikaya karşı 14 Nisan 1978 tarihinde büyük protesto gösterileri ile cevap verilmiştir.³⁸

Gürcistan'ın günümüzdeki etnik sorunları SSCB döneminde kışkırtılan bir nitelik göstermektedir. Öyle ki ülke çapında yönetimin zorladığı göçler ile milyonlarca insan vatanından koparılmış ve bölgede nüfus dengesi değiştirilmiştir. Bu dönemde SSCB yetkisine giren sorunların çözümüne SSCB yüksek Sovyet idare organları ve yönetimi vasıtası ile katılıyorlardı, yani aynı zamanda SSCB'nin özneleriydiler. 26 Nisan 1990 tarihli "SSCB ile Federasyon Özneleri Arasında Yetki Paylaşımı" hakkındaki SSCB yasasında "özerk cumhuriyetler, federasyonun - SSCB'nin- özneleri olan Sovyet sosyalist devletlerdir" denmektedir. Bu şekilde, Abhazya, Gürcistan SSCB bünyesinde özerk cumhuriyet olmasına karşın, Abhazya

³⁷ Sürmeli, S. Türk-Gürcü İlişkileri (1918–1921), Ankara, 2001, s. 137.

³⁸ Shantadze, B., Gürcistan'ın Komşuları İle İlişkileri ve Jeopolitik Etkinin İncelenmesi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006, s. 46.

ve Gürcistan arasındaki ilişkiler SSCB'nin öznelere olan devletler arasındaki karşılıklı ilişkiler karakteri taşıyordu.³⁹

2.2.3. Bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti Dönemi

SSCB'de Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle ülkede başlayan reformlar 1989'dan itibaren dağılma sürecine dönüşerek, yerel düzeyde üye Cumhuriyetlerin egemenlik haklarını kullanmasının sağlanmasıyla Birliğin dağılması için elverişli ortamı hazırlamıştır. Bu süreçte Gürcistan'da da 1990 yılı başından itibaren güçlü bir bağımsızlık hareketi başlamıştır. Bu süreç içinde Gürcistan Yüksek Sovyetince, 1921 Gürcistan-SSCB Anlaşması ile 1922 Birlik Anlaşması'nın geçersizliğini ilan eden kararlar alınmıştır. Böylece, 1990 yılında üç Baltık ülkesi ve Gürcistan'ın Birlikten ayrılma talepleri Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini başlatmıştır. Bu gelişmelerle birlikte Gürcistan'ın bağımsızlık sorunu da yeniden gündeme gelmiştir. 1980'lerin sonlarında Gürcistan'da çok sayıda siyasal parti kurulmuştur. Ülke çapında siyasal gösteriler ve grevler yapıldı. 7 Nisan 1989'da, Tiflis'teki grev ve gösterileri bastırmak için merkezi Sovyet hükümeti kente birlikler ve zırhlı araçlar göndermiştir. Barışçıl gösteriler, daha çok siyasal ve ekonomik bağımsızlık talebiyle düzenlenmişse de, 9 Nisan'da, Sovyet birlikleri kalabalığın üzerine yürüyünce 20 kişi öldü ve çok sayıda kişi yaralanmıştır.

9 Nisan olayları Gürcistan'da milli bağımsızlık hareketinin radikalleşmesine yol açmış ve bu nedenle Rus – komünist karşıtlığı da yükselişe geçmiştir. Bu tarihe dek etnik milliyetçiliğin giderek yaygınlaşması ve Sovyet sisteminin meşruluk temellerinin sarsılmasına rağmen devlette reform talep eden kitleler, bu tarihten sonra tamamen muhalif olmaya başlamışlardır.⁴⁰

1990 yılında yapılan Gürcistan'daki seçimlerde, Sovyetler Birliği'ne bağlı olunmasına rağmen komünistler kaybetmiştir. Karizmatik bir milliyetçi lider ve aynı zamanda bir eğitimci olan Zvaid Gamsahurdia Gürcistan Başkanı olarak seçilmiştir. Gürcistan Yüksek Sovyet'inin 1921 tarihli Gürcistan - SSCB Anlaşması ile 1922

³⁹ Cergeniya, A. "Abhazya Gürcistan İlişkilerinin Hukuki Yapısı ve Gelişimi", NART, Sayı 24, Mayıs Haziran 2005, s. 16.

⁴⁰ Çiloğlu, F., Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi, İstanbul, 1993, s. 68.

tarifli Birlik Anlaşması'nın geçerli olmadığına karar vermesi üzerine; 31 Mart 1991'de ülke genelinde referanduma gidilmiş ve seçmenlerin % 93'ü yeni cumhuriyeti onaylamıştır. Bunun üzerine, 9 Nisan 1991'de Gürcistan Parlamentosu ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir.⁴¹

2.3. Gürcistan'ın Siyasi Yapısı

Kuzeyden Rusya Federasyonu, güneyden Ermenistan ve Türkiye, doğu ve güneydoğudan Azerbaycan, batıdan Karadeniz ile çevrili olan Gürcistan'ın başkenti Tiflis (Tbilisi)'tir. Federal bir yapıya sahip olan Gürcistan sınırları içerisinde Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetleri ile Güney Osetya Özerk Bölgesi bulunmaktadır. Güney Osetya Özerk Bölgesi'nde yaşayan ve Gürcüler'le akrabalıkları bulunmayan Osetler, Farsça'ya yakın bir dil konuşurlar ve Müslüman'dırlar. Etnik bakımdan yine Gürcülerle akrabalıkları bulunmayan Abhazlar, merkezi Sohumi olan Abhazya Özerk Cumhuriyetinde yaşarlar. Abhazların bir kısmı Müslüman bir kısmı ise Hıristiyan'dır. Batum merkezli Acara Özerk Cumhuriyetinde yaşayan Acaralar ise Gürcü Müslüman grubunu oluştururlar.⁴²

Toplam 4 milyon 700 bin civarında olan Gürcistan nüfusunun %70'nden fazlasını oluşturan Gürcüler esas itibariyle ülkenin orta kısımlarında yerleşmişlerdir. Güney Kafkasya'daki toplam sayıları 4 milyon civarındadırlar. Sovyetler'in dağılmasıyla ülkenin dört bir tarafında kendisini gösteren etnik unsurları kontrol etmek amacıyla, ülkenin sorunlu bölgelerine zorunlu Gürcü göçü sağlanmıştır. Bu siyasete hemen her bölgede tepkiler verilse de, en felaketli sonuçlar Abhazya ve Güney Osetya'da meydana gelmiştir. Gürcüler'in "etnik temizlik" olarak tanımladıkları Abhazya olayları, bu bölgede çoğunluk olan Gürcüler'i göçe zorlamış ve bölgedeki nüfus dengesini değiştirmiştir. Günümüzde farklı çıkar grupları tarafından desteklenen Abhazya ve Güney Osetya sorunları Gürcistan Devleti'nin gelişmesinin önünde bir engel niteliğindedir.

⁴¹ Demir, a.g.k., s. 120.

⁴² Çelebioğlu, T., 1990 Sonrası Türkiye Gürcistan İlişkileri, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. iii.

Gürcüler Kafkas halklarının güney koluna mensupturlar. Gürcüler kendi aralarında birçok soya ayrılırlar. Acarlar, Güriler, Svanlar, Hevsurlar ve Meshiler. Güney Osetya özerk bölgesinde yaşayan ve etnik bakımdan Gürcüler’le akrabalıkları bulunmayan Osetler, Farsça’ya yakın bir dile konuşan tipik Kafkasya halkı olup, Müslüman’dırlar; etnik bakımdan yine Gürcülerle akrabalıkları bulunmayan Abhazlar, ülkenin kuzeybatısındaki merkezi Sohumı olan Abhazya Özerk Cumhuriyeti’nde yaşamakta ve Kafkasya dillerinin kuzeybatı grubunu oluşturan bir dil konuşmaktadırlar.⁴³

1922’den 1936’ya kadar geçen yıllarda Gürcistan, “Transkafkasya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu”nun bir parçası olarak Sovyetler Birliği içerisinde kalmıştır. Kurulan federasyon özellikle Gürcistan’da bulunan milliyetçi muhalifleri bastırmak amacıyla olmuştur. Yapılan baskılar Gürcü komünistlerce de tepkiyle karşılanmış ve bu durum yeni cumhuriyete karşı çıkan tüm Gürcü yöneticilerin tasfiyesine sebep olmuştur. Tüm bu tasfiyeler ve baskıcı uygulamalara tepki olarak, 1924 yılında daha büyük bir isyan çıkmıştır. İsyan sonucu, yaklaşık 20.000 Gürcü Sibirya’ya sürgün edildi.

1936’da birliğin dağıtılması ile Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan, 1991’de Sovyetler birliğinin sona ermesine kadar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri içinde yer almıştır.

Soğuk savaşın sona ermesi ve Sovyetler birliğinin dağılması ile oluşan uluslararası ortam ve Kafkaslar’daki bu yeni durum, bölgeye yönelik Türk dış politikasında da önemli değişikliklere sebep olmuştur. Yeni başlayan bu dönemde Türkiye açısından en önemli gelişme kuşkusuz, Kafkaslar ve Orta Asya’da Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarındır. Türkiye siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler aracılığı ile etkisini artırabileceği yeni bir alanla karşılaşmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Gürcistan’ın bağımsızlığını 16 Aralık 1991’de tanımış ve böylece, Gürcistan’ı bağımsız bir devlet olarak tanıyan ve diplomatik ilişki kuran, ilk ülkeler arasında yer almıştır.

⁴³ Demir, a.g.k., s. 73–74.

Gürcistan'da, 2 Kasım 2003 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde önemli yolsuzluklar yapıldığı gerekçesiyle ülkede siyasi kriz patlak vermiştir. Sonrasında, 22 Kasım 2003'de muhalif göstericiler tarafından Gürcistan Meclis Binası basılmış gelişmeler sonucunda Nisan 2000'de beş yıllığına Devlet Başkanı olarak seçilen Gürcistan Cumhurbaşkanı E. Şevardnadze, görevinden istifa etmiştir. Eski milletvekilleri ile toplanan meclis 2 Kasım seçimlerinin (nispi temsil yöntemi ile yapılan seçim) iptali ile yeni Devlet Başkanlığı seçiminin, 4 Ocak 2004 tarihinde yapılmasını kabul etmiştir. Devlet Başkanlığı seçimini, Halk hareketini başlatan Ulusal Hareket ve Demokratlar Grubu'nun ortak adayı Saakaşvili, oyların % 96.27 sini alarak Gürcistan'ın 3. Cumhurbaşkanı olmuştur.

Gürcistan etnik açıdan bölge ülkeleri içinde en karmaşık etnik yapıya sahip ülkedir. Bu etnik yapı, SSCB döneminde ülkede çok sayıda özerk yapılaşmaya neden olmuştur. Aynı zamanda Gürcistan, bölge devletleri arasında ülke içerisinde ana etnik unsurun (Gürcülerin), tüm ülke nüfusuna oranının en az (ülke nüfusunun yaklaşık 2/3'ü) olduğu devlettir. Gürcistan halkının % 70 oranına yakın Gürcü kökenli soylardan oluşmasına rağmen, kalan 1/3 nüfusu diğer etnik gruplar temsil etmektedir.

Sovyet döneminde nüfus politikalarının etkisi ile Güney batı Gürcistan'da yoğun bir Ermeni nüfus yer almaktadır. Gürcistan nüfusunun % 8'ini oluşturan Gürcistan Ermenilerinin 150 bini Tiflis ve 76 bini Abhazya'da yaşamaktadır. 200 bin Ermeni nüfus ise Cevaheti bölgesinde % 91, 3'lük bir homojenlik kazanmıştır.⁴⁴

2.4. Gürcistan Bağımsızlığı Sonrası Yaşanan Gelişmeler

Gürcistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerini daha iyi değerlendirebilmek amacıyla bu kısımda dış politikasındaki temel belirleyiciler incelenecektir.

⁴⁴ Sarıkaya, Y., "Rusya Federasyonu'nun Gürcistan Politikası", Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı: Karadeniz, O. M. Öztürk ve Y. Sarıkaya (ed.), Ankara, 2005, s. 192.

2.4.1. Gürcistan'ın Jeopolitik Açından Önemi ve Büyük Güçlerin Mücadeleleri

Gürcistan Ukrayna- Karadeniz-Azerbaycan- Hazar-Orta Asya hattı, Türkiye-Rusya hattı, Rusya-İran hattı ve Türkiye-Azerbaycan-Hazar- Orta Asya hattı üzerinde buluna, transit bir coğrafyadır. Gürcistan Rusya Federasyonu'nun 7 özerk bölgesine de komşu olmasının yanı sıra Kafkasya'daki Müslüman Hıristiyan kesişme alanlarının da odağındadır.⁴⁵

Tarih boyunca Ruslar güneye inme siyasetlerinin bir sonucu olarak Gürcistan'ı etki altında tutma eğiliminde olmuştur. SSCB döneminde birlik cumhuriyetlerine yoğun bir şekilde Rus kültürünü ve Rusçayı ihraç eden Ruslar, bunu Gürcistan'da da yapmak isteyince sert tepkiler almıştır. Rusçayı Gürcüce ile eşit statüye getirmek isteyen SSCB yönetimi 1978 yılında etkili Gürcü politikaları ile karşılaşmıştır.⁴⁶

Topraklarında pek fazla petrol bulunmayan Gürcistan, SSCB'nin dağılmasından sonra birliği oluşturan anlaşma uyarınca 1992'de bağımsızlığını ilan etmiş, ancak kendisi ile aynı konumda bulunan Güney Osetya ve Abhazya Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarını tanımamıştır. Gürcistan bölgede, Hazar Havzası'nı tek başına Rusya hâkimiyetine bırakmayı istemeyen ABD'nin müttefiki konumunda ve bu bağlamda ABD'den zaman askeri ve ekonomik destek almaktadır.⁴⁷ Bu açıdan Gürcistan jeopolitiği dünyada soğuk savaş sonrasında şekillenen düzen açısından büyük önem taşımaktadır. Mert'in de belirttiği gibi Gürcistan'ı cazip kılan faktör; Rusya'nın bölgenin kontrolünü ele geçirme girişimlerine karşılık, ABD'nin bölgeye yönelik öncelikli çıkarı, bunun önlenmesi ve Rusya'nın tek başına bölgede hâkim olmasına olanak tanınmamasıdır. Bu nedenle küresel topluluğun burada bir engelle karşılaşmaksızın mali ve ekonomik erişime sahip olabilmesinin güvenceye alınmasına yardım etmeyi gerektirmektedir.⁴⁸ Gürcistan'ın hem Rusya'nın baskın olmasına karşı aldığı tavır hem de tüm yönleri ile Batı ile bütünleşme stratejisi ABD

⁴⁵ Sarıkaya, a.g.k., s. 185.

⁴⁶ Mert, a.g.k., s. 165.

⁴⁷ Keskin, K. C. ve G. M. Salmak, "Büyük Oyunun Küçük Figüranları", Kafkasya Forumu Dergisi, Ocak Şubat Sayı 2, 2006, s. 9.

⁴⁸ Mert, a.g.k., s. 130–131.

için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle Clinton yönetimi bu ülkeyi “SSCB’nin yeniden oluşumuna karşı dayanak ve diğer Sovyet sonrası cumhuriyetler için Batı modeli” olarak değerlendirmektedir. Tüm bunların yanı sıra Gürcistan'a özellikle 11 Eylül saldırıları ardından bölgede terörle mücadelede ABD tarafından yeni bir rol verildiği görünüyor. Bu role uygun şekilde de Türkiye'den gerekli desteği görmektedir.⁴⁹

Dugin’e göre de Ortodoks Gürcistan herkesten daha ziyade anti-Rus eğilimlidir. Ama burada dini-jeopolitik refleks azar azar uyanmakta ve Avrasya ile ittifak gerekliliği bilinci kendini hissettirmektedir.⁵⁰

ABD’nin, Transkafkasya’da, özellikle Türkiye açısından, en önemli etkisi, Bakü-Tiflis-Ceyhan enerji Koridoruna verdiği destektir. Bu güzergâhın önemi, ekonomik olmaktan da ileride, siyasidir. Zira bu güzergâhın, düzenli çalışması halinde, Transkafkasya devletleri ve bu güzergaha Hazar geçişli hatların da bağlanması halinde, Kazakistan ve Türkmenistan, Rusya’nın gölgesi dışına çıkarak, Batı dünyasına açılma imkanına kavuşarak, yalnız ekonomik değil, gerçek anlamda, siyasi bağımsızlıklarını da kazanmış olacaklardır.⁵¹

ABD’nin, Kafkasya’ya yönelik stratejisinin ilk ayağı; bölgeye Amerikan yatırımcılarının, güvenli bir biçimde girmeleri için uygun zemin hazırlamaktır. Bu bağlamda; bölge ülkelerinin, ekonomik liberizasyon programı uygulamalarını teşvikten ve bölgede istikrarsızlığın önlenmesi önem kazanmaktadır. ABD, istikrarsızlığın önlenmesi konusunda, zamanla bölgede daha aktif bir konuma gelmiştir. ABD, ayrıca 11 Eylül’den faydalanarak, ilk kez Gürcistan’a asker sokmuştur.⁵² ABD ile Gürcistan arasında, 2001’de bir Savunma Anlaşması imzalanmış, anlaşmaya göre de Amerikan askerleri, Gürcistan’a (Pankisi Vadisi) gelmiştir. O günden bu yana, ABD ile Gürcistan arasında, tümü askeri olmak üzere

⁴⁹ Keskin ve Salmak, a.g.m., s. 9.

⁵⁰ Dugin, A. Rus Jeopolitiği, İstanbul, 2007, 369.

⁵¹ Aköz, A., “Stratejik Açıdan Türk-Kafkas İlişkilerinin Değerlendirilmesi”, Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II: XIX ve XIX Yüzyıllarda Türkiye ve Kafkaslar, İstanbul, 24–26 Ekim 2001, s. 301.

⁵² Gürses, E., “Kafkasya’da Uluslararası Rekabet”, Avrasya Dosyası Dergisi, Cilt. 7, Sayı:1, İlkbahar 2001, s. 262.

Tiflis'e yakın iki havaalanı ile ülkenin batısındaki bir havaalanının, ABD uçakları için kullanılmasının muhtemel olduğu açıklanmıştır.

Özetle ABD'nin Kafkasya politikası ve stratejisi bölgeyi nüfuzu altına alarak, Orta Asya'ya ve Asya'ya hâkim olmak, enerji kaynaklarını, terminallerini ve taşınmasını kontrol altına almak, Rusya İran ittifakına karşı, ABD-Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan eksenini ile denge sağlamak, Rusya'yı etkisizleştirmek amaçları bulunmaktadır.

Kafkasya'nın deniz bağlantısını tek başına sağlayan Gürcistan, hem petrol ve doğalgaz boru hatları hem de yeniden canlandırılmak istenen İpek Yolu projelerinde büyük öneme sahiptir ve bundan en karlı çıkacak ülke gibi gözükmektedir; ancak bu kazanç ekonomik olmaktan ziyade siyasiydir. Bu sayede Gürcistan hem geleneksel Rus hegemonyasından kurtulabilecek hem de Batı'nın güvenini kazanıp yabancı sermayeyi çekebilecektir.

Batılı düşünürlerin ortaya koyduğu jeopolitik teorilerinin ana düşüncesi, Rusya'nın çevrelenmesi ve bu ülkenin sıcak denizlere ulaşımının engellenmesidir. Bu nedenle, tarihi boyunca sıcak denizlere inmenin mücadelesini veren Rusya, SSCB'nin dağılmasıyla, Karadeniz'deki iki önemli liman: Batum ve Odessa limanlarını da kaybetmiştir. Kendisine kalan Karadeniz sahilleri, Novorosisk hariç her mevsimde kullanmaya müsait liman inşaatına elverişli olmaması, Rusya'yı bir tek limana (Novorosisk limanına) hapsedmiştir. Bu Rusya'nın hoşuna gitmemekte ve Odessa limanına sahip ve 50 milyon nüfuslu Ukrayna ile uğraşmak da kolay olmadığından, Rusya Gürcistan'daki Batum ve Poti limanlarını elden bırakmak istememekte, bu nedenle de Gürcistan'a farklı araçlarla sürekli baskı uygulamaktadır.

Tarih boyunca Ruslar güneye inme siyasetlerinin bir sonucu olarak Gürcistan'ı etki altında tutma eğiliminde olmuştur. SSCB döneminde birlik cumhuriyetlerine yoğun bir şekilde Rus kültürünü ve Rusçayı ihraç eden Ruslar, bunu Gürcistan'da da yapmak isteyince sert tepkiler almıştır. Rusçayı Gürcüce ile

eşit statüye getirmek isteyen SSCB yönetimi 1978 yılında etkili Gürcü politikaları ile karşılaşmıştır.⁵³

Rusya'nın tutumunun, ülke bağımsızlığı için tehlike oluşturduğunu düşünen Gürcistan yönetimi, bağımsızlığından itibaren bu tehlikeyi bertaraf etmek için Batı'ya ve Türkiye'ye yaklaşmaktadır. Rusya tehlikesini bu şekilde dengelemeyi düşünen Gürcistan, ABD ve Türkiye ile yakın ilişkiye girdiği gibi, kısa zamanda NATO üyeliğini de hedeflemektedir. Rusya ise güvenliği için, Gürcistan'ın üzerindeki nüfuzunu devam ettirmeyi önemli görmektedir. Gürcistan'ın NATO üyeliği Rusya'nın çıkarlarıyla çatıştığı gibi, yanı başına kadar tarihi düşmanlığı olan genelde Batı, özelde ABD'nin sokulması Rusya'da ciddi rahatsızlık oluşturmaktadır.

Rusya'nın kendisine bağlı Kuzey Kafkasya'ya yönelik politikası, buradaki özerk cumhuriyetlerin bağımsızlık taleplerini engellemeye yöneliktir. Rusya, Kafkasya Federasyonu'nu bölmek için, Kuzey Osetler'i kendisine doğal müttefik seçmiştir. Ancak Moskova büyük bir çelişkiye düşmekten de kurtulamamıştır. Moskova bir taraftan Çeçenistan'ın bağımsızlık hareketini bastırmaya çalışırken, diğer taraftan Kuzey Kafkasyalılar'la beraber Gürcistan'a karşı Abhazya'yı desteklemiştir.⁵⁴

Rusya'nın Gürcistan'da bulunan askeri varlığını geri çekmesi Rusya'nın aynı zamanda Karadeniz'deki kontrolünü kaybetmesi anlamına gelmektedir. Ülkenin öneminden dolayı Rusya Gürcistan'ın etki çemberinin içinde kalmasını istemektedir. Bu nedenlerden ötürü Gürcistan'ın kendi nüfuz alanından çıkarak NATO ve AB gibi Batı kurumlarına yakınlaşmasını istememektedir ve bunu temin etmek için etnik çatışmaları kullanmaktadır. Gürcistan Eğitim ve Bilim Bakanı Ghia Nodia'nın iddia ettiği gibi, "Gürcistan'ın uzaklaşmasını durdurmanın tek yolu iç zorlukları çoğaltmaktır. Zayıf ve bölünmüş olan Gürcistan Rusya'nın etkisine daha az direnç gösterecektir"⁵⁵

⁵³ Mert, a.g.k., s. 165.

⁵⁴ Çolakoğlu, S., Türkiye'nin Gürcistan Politikası, Çveneburi Dergisi, Sayı 36, Nisan Haziran 1999, s. 6.

⁵⁵ Bozkurt, G. S., "Gürcistan'daki Etnik Çatışmalar Karşısında Türkiye ve Rusya'nın Tutumu", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 19, Güz 2008, s. 43.

2.4.2. Gürcistan Dış Politikasının Temel Karakteristiği

Gürcistan'ın coğrafik durumu dikkate alındığında, dış ilişkileri iç içe geçmiş üç halkaya benzetilebilir. İlk halkada, kendisi gibi Güney Kafkasya ülkeleri olan Azerbaycan ve Ermenistan ile ilişkileri bulunmaktadır. İkinci halkada, Güney Kafkasya'ya komşu olan üç bölgesel güç Türkiye, İran ve Rusya ile olan ilişkileri bulunmaktadır. En dış halkayı ise Gürcistan'ın ABD ve AB ülkeleriyle olan ilişkileri oluşturmaktadır.⁵⁶

Günümüzde soğuk savaşın Doğu Batı ayrımı ortadan kalkmasına rağmen, Gürcü siyasi düşüncesinde canlılığını korumakta, bir tarafta emperyalist Rusya diğer tarafta ise hakkaniyeti temsil eden Batı yer almaktadır. Dünyanın bu şekilde algılanmasının bir sonucu olarak Gürcistan'ın dış politikası olabildiğince Rusya'dan Batı'ya doğru uzaklaşma şeklinde kendini göstermektedir.⁵⁷

8 Ekim 1993'de Kremlin'de yapılan, Rusya Federasyonu ve üç Kafkasya cumhuriyeti devlet başkanlarının katıldığı Kafkasya Zirvesi toplantısından sonra Şevardnadze, Gürcistan dış politikasını tersine çevirmiş ve Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) katılacağını, ayrıca ülkesinde Rus askeri üslerinin konuşlanmasını kabul etmiştir.⁵⁸

Gürcistan diğer Orta Asya Cumhuriyetlerine oranla kültürel bağların da etkisi ile Rusya'ya bağlı bir ülkedir. Enerji sektörünün tamamı Rusya'ya bağlı olan Gürcistan'ın hedefleri arasında NATO ve AB'ye üyelik bulunmaktadır. ABD Gürcistan'ı petrol ihracatında geçiş yolu olarak kullanmak istediği için Bakü Tiflis Ceyhan Boru hattı projesini desteklemektedir. Buna karşılık Rusya da Abhazya'ya askeri yardım yaparak Gürcistan'ın parçalanmasını hedeflemektedir.⁵⁹

⁵⁶ Taşkın, M. Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s. 85.

⁵⁷ Ağacanov, K. Gürcistan Dış Politikasına Yön Veren İç Etkenler", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002, s. 31.

⁵⁸ Ağacan, K., "ABD'nin Kafkasya Politikası", O. Yeşilot (der.), Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya, İstanbul, 2005, s. 31.

⁵⁹ İrge, F. Sovyetlerden Rusya Federasyonu'na / Kapitalist Kuşatma (Balkanlar, Orta Asya, Kafkasya), Ankara, 2006, s. 296.

Rusya'nın Gürcistan'a karşı olan tutumu Gürcistan'ın daha fazla Batıya yaklaşmasına yol açmaktadır. Batı özellikle ABD gibi bir himayeciye ihtiyacını şiddetlendirmekte ve Kafkaslarda hâkimiyet için kilit ülke olan Gürcistan'ı, adeta ABD ve Rusya'nın çekişme alanı hâline getirmektedir. O hâlde Gürcistan, Türkiye, Azerbaycan ve son zamanlarda Ermenistan ile aynı çizgiyi takip etmekte ve Batı'ya doğru yönelmekte, Rusya ile ters düşerek sürekli problemler yaşamaktadır. Anlaşıldığı üzere Gürcistan'ın, komşularından Rusya ile ilişkilerinde bölge dışı, Batı'lı faktörler önemli rol oynamaktadır.

Günümüzde ise Gürcistan Batı ile entegrasyonu öngören bir dış politika izleme eğilimindedir. Rusya'ya karşı duyulan güvensizliğin ve Rusya'nın yayılcı tutumunun verdiği endişeyi gidermek için, Batı'dan güvenlik teminatı istenmiştir. Gürcistan'ın 2005'te NATO'nun kapısını çalacağını açıklaması bu endişenin bir sonucudur ve Gürcistan'ın Karadeniz ile olan bağlantısı buna olanak tanımaktadır.⁶⁰ 2008 yılındaki Rusya ile olan savaş sırasında da Gürcistan NATO üyesi olmaları gerektiğini sıklıkla dile getirmiştir.

Gürcistan'ın konumu ve Batı ile bütünleşme stratejisinin ABD'nin bölgedeki çıkarları ile uyum sergilemesinin sonucu olarak yoğun siyasi, iktisadi-askeri ilişkiler süreci başlatılmıştır.

Gürcistan ve ABD arasında ilişkiler her ne kadar SSCB'nin çöküşü ile başlamış olsa da ABD hem Önce Rusya politikası hem de Gürcistan'ın etnik ve iç savaş sebebiyle kaos ve Şevardnadze'nin iktidara gelmesiyle Rusya ile başlayan yakın ilişkileri yüzünden ihtiyatlı davranmış, etkili olamamıştır. ABD Gürcistan'ın ihtiyaç duyduğu, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına yönelik tehdit olarak algıladığı Rus baskılarına karşı, desteğini her fırsatta dile getirmiştir.

Gürcistan'ın hem petrol hem doğalgaz boru hatlarının geçeceği ülke olması, hem de kara ulaşım koridorundaki kilit rolü itibariyle ABD, bölgede güvenliği ve istikrarı temin etmeyi hem de Gürcistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğü bağlamayı görev olarak üstlenmiştir. Rusya'nın baskılarının amacının Gürcistan'ı

⁶⁰ Mete, a.g.k., s. 243.

Batı yanlısı politikalarından döndürmek olduğunu bilen ABD, Gürcistan'ı himaye etmekte ve Rus baskılarına karşı tavır almaktadır. Son dönemlerde Gürcü Rus ilişkilerinde yaşanan başlıca sorunlar, Gürcistan'daki Rus askeri üsleri, Rusya'nın Aralık 2000'den itibaren Gürcistan'a vize uygulamaya başlaması ve Gürcistan'ın Rusya'ya olan enerji bağımlılığını kullanarak, Rusya'nın elektrik santrallerinde ateşleyici olarak kullanılan doğalgazı sık sık kesmesidir. Rusya'nın fiilen bağımsız olsa da hukuki olarak Gürcistan'ın bir parçası olan Abhazya ve Güney Osetya sakinlerini kapsam dışında bırakacak şekilde Gürcistan'a vize uygulaması karşısında ABD böyle bir uygulamanın Gürcistan'ın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tanımakla çeliştiğini ve sorunun giderilmesi için tarafların görüşlerine başvurulması gerektiğini belirtmiştir.⁶¹

Gürcistan, AB içerisinde yer almasa da, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunabilmesi için AB'nin desteğini almak istemektedir. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreci Gürcistan için önemlidir. Böylece Gürcistan, AB ile komşu olacaktır. Mikhail Saakaşvili, Gürcistan'ın AB ile ilişkilerinde Türkiye'nin önemini şu şekilde ifade etmiştir:⁶²

“Türkiye, Avrupa'yla hızla bütünleşen bir ülkedir. Bu özelliğiyle Gürcistan için Avrupa'ya ulaşmanın en kısa yoludur. Yani, bizim için Avrupa yolu Türkiye'den geçiyor. Kesinlikle Avrupa Birliği'ne üye olacaksınız. Siyasi açıdan da çok önemli bir ülke. Ayrıca, Türkiye giderek daha önemli bir ekonomik ortağımız haline geliyor. Gürcü ekonomisi Türk ekonomisinin doğal bir uzantısı oldu”

2.4.3. Gürcistan Demografik Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

Günümüzde Gürcistan dış politikasına yön veren en önemli problem hiç kuşkusuz ülke bağımsızlığından beri gündemde olan toprak bütünlüğü (etnik) sorunlardır. Bu nedenle bu kısımda genel hatları ile bu sorunların neler olduğu ve temel dinamikleri değerlendirilecektir.

⁶¹ Mete, a.g.k., s. 249.

⁶² Milliyet, “Atatürk'ün İzinde”. 29 Ocak 2006.

2.4.3.1. Abhazya

1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra bölgenin nüfus yapısı değişmeye başlamıştır. Bu savaş sonrasında Abhazlar'ın büyük bir bölümü Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmiş ve bunların topraklarına Batı Gürcistan'dan gelen çok sayıda Gürcü yerleşmiştir. Türkiye'de genel olarak, bu halklara, Çerkezler denildiği halde değişik kaynaklarda Ubihler ve Abazalar'la birlikte Adigeler veya Abhaz-Adige halkları da denilmektedir.⁶³

Abhazlar Gürcistan'da daha küçük bir azınlıktır. Sayıları yalnızca 97 bin olan (Abhazya nüfusu içinde % 17) olan Abhazlar kendi adlarını taşıyan cumhuriyette de azınlık konumundadır. Gürcüler, Abhazya nüfusunun % 45'ini oluşturmakta, hem Ruslar'ın hem de Ermeniler'in özerk cumhuriyetteki oranı ise % 15 civarındadır.⁶⁴

1921 yılında kurulan, Abhazya SSC aynı yıl Gürcistan SSC ile birlik anlaşması imzalayarak, eşit statüde SSCB'ye girmiştir. 1922 yılında Abhazya'ya birlik cumhuriyeti statüsü verilmiş, ancak, 1930 yılında, Abhazya'nın statüsü, Gürcistan içinde bir özerk cumhuriyet statüsüne indirilmiştir. Asimilasyon politikaları sonucu, bölgede Gürcü kökenli nüfusun artması nedeniyle, Abhazlar, 1970'li yıllarda, Gürcistan'dan ayrı bağımsız bir ülke olma yönünde, çalışmalara başlamışlardır. Gorbaçov yönetimi ile birlikte Abhazlar'ın bağımsızlık istekleri artmış, 28 Haziran 1988'de, SSCB'ne başvuruda bulunarak, kendilerine, "Sovyet Cumhuriyeti" statüsü verilmesi talebinde bulunmuşlardır.⁶⁵

SSCB'nin dağılma sürecine girmesi ile birlikte Abhazya Özerk Cumhuriyeti, 1990 yılında Gürcistan'dan ayrılma kararı almıştır. 1991 yılında Gürcistan'ın otonom cumhuriyetleri tanımayan 1918–1921 anayasasını kabul etmesi üzerine, Abhazya yönetimi Temmuz 1992'de, kendi bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu bağımsızlık ilanı Ağustos 1992'de Abhaz-Gürcü savaşına neden olmuştur. 14 Ağustos 1992 tarihinde Gürcü kuvvetlerinin Abhazya'nın başkenti Sohum'a girmesi

⁶³ Yalçınkaya, A. Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğümüne, Ankara, 2006, s.182.

⁶⁴ Çiloğlu, a.g.k., s. 77.

⁶⁵ Mert, a.g.k., s. 52.

ve buna Abhaz kuvvetlerinin cevap vermesiyle patlak veren Gürcistan-Abhazya ihtilafı topyekûn savaşa dönüşmüştür. Bu savaş bir yıldan fazla sürerek 30 Eylül 1993 tarihinde Gürcü kuvvetleri ile Gürcü nüfusunun Abhazya'yı terk etmesiyle sonuçlanmıştır. Savaşta iki taraftan yaklaşık 7 bin kişi ölmüş, 250 bin Abhazyalı Gürcü mülteci haline gelmişti. 1992–93 yılları arasındaki Gürcistan-Abhazya savaşı, Abhazya açısından büyük bir sosyal ve ekonomik yıkımı getirmekle kalmamış, Gürcistan ile yeniden bir araya gelme seçeneğini de büyük ölçüde tüketmiştir.⁶⁶

1994'te Gürcü ordusunun Abhazya'dan çekilmesiyle başlayan barış süreci, değişik girişimlerin yapılmasına rağmen büyük ilerlemeler sağlayamadı ve savaş durumunun dondurulmasından başka bir sonucu getirmemiştir. Böylece, Kuzey Kafkaslar ve Rusya'dan gelen ve resmi olmayan yardımlar sayesinde 1994'te galip çıkan Abhazya de facto bağımsızlığını ilân etmiştir.

Gürcistan yönetiminin çatışma bölgelerine uluslararası barış gücü konuşlandırılması için Batılı devlet ve kurumlara yapmış olduğu çağrılar somut bir destek bulamamıştır. Uluslararası barış gücünün getirilmesi konusunda başarısız olan Şevardnadze, BDT barış gücünü kabul etmek zorunda kalmış, Barış gücünün denetimi ise AGİT bünyesinde oluşturulan “Ortak Kontrol Komitesi”ne devredilmiştir.

Taraflar arasında mevcut bir sorun da mültecilerin durumudur. Çatışmalarda, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Gürcüler'in, Abhazya'ya geri dönüşü sürüncemede kalmaktadır. Abhazlar, Gürcüler'in geri dönüşü için önkoşul olarak, egemenliklerinin tanınmasında ısrar ederken, Gürcüler geri dönüşün, Abhazya ile federal özerklik anlaşması imzalandıktan sonra, olmasını istemektedir. Gürcistan eski Devlet Başkanı Şevardnadze, bölgede RF politikasının baskısını azaltmak için, BDT (Rus) Barış Gücünün, uluslararası barış kuvvetiyle yer değiştirmesini ya da böyle bir kuvvetle desteklenmesini istemiştir.⁶⁷

⁶⁶ Kanbolat, H., “2007'den 2008'e Kafkasya”, NART, Kafkas Dernekleri Federasyonu Yayın Organı, Eylül Aralık 2007, Sayı 57–58, s. 16.

⁶⁷ Yıldız, Y. “Kafkas Topluluklarının Siyasi ve Ekonomik Yapıları ve Gelişmeleri ile Bunlar Üzerinde Güç ve Rekabet Mücadeleleri ve Türkiye'nin İzlemesi Gereken Politikalar”, Kafkaslar, Orta Doğu ve Avrasya Perspektifinde Türkiye'nin Önemi Sempozyumu, İstanbul, 1998, s. 180.

1993–1997 yılları arasında BM, AGİT ve Rusya'nın inisiyatifiyle Abhazya sorununun çözümüne ilişkin 350 konferans ve görüşme yapılmış ve 400 civarında belge kabul edilmiş olmasına rağmen çözüm konusunda somut ilerleme sağlanamamıştır.⁶⁸

Şahin'e göre bölgedeki gerilimin 90'lardan itibaren süregelmesinin iki temel sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilk etmen Abhazlar'ın kendi vatanlarında azınlık durumuna düşmeleri için Gürcistan sistematik şekilde sürdürülen politikaların kurbanı olduklarına dair inançları; ikinci etmen ise Abhazya'da yaşayan nüfusun ancak %17'sinin Abhazlar'dan meydana gelmesi, diğer etnik unsurların yönetimde daha etkin olmalarıdır.⁶⁹

Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü destekleyen ABD, Güney Osetya ve Abhazya sorunlarının kalıcı olarak çözümü için aktif yaklaşımını sürdürmektedir. Bu bağlamda, Gürcistan'daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu'na (the United National Observer Mission in Georgia- UNOMIG) katılan ABD; Fransa, Almanya, Rusya ve İngiltere'den oluşan BM Genel Sekreteri'nin Dostlar Grubu'nun (Group of Friends) da üyesidir. Gürcistan'da "Gül Devrim" in ardından, toprak bütünlüğünü sağlama çabalarına Acarya'dan başlayan ve Güney Osetya ile Abhazya'ya da mesaj veren ABD yanlısı Saakaşvili yönetimine, ABD'nin desteği bu konuda da devam etmektedir.

Gürcistan Devlet Başkanı Shevardnadze 13 Ocak 2003'te Abhazya çatışma bölgesinde konuşlu Barış Gücü Birliklerinin 31 Aralık 2002'de biten görev süresinin uzatılmasına karşı olduklarını açıklamış, bu karara gerekçe olarak Rusya'nın Soçi-Suhumi arasındaki tren yolu hattını Gürcistan'ın onayını almadan tek taraflı olarak yeniden işletmeye açma ve Abhazya'da ikamet eden Gürcistan vatandaşı Abhazya halkına Rus pasaportu verme girişimleri olduğunu belirtmiştir.⁷⁰

⁶⁸ Mert, a.g.k., s. 54.

⁶⁹ Şahin, M., "Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri", Avrasya Etüdüleri Dergisi, Sayı 19, İlkbahar-Yaz 2001, s. 43.

⁷⁰ Mert, a.g.k., s. 54.

2.4.3.2. Acaristan

Acara Özerk Cumhuriyeti, Gürcistan Cumhuriyeti'ne bağlı, Türkiye sınırında, Karadeniz sahilinde yer alan özerk bir cumhuriyettir. Sovyet dönemindeki ismi Adjarskaya Avtonomnaya Sovetskaya Sotsialiticheskaya Respublika'dır. Yüzölçümü yaklaşık 3.000 km² olup, başkenti Batum'dur. Acara halkının önemli bir kısmını oluşturan ve bölgeye adını veren Acarlar, İslamiyeti kabul etmiş Gürcüler olup, önemli bir kısmı Türkiye'ye göç etmiştir.⁷¹

Acaristan'ın özerkliğine atıfta bulunan ilk belge, 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması'dır. Söz konusu anlaşmanın altıncı maddesinde; Türkiye Batum Livasına ilişkin topraklar ile Batum kenti ve limanı üzerindeki egemenlik haklarını, her topluluğun kültürel ve dinsel haklarını sağlayacak ve bu halkın yaşadığı yerlerde isteklerine uygun bir tarım toprakları rejimi kurma imkânına sahip olacak şekilde, "geniş bir yönetsel özerkliğe kavuşması şartıyla" Gürcistan'a devretmeyi kabul etmiştir. Kızıl Ordu'nun 1921'de Gürcistan'ı işgal etmesi ve Gürcistan'ın Rusya egemenliğine girmesinin ardından, Eski SSCB de, 1937 yılında, Acaristan, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı Acaristan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti olarak tanımıştır.⁷²

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Acaristan'da yaşayan Müslüman Acaralılar, Kürtler ve Hemşinliler, düşmanla işbirliği yaptıkları gerekçesi ile Stalin tarafından Kazakistan'a sürülmüştür. Stalin'in ölümü ardından Acaralılar kendilerinin Gürcü olduğunu belirterek Gürcistan topraklarına dönmüşlerdir.⁷³

Gürcistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında, Acaristan yönetimi ile Gürcistan yönetimi arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Gürcistan'da zamanla güçlenen muhalefet karşısında, Gamsakhurdia ile yakın temasta olan Acaristan yönetimi endişeye düşmüştür. Bu durum karşısında Abaşidze'nin Rusya ile yakınlaşması, Batum Limanı, Sarp Sınır Kapısı ve turizm gelirlerinden Gürcistan yönetimine pay vermek istememesi ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur.⁷⁴

⁷¹ Yalçinkaya, a.g.k., s. 198.

⁷² Mert, a.g.k., s. 58.

⁷³ Mert, a.g.k., s. 59.

⁷⁴ Taşkın, a.g.k., s. 50.

1995 yılındaki genel seçimlerde Acaristan'ın hâkim lideri Abaşidze'nin partisi "All Georgian Revival Union" % 5 barajını aşarak üç partiden biri olmuştur. Abaşidze'nin partisi önce Devlet Başkanı Şevardnadze'nin Vatandaşlar Birliği Partisi ile koalisyon kurmuş, ancak Vatandaşlar Birliği'nin Batum'da serbest bölge kurulmasını öngören yasa tasarısını reddetmesinden sonra bu koalisyon bozulmuştur.⁷⁵

20 Mayıs 2004'te Türkiye Cumhurbaşkanı Sezer'in davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Gürcistan Devlet Başkanı Saakaşvili "Türkiye Acaristan sorununun çözümünde sergilediği tavırla Gürcistan'ın gerçek dostu olduğunu kanıtladı." ifadesini kullanmıştır.⁷⁶

Rusya'nın örtülü olarak merkezi yönetime karşı, Acara Özerk Yönetimi'ni desteklemesi nedeniyle, merkezi yönetim ile Acara Özerk Cumhuriyeti arasında mevcut problemler devam etmekle birlikte, kısa dönemde siyasi bakımdan büyük çaplı bir sorunun yaşanmasına neden olabilecek bir gelişme beklenmemektedir.

2.4.3.3. Güney Osetya Sorunu

Gürcistan sınırları içinde yer alan Güney Osetya yaklaşık 3900 kilometrekarelik bir alana sahiptir ve burada yaşayan Osetlerin sayısı Kafkasya'daki Osetlerin toplam sayısının ancak % 5'i kadardır. Güney Osetya, Kafkas Sıradağlarının yamaçlarında yer almakta ve doğusu, batısı ve güneyinden Gürcistan tarafından çevrelenmiş durumdadır. Sadece kuzeyinden açılan bir tünelle Rusya Federasyonu'na bağlanabilen bölge, bu haliyle Kuzey Osetya'ya doğal olarak bağlıdır.⁷⁷

Güney Osetya sorunu Gürcistan'a bağlı iken kendi bağımsızlığını ilan eden Güney Osetya bölgesinin, Gürcistan'dan ayrılarak Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti ile birleşme ve Oset bilincini gerçekleştirme isteğine dayanmaktadır. Osetler'in

⁷⁵ Mert, a.g.k, s. 59.

⁷⁶ Mert, a.g.k., s. 60.

⁷⁷ Öztürk, A., "Rusya Gürcistan Krizi: Yerel Bir Çatışma Küresel Yansımaları", Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, 2009, s. 5.

ayrılma talebinin Gürcistan tarafından toprak bütünlüğünü ihlal edeceği gerekçesi ile reddedilmesi sonucu çatışmalara götürmekte; Rusya ve ABD'nin Gürcistan üzerinden etkin olma yarışı da sorunu çok taraflı hale getirmektedir.⁷⁸ Güney Osetya'nın günümüzdeki sıkıntılarının kökeni Rusya'nın Gürcistan ile kurduğu ilişkilerine, yani 19. yüzyıla kadar gitmektedir. Rus-Kafkas savaşlarının yaşandığı dönemde bölgeyi daha rahat kontrol etmek ve Gürcü feodallerini yanına çekmek adına, Rusya Osetya'yı bölerek güneyini Gürcülerin kontrolüne vermiş, bu toprakları onların malı kabul etmiştir. Bu bölünmüşlük Sovyet döneminde de devam ettirilerek Güney Osetya özerk bölge statüsüyle Gürcistan'a bağlanmış ve Osetlerin birleşmesinin önüne geçilmiştir.⁷⁹

SSCB döneminde Moskova yönetimin baskıları sonucu Osetlerle Gürcüler arasında anlaşmazlıklar bastırılmıştır. 1980'lerin sonlarında Gorbaçov'un başlatmış olduğu yenilikçi hareketlerden Osetler de nasibini almıştır.

1986'da ilk Genel Sekreteri Alan Sosiev döneminde anti-Komünist olmaktan çok anti-Gürcü bir yaklaşımı benimseyen Halk Forumu'nun oluşturulmasını, 1989'da Oset Halk Cephesi'nin kurulması izlemiş ve Abhaz hareketinin desteklendiği açıklanmıştır. Öte yandan, Zviad Gamsahurdia'nın partisinin de aralarında bulunduğu Gürcü muhalefet partilerinden dördü "Uzlaşmazlar" olarak bilinen bir grup kurmuş ve Osetlerle ilk çatışmalar bu dönemde başlamıştır.⁸⁰

Gürcistan Parlamentosu, Aralık 1990'da Güney Osetya Cumhuriyeti'nin özerkliğini kaldırmış ve bölgeyi doğrudan Tiflis'in yönetimi altına sokmuştur. Bu karar ise, o zamanki Sovyet Devlet Başkanı Gorbaçov tarafından bir kararnameyle yürürlükten kaldırılmıştır.⁸¹ Bunun üzerine Güney Osetya da 1990 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. İki taraf arasında siyasi platformda başlayan gerginlik, 5-6 Ocak 1991 tarihlerinde Gürcü birliklerinin başkent Tshinvali'ye girmesiyle silahlı çatışmaya dönüşmüştür. 17 Temmuz 1992'de Rus, Gürcü, Kuzey ve Güney

⁷⁸ Yapıcı, M. İ., "Kafkasya'nın Sorunlu Bölgesi: Güney Osetya, Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 2007, s. 71-72.

⁷⁹ Çelikkpala, M., "Kuzey Kafkasya'da Anlaşmazlıklar, Çatışmalar ve Türkiye", Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan (der) Beş Deniz Havzasında Türkiye, Ankara, 2006, s. 89.

⁸⁰ Demir, a.g.k., s. 434.

⁸¹ Bangert, Y., "Güney Osetya Anlaşmazlığı", Kafkasya Yazıları, Yaz 1998, s. 64.

Osetlerden oluşan 4.000 kişilik Barış Gücü birlikleri giderek ateşkes sağlanmış, ateşkesin denetlenmesi için taraflar arasında Rusya'nın da katılımıyla bir "Ortak Kontrol Komisyonu" kurulmuştur. İhtilaf sonucunda 39.000 Oset ve 11.000 Gürcü evlerini terk etmek durumunda kalmıştır⁸²

Ocak 1992'de Gamsahurdiya devrildiği için, Gürcü birliklerinin saldırısı gerçekleşmemiş; ondan sonra iktidara gelen Şevardnadze, görüşmelerde bulunmak istediğini bildirmiştir. Şevardnadze dönemi aşırı milliyetçi Gamsahurdiya dönemine göre Osetler'le ilişkiler açısından daha ılımlı bir dönem olmuştur. Bu süreçte taraflar arasında ateşkes ilan edilmiş ve çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır.⁸³

1992 baharında çatışmaların şiddetlenmesi üzerine Rusya devreye girmiştir. Çatışmaların özel olarak Kuzey Osetya Cumhuriyeti'nde, genelde ise Kuzey Kafkasya halklarında yarattığı infial karşısında o güne kadar, askerî açıdan gizlice Güney Osetya'yı desteklemekle birlikte, olaylarla ilgili açıklama yapmaktan kaçınan Rus yetkililer, Gürcistan'ı tehdit edici açıklamalarda bulunmuşlardır.

22 Haziran 1992'de Rusya Parlamentosu Başkanı Ruslan Hasbulatov, Gürcistan hükümeti geri adım atmadığı müddetçe Güney Osetya'nın Rusya Federasyonu'na bağlanma isteklerini dikkate alacaklarını açıklamış ve Rusya Başkan Yardımcısı A. Rutskov, Shevardnadze ile iletişime geçerek Tiflis'i bombalamakla tehdit etmiştir. Diğer taraftan 1992–1993 döneminde, Rusya'nın askeri müdahalesinin Rusya Savunma Bakanı Grachev tarafından onaylanmasıyla, Abhaz-Gürcistan savaşı tekrar alevlenmiştir. Rusya'nın bu hareketi, Gürcistan'ı zayıflatmayı, bölgedeki Türk ve Batı etkisini azaltmayı ve petrol rezervlerine erişimi kontrol etmeyi hedeflemiştir.⁸⁴

Bugün Kuzey Osetya ve Güney Osetya şeklinde suni bir sınırla bölünmüş olan Osetya'nın Kuzey bölümü Rusya Federasyonu'na bağlı, güney kısmı ise Gürcistan sınırları içinde yer almaktadır. Gürcistan topraklarında bulunan Güney

⁸² Jakobia, M., Gürcistan'ın Kafkaslar Bölgesinde Sağlanacak Barış ve Güvenlik Ortamına Katkısı ve Bölgedeki Rolü, İstanbul, 2004, s. 69.

⁸³ Yapıcı, a.g.k., s. 77.

⁸⁴ Bozkurt, a.g.k., s. 48.

Osetya halkının tamamı Gürcüce konuşmakta olup, Gürcü kültür ve geleneklerinin etkisi altındadır. Kuzey Osetya’da ise Rus dili ve gelenekleri hâkimdir.

Acarya sorununun çözümünden aldığı güçle, Saakaşvili Tiflis açısından Abhazya sorununa göre çözümü daha kolay olan Güney Osetya sorununa yoğunlaşmıştır. Güney Osetya sorununun Acarya’dan farklı olarak etnik bir sorun olması ve aradan geçen bunca sürede Oset halkıyla diyalogun düşük düzeyde kalması sebebiyle Saakaşvili, bu sorunun çözümüyle ilgili daha farklı bir yöntem izlemiştir.

Saakaşvili Güney Osetya’ya yönelik operasyon başlatırken, Tiflis’teki popülaritesini ve arkasındaki yoğun Batı desteğini alarak hareket etmiştir. Bu hedefe uygun olarak Gürcistan Mayıs 2004 sonlarında Güney Osetya sınır bölgelerinde kaçak ve yasa dışı malların giriş çıkışını engellemek gerekçesiyle silahlı kontrol noktaları kurmuştur. Osetya-Gürcistan sınırına silahlı kontrol noktaları kurarak Tshinvali üzerinde baskıları artırmaya çalışan Saakaşvili, G.Osetya halkına Tiflis otoritesini tekrar kabul etmeleri durumunda kendilerine çeşitli ekonomik ve kültürel yardım teklifinde bulunmuştur. Saakaşvili’nin yardım teklifi Osetya’da yaşayan bütün halkın 1 Haziran 2004’den itibaren işsizlik maaşı alacakları, tarımsal ürün yardımı yapılacağı, Tiflis-Tshinvali arasında demiryolu servisinin tekrar işlemeye başlatılacağı ve Gürcü televizyon programlarının Osetya diline çevrilerek sunulacağı gibi unsurları içermiştir.⁸⁵

Bu süreçte Rusya’nın da etkin bir şekilde taraf olduğu Güney Osetya sorununu silah kullanarak çözümlen zoruğunu gören Gürcistan yönetimi, gerginliğin devam etmesine rağmen, görüşmeler yolunu seçmek zorunda kalmıştır.

Saakaşvili, Haziran 2004’te “Osetya ile Yeniden Uzlaşma Planı”nı kamuoyuna sunmuş ve bölgeye yönelik ekonomik projelere ağırlık verilmesi yolunda bir karar almıştır.⁸⁶ Bu gelişmeler sonrasında Gürcistan hükümeti G.Osetya

⁸⁵ “Saakashvili Sends Reconciliatory Signals to South Ossetia”, Civil Georgia, 1 Haziran 2004, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=7041>, (15.07.2010)

⁸⁶ Alsirt, F. T., Bağımsızlık Sonrası Gürcistan’ın Yeniden Yapılanması ve Bu Süreçte Türkiye İle İlişkiler, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 28.

sorununda nasıl bir federal çözüm istediğine ilişkin planını 26 Ocak 2005’de açıklamıştır. Buna göre:⁸⁷

- G.Osetya otonom statüsünü koruyabilir ve kendi yerel yürütme organı ve yasama meclisini seçebilir,
- G.Osetya yerel hükümeti yerel ekonomik, kültürel, çevre konularında ve polis teşkilatı üzerinde yetkili olacaktır,
- Savunma, dış politika ve insan hakları konularında Gürcistan merkezi yönetimi yetkili olacaktır,
- Gürcistan Anayasası değiştirilerek G.Osetya’nın Gürcistan’ın yargı, anayasa mahkemesi ve meclisinde temsili sağlanacaktır,
- G.Osetya dili Gürcistan resmi dillerinden birisi olacak ve Oset kültürünü korumak için devlet fonlarından kaynak ayrılacaktır.

Ancak yapılan tüm çabalara ve görüşmelere rağmen diplomatik anlamda soruna kalıcı bir çözüm bulunamadığı gibi Gürcistan Devlet Başkanı Saakaşvili yıpranan iktidarını savaş başarısı ile güçlendirmek, Abhazya ve Güney Osetya’yı yeniden fiili anlamda ülkenin bir parçası halin getirmek için 8 Ağustos 2008’de Güney Osetya’ya askeri müdahalede bulunmuştur. 7–16 Ağustos 2008 tarihleri arasında yaşanan çatışmalara Güney Osetya ve Rusya’nın yanında Abhazyalılar da katılmış, Rusya’nın kara, deniz ve hava güçleriyle Gürcistan’ın önemli şehir ve limanlarını bombalaması üzerine Gürcistan Abhazya ve Güney Osetya’dan bütün güçlerini geri çekmek durumunda kalmıştır. Gürcistan’ın çekilmesine rağmen Rusya Gürcistan topraklarındaki işgalini, Avrupa Birliği dönem başkanı Fransa’nın arabuluculuğunda sunulan Sarkozy Planı’nın 16 Ağustos’ta imzalanmasına kadar sürdürmüştür.⁸⁸

⁸⁷ Corso, M., “Georgian President Unveils South Ossetia Peace Plan”, Eurasia Insight, 27 Ocak 2005. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav012705.shtml>, (13.07.2010)

⁸⁸ Öztürk, a.g.k., s. 9.

Ö. Yeniçeri savaş sonrası Gürcistan'ın durumunu şu şekilde özetlemektedir:⁸⁹

Rusya Gürcistan'a çok sert müdahalede bulunarak aslında "SSCB'nin dağılması sırasında geri çekilmek zorunda kaldığım eski topraklar benim yaşam alanım" demiş olmaktadır. Rusya aynı zamanda Gürcistan'a yapmış olduğu müdahale ile Çeçen direnişçiler karşısında aciz duruma düşen eski Rusya olmadığını da göstermiştir. AB, ABD ve NATO'nun da Rusya'nın arka bahçesinde bundan böyle dilediği gibi tasarruf etme imkânını bulamayacaklarına yönelik güçlü bir mesaj vermiştir. Gürcistan'ın resmen sınırları içinde fiilen dışında olan Abhazya ve Güney Osetya üzerindeki egemenlik hakkını savaş sonrası tam bağımsızlığa yakın bir konuma gelmiştir.

Rusya bu müdahale ile hem Gürcistan hem de ona destek veren AB ve ABD gibi batılı güçlere önemli bir mesaj vermiştir. Bölgede kendi gücünün hala devam ettiği ve çıkarları doğrultusunda neleri göze alabileceğini gösteren Rusya bu süreçten belki de en fazla karlı çıkan ülkedir. Gürcistan ise ani ve aceleci müdahalesi ile ciddi bir itibar kaybı yaşamıştır.

Gürcüler, Osetinler'in Gürcistan'da "özel statü" sahibi olmaları için hiçbir tarihi ve hukuki dayanaklarının olmadığını iddia etmektedirler. Eski Gürcü yurdu içinde yer alan bu bölgenin, Sovyet yönetimi tarafından tamamen keyfi gerekçelerle özerk hale getirildiğini söylemektedirler. Tiflis, bu yüzden Güney Osetinler'in bekleyebileceği en büyük ayrıcalığın kültürel özerklik olabileceğini savunmaktadır. Tiflis, bu yöndeki eğilimini 1995 Gürcistan Anayasası'nda açıkça ortaya koymuştur. Yeni anayasada Abhazya ve Acara'ya özerklik verilirken, Güney Osetya'ya sadece kültürel ayrıcalıklar tanınmıştır.

2.4.3.4. Cevati (Javakheti) Bölgesi

Cevahati (Javakheti) Bölgesi, özerk idari bir birim olmadığı halde, coğrafi ve demografik özellikleri yüzünden siyasi öneme sahiptir. Gürcistan'ın

⁸⁹ Yeniçeri, Ö., "Kafkasya'da Hızlanan Tarih: Rusya'nın Geri Dönüşü ve Türkiye", Jeopolitik Dergisi, Yıl 7, Sayı 56, 2008.

güneybatısında, Türkiye'nin Ardahan ili ile sınır bölgesinde yer alan ve Gürcistan'ın 12 idari biriminden birini oluşturan Cevati'nin nüfusunun % 65'den fazlasını Ermeniler oluşturmakta olup, bölge aynı zamanda, Gürcistan – Ermenistan sınırında yer almaktadır. Bağımsızlık sonrası Tiflis Yönetimi; içinde bulunduğu sıkıntılı durum nedeniyle, bölgeye ilgi gösterememiş, hatta Tiflis'in atadığı valiler yerine bölgede Javak Halk Hareketinin seçtiği kişiler yönetimi üstlenmişlerdir. Bu durum; bağımsızlık sonrasında Cevahati bölgesinin fiili olarak Tiflis'ten bağımsız hareket eden bir konuma taşımıştır.

2.4.3.5. Borçalı Bölgesi Sorunları ve Karapapaklar

Gürcistan'da Borçalı bölgesinde (Kvemo Kartli) yaşayan Karapapaklar milli azınlık haklarının tam olarak tanınmamış olması nedeniyle sorun teşkil eden bir diğer halktır. Gürcülerin Marneule olarak isimlendirdiği bölgede yaklaşık 500 bin Karapapak Türkü yaşamakta ve bölge halkı kendilerini Türk olarak nitelendirmekte Gürcistan'ın genelinde Türk kökenlilerin yaşadığı sorunları paylaşmaktadır.

2.4.3.6. Diğer Sorunlar

Gürcistan dış politikasında toprak bütünlüğünü ilgilendiren problemlerden ayrı olarak bazı sorunlar da bulunmaktadır ve bunların başında Ahıska Türkleri sorunu gelmektedir. Bugünkü Gürcistan'ın beş ilini (Ahıska, Aspinza, Adıgün, Ahılka ve Ninotsminda) oluşturan topraklarda oturan Türk halkının Kasım 1944'te Orta Asya'ya sürülmesiyle ortaya çıkan sorunlar Ahıska Türkleri sorununu ortaya çıkarmıştır. Ahıska Türkleri sorununun önemi; insan hakları bakımından bölgeden 1944 yılında topluca sürüldükten sonra zor duruma düşen ve etnik bir grup olarak varlığı tehlikede bulunan Türk nüfusunun, Türkiye bakımından bir "Dış Türkler" problemi olması, Gürcistan bakımından ise haksızlığa uğramış bir halka iade-i itibar edilmesi nedeniyle.

1950'li yıllarda oluşmaya başlayan vatanlarına geri dönüş istekleri, SSCB döneminde olumlu karşılanmamıştır. Gürcistan'ın bağımsızlığına kavuşmasını müteakip, işbaşına gelen Zviad Gamsakhurdia döneminde ise, toplam nüfusu

370.000'e ulaşan Ahıska Türkleri'ne, Gürcü kimliği ile ikamet etmek ve Cevaheti Vilayeti dışında bir yere yerleşmek önerileri sunulmuştur.

1999'da Avrupa Konseyi'ne üye olan Gürcistan, Ahıska Türklerinin yurtlarına geri dönüşü ile ilgili olarak yükümlülük üstlenmiştir. Söz konusu takvime göre, Gürcistan üyeliğe kabulünden itibaren iki yıl içinde Ahıska Türklerinin vatanlarına iadeleri ve entegrasyonuna izin veren yasal çerçeveyi kabul edecek, üç yıl içinde dönüş sürecini başlatacak ve 12 yıl içinde de süreç tamamlanacaktır. Fakat geçen süre içinde Gürcistan, bu konuda yeterli çaba göstermemiştir.⁹⁰

Ahıska Türkleri'nin 1944'te zorla göç ettirildikleri anavatanları Gürcistan'ın bugün Cevahetya olarak anılan bölgesidir. Günümüzde Cevahetya nüfusunun % 80'inden fazlasını Ermeniler oluşturmaktadır. Cevahetya'da yaşayan Ermeni azınlığın Tiflis'e yönelik tutumu sorunun çözümünü etkileyen faktörlerden biridir. Zira bu bölgede Ermeniler çok örgütlüdür ve Gürcü devletinin fiili hâkimiyeti de zayıftır.

Gürcistan'ın ilk devlet başkanı Zviad Gamsakhurdia döneminde, içeride aşırı milliyetçi politikalar izleyen Tiflis yönetimi, dışarıda BDT'ye katılmayı reddedip Rus askeri üslerine de izin vermeyerek Rusya'yı karşısına almıştı. Güney Osetya ve Abhazya sorunlarının yanı sıra Gamsakhurdia'nın ülkeden ayrılıp Şevardnadze'nin davet edilmesi sürecinde politik istikrarsızlığa da sahne olan Gürcistan'daki iç karışıklıklardan ve çatışmalardan yararlanan Ruslar, böylece ülkede etki kurmayı hedeflemişti. Nitekim Gürcülerin Abhazya'daki yenilgisinde Rusya'nın Abhazları desteklemesinin rol oynadığı bir gerçektir.

2.5. Enerji Nakil Hatları ve Gürcistan

Güney Kafkasya'ya damgasını vuran enerji sorununun önemli bir ayağı, bölgedeki enerji kaynaklarının işletilerek uluslararası pazarlara ulaştırılması konusunda verilen mücadeledir. Zengin enerji kaynaklarına sahip Azerbaycan'ın doğrudan denize çıkışının olmaması, çıkartılan kaynakları uluslararası pazarlara

⁹⁰ Taşkın, a.g.k., s. 101.

taşıyacak boru hatlarının hangi ülkelerden geçeceği ve böylece bölgede ekonomik/stratejik etkinliği kimin kuracağı sorusunu/sorununu gündeme getirmiştir. Bu nedenle bu kısımda enerji nakil hatları konusunda Gürcistan'ın bakış açısı ve önemi değerlendirilecektir.

2.5.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı

1991 yılı öncesinde dünya piyasaları ile arzuladıkları ölçüde serbest bağlantıları olmayan Hazar ve Orta Asya ülkeleri günümüzde kendilerini dışarıya bağlayan yollar, kapılar, köprüler aramaktadır. Kesinleşmiş rakamların çok üzerinde olduğu tahmin edilen rezervlere ve 2015 yılında 120 milyon tona varacak üretim hedeflerine ulaşabilecekleri düşünülen bu ülkeler kapalı bir havza içerisindedir. Boru hatları olmaksızın söz konusu üretimin bir anlamı olmayacaktır. Denize çıkışı olmayan Hazar ve Orta Asya petrollerinin dünya üzerinde hangi yönde ve nereye açılacağı konusunda alabildiğine rekabet yaşanmaktadır. Tüketici ülkeler ise petrolün kolaylıkla alabilecekleri en yakın dağıtım merkezlerine akıtılmasını talep etmektedir.⁹¹ Bu süreçte de Bakü Tiflis Ceyhan Projesi gündeme gelmiş ve boru hatları konusu 90'lı ve 2000'li yıllarda Türkiye ve Gürcistan'ın ilişkilerinde belirleyici bir konuma yükselmiştir.

BTC Projesi, Hazar Denizi havzasında yer alan petrol sahalarından çıkarılacak ham petrolü, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye üzerinden Türkiye'nin Akdeniz kıyısında bulunan Ceyhan'da inşa edilen ham petrol depolama ve ihraç terminaline taşıyacak bir boru hattı yapımını kapsamaktadır.

Kasım 1999'da BTC hattının yapımına ilişkin Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan ve Türkiye arasında imzalanan İstanbul Bildirgesini, AGİT İstanbul Zirvesi için Türkiye'ye gelen ABD başkanı Clinton da gözlemci sıfatıyla imzalamıştır. Bu gelişmelerin ardından, 18 Eylül 2002'de Bakü'de düzenlenen BTC hattının temel atma törenini, 26 Eylül 2002'de Ceyhan'da Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye cumhurbaşkanlarının katılımı ile gerçekleşen temel atma töreni izledi ve 25 Mayıs 2005'te BTC'nin resmen işletmeye açılma töreni gerçekleştirilmiştir. Boru

⁹¹ Mert, a.g.k., s. 193.

hattının tamamlanması ile birlikte 17 Kasım 2005'te ilk petrol Türkiye'ye giriş yapmış; 13 Temmuz 2006'da, BTC Petrol Boru Hattı projesi resmen ve fiilen yürürlüğe girmiştir.

Ö. Mert Gürcistan'ın bölgede önemli konumunu enerji hatları özelinde şu şekilde açıklamaktadır:⁹²

“Çoklu Boru Hatları anlayışını da, bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Eğer Hazar Denizi Havzası'nda bulunan, ABD Şirketlerinin büyük payla temsil olduğu konsoryumlarca işletilecek doğalgaz ve petrol, güzergâhlarının denetimini siyaset arenasında kullanmaktan çekinmeyen bir ülke olan Rusya'yı saf dışı bırakarak Batı pazarlarına taşınacaksa, Gürcistan bu konuda kilit rol oynayacaktır. Gürcistan'ın tamamen Rusya'nın kontrolü altına girmesi durumunda Azerbaycan'ın tamamen Rusya'nın kontrolü altına girmesi durumunda Azerbaycan'ın ekonomik bağımsızlığının ve Hazar Havzası doğal zenginliklerinin Azerbaycan için pek anlamı kalmayacaktır.”

2.5.2. Bakü-Supsa Boru Hattı

9 Ekim 1995'de Bakü'de erken üretim petrolünün Gürcistan'ın Supsa limanı üzerinden uluslararası piyasalara pazarlanması için belirlenen güzergâhlardan birisidir. Azeri, Çıraklı ve Güneşli yataklarından çıkarılan petrolün nakli amaçlanmıştır.

Azerbaijan International Operating Company'nin (AIOC) bir yan şirketi olan Georgian International Oil Corporation (GIOC), mevcut petrol boru hattını geliştirerek, Karadeniz üzerindeki Supsa terminalini inşa etmiştir. Maliyeti yaklaşık 1,5 milyar dolar olan bu hattın günlük toplam kapasitesinin son dönemde günde 145 bin varile çıktığı belirtilmektedir. GIOC ile AIOC arasında yapılan anlaşma uyarınca hattın 30 yıllık bir kullanım süresi bulunmaktadır. Anlaşma sonunda boru hattının tüm işletmesi Gürcistan'a devredilecektir. 17 Aralık 1999 yılında kullanıma giren hat, bölgede işletilen petrolün tamamını taşıma kapasitesinden yoksun olduğundan geçici bir çözüm olarak görülmektedir. Türkiye, bu hat üzerinden tankerlere aktarılan

⁹² Mert, a.g.k., s. 31.

ve Karadeniz'den sonra Boğazlar'dan geçen bu petrol trafiğinin Boğazlar'ın güvenliğine bir tehdit olarak algılandığından ve kendi toprakları üzerinden geçecek olan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattından yana tavrını koyduğundan, Hazar petrollerinin Karadeniz üzerinden ihracına karşı çıkmıştır.⁹³

2.5.3. Şahdeniz Boru Hattı

Kafkasya'da ekonomik ve stratejik önemi olan bir diğer ortak proje ise Şah Deniz Doğalgaz Projesidir. Azerbaycan- Türkiye (Şah Deniz) Doğalgaz Boru Hattı projesi ile Azeri doğalgazının Gürcistan üzerinden Türkiye'ye taşınması amaçlanmaktadır.

2.6. Türkiye'nin Kafkasya Politikası

Değişen Avrasya'da Kafkasya'nın dünyanın en karışık bölgesine çevrilmesi günümüzde herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu bölge 10 yıldan daha uzun süredir etnik sorunlar yuvasına dönmüştür. Karabağ, Osetya, Abhazya, Acaristan son dönemlerde de Çeçenistan sorunu dünya kamuoyunun dikkat merkezinde olmuştur. Bu süreçler elbette ki Türkiye tarafından yakından izlenmektedir. Kafkasya bölgesi ile ilgili gelişmeler ve Türk Dış politikasının yeni seyrini belirleyen gelişmeler ise bizzat soğuk savaş sonrası döneme aittir. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra SSCB'nin 1991'de kendisini feshetmesi dünya politikasında önemli değişmelere sebep olmuş ve Türkiye'nin Kafkasya-Orta Asya politikası da değişmiştir. Bu süreçte işbirliği fırsatı ve risk artarken: SSCB'den ayrılarak bağımsızlık kazanan devletlerin güçlerini bir araya getirebilecek ciddi bir küresel işbirliği fırsatı doğurmuştur. Bağımsızlıklarını yeni kazanan devletlerin iç yapılanmalarındaki sürekli istikrarsızlık ve bunların birbirleriye gerilimleri Türkiye'nin de yer aldığı Avrasya coğrafyasında geniş çaplı iç savaş ve devletlerarası çatışma riskini arttırmış; eski Sovyet topraklarının ötesinde önemli sosyo-politik istikrarsızlıklar doğurmuştur.⁹⁴

⁹³ Kafkasyalı, G., ABD Rusya Hegemonya Mücadelesinde Gürcistan ve Gül Devrimi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 27–28.

⁹⁴ İbrahimli, H., Değişen Avrasya'da Kafkasya, Ankara, 2001, s. 100.

Sovyet bölge ve cumhuriyetleri yeni sistemde kritik öneme sahip hale geldiler. Bu devletlerin her konuda izleyecekleri model konusundaki tartışmalar sadece bu ülkelerin içinde değil, aynı zamanda komşu devletler ve ilgili büyük devletler arasında da çekişmelere yol açtı. Öte yandan Sovyet çekilmesinden sonra Kafkasya ve Orta Asya’da kısa dönemde ortaya çıkan güç ve yetki boşluğunu doldurmaya yönelik bölge içi ve dışı devletler arasındaki rekabet de yeni uluslararası gerginlikleri yaratmaya başladı.⁹⁵

Bu çerçevede SSCB’nin dağılmasıyla birlikte Kafkasya ve Orta Asya’da yeni devletler bağımsızlıklarını ilan etti. O günden beri bu devletlere yönelik uluslararası ilgi giderek arttı. Bu artan ilginin önemli bir kısmı ekonomik ve stratejik nedenlere dayanmaktaydı. Gerek bölgedeki zengin doğal kaynaklar, gerekse bölgenin Orta Doğu’ya yakınlığı ve Avrupa ile Asya arasındaki stratejik konumu büyük güçlerin yanı sıra İran, Pakistan, Çin, Türkiye gibi pek çok bölgesel gücün de ilgisini çekmeye başlamıştır. Şüphesiz bölgedeki durumdan en fazla Türkiye etkilenmiştir. Soğuk Savaş boyunca Türkiye güvenlik ve dış politikalarını Batı ile olan ittifak ilişkilerine ve müttefikleri tarafından algılanan jeostratejik önemine dayandırmıştı. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte, özellikle Avrupa ülkeleri giderek daha güvenli bir uluslararası ortama kavuşurken, Türkiye’nin üç yanında yeni çatışma bölgelerinin oluşması bu durumu değiştirdi. Türkiye kendini güvenlik boşluğunda bulmuştur.⁹⁶

Kafkasya ve Orta Asya’da yeni bağımsızlıklarını kazanmış Türk-Müslüman devletlerde ilk günlerde bağımsızlıklarını sağlamlaştırabilmek, dünya da saygı görmek, statü kazanmak ve değişimlerini gerçekleştirebilmek için Türkiye’ye bakıyorlardı. Soğuk Savaş sonrası duruma bakarak, bütün bunların Türkiye’yi etkilemesi kaçınılmazdı.

Türkiye 1989–1991 döneminde henüz belirsizliğini koruyan ve nereye gideceğini pek de bilemeyen, Sovyet Cumhuriyetlerindeki milliyetçi hareketlerden uzak kalmayı tercih etmiş ve geleneksel dış politikası çerçevesinde ilişkilerini Moskova merkezli yürütmüştür. SSCB’nin feshi ve Orta Asya-Kafkas ülkelerinin

⁹⁵ Kona, G.G., Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye’nin Güvenliği, İstanbul, 2005, s. 94.

⁹⁶ Girgin, K., “Rusya Faktörü ve Üç Boyutlu Dış Politika”, Stratejik Öngörü: Değişen Türk Dış Politikası, Yıl 2 Sayı 5, 2005, s: 28–34.

ardı ardına bağımsızlıklarını takip eden 1991–1993 döneminde ise Türkiye bu devletleri tanıyan ilk devlet olarak bölgede model ve lider olma çabaları sergileyerek bölgede Rus etkisini kırmaya yönelik aktif bir politika izlemeye başlamıştır.⁹⁷

1993–1995 döneminde bölgesel açıdan SSCB'nin dağılmasından doğan boşluğu Rusya'nın dolduracağı artık anlaşılmıştı. Bu dönem Türkiye için kendi yetersizliklerini ve sınırlarını algılamasıyla birlikte bölge ülkeleriyle ilişkilerini istediği düzeye çıkartamamaktan duyduğu hayal kırıklığını yaşadığı zaman dilimi oldu.⁹⁸

1995'ten bu yana ise Türkiye'nin hem kendi gücünü hem de bölgesel gerçekleri daha iyi tahlil eden, Rusya'yı dışlamayan, daha gerçekçi, dengeli ve karşılıklı işbirliğine dayalı bir politika geliştirme çabası olduğu gözlemleniyor.

Kafkasya, SSCB'nin kuruluşu sonrası Türkiye'nin çıkar ve kaygılarına neredeyse hiç konu olmayan bir bölge olmuş; ancak üç yeni bağımsız devlet arasında çatışan ulusal hareketlerle birlikte yeni bir dönem başlamıştır. Günümüzde bu devletlerin hepsi bir dış müttefik arayışı içindedir ve bu rolü sadece Türkiye ve İran'ın oynaması mümkündür. Batıya karayolu ile ulaşılması sadece Türkiye üzerinden mümkündür. Bu nedenle G. Fuller ve I. O. Lesser bu gelişmelerin Türkiye'nin İran ile uyuşmazlığa itilmesine yol açtığını savunmaktadır.⁹⁹

Kafkasya'daki çatışmaların temelinde Rusya faktörü vardır. Bu bağlamda Türkiye Kafkasya'ya ilişkin mevcut politikalarını uygularken Rusya faktörünü dikkate almak durumundadır.¹⁰⁰ Coğrafyanın getirdiği zorluklara, bölge nüfusunun etnik-demografik yapısı eklenince Kafkasya daha da karmaşık hale gelmiş oluyor. Burası dillerin, dinlerin daha da genel bakarsak kültürlerin kavuştuğu bir mekândır. Burada, diğerlerine oranla önemli ölçüde güçlü bir devlet de yoktur. Aksine bölge büyük devletleriyle çevrelenmiş durumdadır. Tüm bu etkenler Kafkasya'nın bir bütün olarak yapılanmasını engellemiştir. Kafkasya'nın

⁹⁷ Davutoğlu, A., Stratejik Derinlik, İstanbul: Küre Yayınları, 2002, s: 39

⁹⁸ İbrahimov, R. "Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri", Stratejik Öngörü: Değişen Türk Dış Politikası, Yıl: 2 Sayı:5, 2005, s. 28–34.

⁹⁹ Fuller, G. ve Lesser, I.O, Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu, İstanbul, 2000, s.98

¹⁰⁰ Fuller ve Lesser, a.g.k., s. 99.

coğrafyası değişmez olsa da jeopolitiği hızla değişmektedir. SSCB'nin dağılmasını takip eden on yıl içinde, Kafkasya'daki gelişmelerin seyri, burada çok önemli olayların döndüğünü göstermektedir.

Batılı ülkeler özellikle soğuk savaş dönemi sonrası Kafkasya'da teknolojik, sermaye ve siyasal değerler açısından nüfuzunu arttırmış, aynı zamanda burayı güvenliği açısından çıkar alanı olarak görmeye başlamıştır. Azerbaycan petroleri bu konuda çok etkili olmuştur. Güney Kafkasya, bu devletler için mevcut şartlar dâhilinde Orta Asya'ya uzanmak için tek seçenek olarak kalmaktadır. Bu küresel gelişmelerin nasıl sonuçlanacağını yakın gelecekteki olaylar ortaya koyacaktır.¹⁰¹

Türkiye ise hem bölge ile tarihi bağları hem de stratejik ve ekonomik çıkarları nedeniyle Kafkasya bölgesi ile yakından ilgilenmektedir. Tarihsel, etnik ve kültürel bağlarla bağlı bulunduğu bu bölge, Türkiye'nin güvenliği ve çıkarları açısından en hassas bölgelerden birisidir. Azerbaycan'ın güvenliği aynı zamanda Türkiye'nin bölgesel çıkarları kadar, askeri anlamda güvenlik stratejiler bağlamında da önemlidir. Azerbaycan'ın Türkiye ile uzlaştırılmış bir Kafkasya politikasına sahip olması gerekmektedir. Azerbaycan, Kafkasya'nın en büyük ve en etkili devleti statüsünü diğer deyişle bölge devleti statüsünü kazandığı zaman güvenliğini de garanti altına almış olur. Bu zor, fakat asla hayal olmayan hedefe ulaşmak için Azerbaycan'ın önce toprak bütünlüğünü sağlaması, Karabağ sorununu çözmesi, ekonomik açıdan güçlenmesi ve bütünleşmesi gerekmektedir.

Kafkasya bölgesinin dinamikleri sadece coğrafyasında bulundurduğu ülkeler, bu ülkelerde cereyan eden olaylar, bu ülkelerin Türkiye ile olan ilişkileri, bu ilişkilerin dış politikaya etkileri ve Türkiye'nin bölgesel menfaatleri ile sınırlı kalmayıp bölgeye etki eden Rusya ve ABD'nin bölge üzerindeki rekabeti, bu rekabetin yarattığı sonuçlar ve bunların Türk iç ve dış politikasına etkilerini de kapsamaktadır.

Özellikle büyük güçlerin bölgeye yönelik yoğun politikaları ve bunların bölgeye ve Türkiye'ye olası sonuçları Orta Asya ile olan ilişkilerimizi de etkilemektedir. Bölge de sağlanacak istikrar, istikrarı sağlamadaki katkımız ve

¹⁰¹ Kona, G.G., "Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği", Stratejik Öngörü: Değişen Türk Dış Politikası, TASAM Yayınları, Yıl. 2 Sayı. 5, 2005, s: 28-34.

istikrar için ne derece etkili olduğumuz Türkiye'nin jeopolitik gücünü doğrudan etkileyecektir. Sınırlarımızın güvenliği ve ülkemizin menfaatleri, ortak tarihi ve kültürel değerlerimizin bulunduğu ve menfaatlerimizin başladığı yerden aramak bize avantajlar sağlayacaktır ve bu da Türkiye'nin hem bir bölgesel güç olmasına hem de istikrarın sağlandığı bir ortam için de yer olmasına faydalı olacaktır.¹⁰²

Azerbaycan dışında Gürcistan'da Rusya baskısını özellikle petrol ve Doğalgaz boru hatları nedeniyle hissetmektedir. Ayrıca Rusya, Gürcistan'ın kendi ekseninde bir politika uygulaması yönündeki baskı politikalarını da gündeme getirmektedir.

Osetya konusuna baktığımızda oldukça önemli bir konu karşımıza çıkmaktadır. Güney Osetya ayrılıkçı hareketi Rusya'ya bağlı Kuzey Osetya ile birleşme yollarını aramaktadır. Ancak Rusya bu konuya fazla istekli görünmemektedir. Çünkü birleşme olduğu takdirde ortaya daha büyük ve güçlü bir Osetya çıkabilecek ve ileride bağımsızlık arayışlarına girebilecektir. Ayrıca birleşme durumunda Rusya, Gürcistan'a karşı kullanmakta olduğu istikrarsızlık aracını da kaybetmiş olacaktır. Gürcistan merkezi yöntemi, Osetya halkının ağır ekonomik durumunu, ayrılıkçı yönetime duyduğu güvensizliği ve geleceğine ilişkin belirsizliği kullanarak kendi yanına çekmek istemektedir. Osetya konusundaki mücadele devam etmektedir. Abhazya konusu ise tam bir çıkmaz içindedir. Abhazya ayrılıkçı hareketi diğer ayrılıkçı bölgelerden çok daha güçlü olarak devam etmekte olup, Gürcistan'ın bu bölge üzerinde hemen hemen hiç etkinliği yoktur. Bu nedenle Gürcistan yönetimi, ayrılıkçı hareketlerden önce Acaristan konusunda netice aldıktan sonra, kolay olmamakla beraber halen Abhazya'daki duruma göre daha güçsüz olan Osetya konusunu halletmeye çalışmaktadır.

¹⁰² Kona, a.g.m., s. 34.

2.7. Gürcistan'ın Türkiye İçin Önemi

Soğuk Savaş dönemi boyunca Ankara'nın Kafkasya'ya bakışı sadece askeri açıdan bir anlam ifade etmiş, bölge ile üyesi olduğu Batı ittifakının güvenlik kaygıları paralelinde ilgilenmiştir. Soğuk Savaş ideolojisi ile Batı dışındaki dünyayı görmemeye çalışan Türkiye, SSCB'nin çöküşüyle hazırlıksız yakalanarak, özellikle Kafkasya ve Orta Asya bölgelerine yönelik öngörü eksikliğinden dolayı dış politikada belirsizlikler yaşamıştır.¹⁰³

Türkiye'nin soğuk savaş sonrası yeni pozisyonu, Gürcistan ve Azerbaycan'ın Rusya'ya karşı politik tavrı bu üç ülkeyi Güney Kafkasya'da daha yakın işbirliğine gitmeleri konusunda zorlamıştır. Ermenistan ise sözde soykırım iddiaları ve Azerbaycan ile olan Dağlık Karabağ sorunları nedeniyle bu gruptan dışlanmış durumdadır.¹⁰⁴

Bağımsızlığı perçinlenen ve dostane ilişkiler kurulan bir Gürcistan sayesinde, Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasına sunabileceği imkânlar büyük oranda artmış ve yeni pazarlar ortaya çıkmıştır. Türkiye, mevcut kara ve demir yollarına yenilerinin eklenmesiyle Gürcistan üzerinden "Türkistan" coğrafyasına kolayca erişip çok yönlü ilişkiler içine girebilme imkânı kazanmıştır. Bu cumhuriyetler için de bu bağlantı Batı ile ilişkilerini geliştirmede, Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltmada ve bağımsızlıklarını sağlamlaştırmada hayati öneme sahiptir.¹⁰⁵

SSCB'nin çöküşü ile Türk dış politikasının önemli açılımlarından biri haline gelen Kafkasya ve Orta Asya'nın güvenliği ve Türkiye'nin bölgeye ulaşımı için Gürcistan, kısa sürede en önemli ülke ve stratejik köprübaşı haline gelmiştir. Ayrıca Hazar Havzası doğal kaynaklarını uluslararası pazarlara taşınması konusunda da Gürcistan Türkiye'nin tercih ettiği güzergâh olmuştur.¹⁰⁶

¹⁰³ Sancak, K., Gürcistan'ın Kafkasya'daki Yeri, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2000, s. 18.

¹⁰⁴ Dikkaya, M. ve Özyakışır, D., "Developing Regional Cooperation Among Turkey Georgia and Azerbaijan: Importance of Regional Projects, Perceptions, Spring Summer 2008, s. 101.

¹⁰⁵ Taşkın, a.g.k., s. 78.

¹⁰⁶ Mert, a.g.k., s. 280.

Gürcistan'ın stratejik açıdan sahip olduğu en önemli avantaj, Avrupa ile Orta Asya arasında köprü niteliği sağlayan coğrafi konumudur. Özellikle Ermenistan ve Azerbaycan'a giden malların büyük kısmı Gürcistan üzerinden geçmektedir. Bu konumu sayesinde Orta Asya ve Azeri petrolü buradan geçmekte ve Gürcistan'a ekonomik fayda sağlamaktadır. Son yıllarda ekonomisinde yaşanan tüm olumlu gelişmelere rağmen, ülke ekonomisi halen güçsüz durumdadır. Ekonomik gelişmenin devamı için önemli yatırımların yapılması gerekmekte, ancak bu yatırımların yapılabilmesi için sermaye ve girişimci yeterli olmamaktadır.¹⁰⁷ Gürcistan'ın ekonomik sorunlarını çözmek için almış olduğu dış yardımlar ve dış borçlar alanında öncelik ilk etapta Batılı devletlerin olmuştur. Ülkeye yapılan yabancı yatırımlar açısından da bu durum geçerli olmuştur. Bunlardan farklı olarak dış ticarete Rusya'nın egemenliği bağımsızlık sonrası da sürmüştür. Yabancı yatırım, dış yardım ve borçlarda Batılı devletlerin önceliği, siyasi alanda Batı ile iyi ilişkiler ve Gürcistan'ın siyasi elitine hâkim olan Batıyla bütünleşme stratejisi sebebiyle bir rahatsızlığa yol açmamış, dahası Batılı devletlerce yapılacak yatırımların artmasının Batılı devletlerin Gürcistan'ın güvenliği ve istikrarı için ilgisini artıracaklığı anlayışı egemen olmuştur.¹⁰⁸

Özetle Gürcistan, Rusya'nın beklentilerini karşılayamaması sonucu yüzünü Rusya'dan Batı'ya ve ABD'ye çevirmiştir. Bu durum Gürcistan ve Türkiye ikili ilişkilerinin gelişmesinde de dönüm noktası olmuştur. Gürcistan artık ülke içerisinde meydana gelen etnik çatışmaları Rusya ile değil ABD ve uluslar arası kuruluşlar olan NATO ve BM vasıtasıyla çözüme eğilimindedir. Bu sebepten ilk önce ABD ve NATO'nun en iyi müttefiki olan sınır komsusu Türkiye ile ilişkilerinin iyi seviyede olması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye, Gürcistan'ın NATO'ya girmek için gerçekleştirdiği her türlü faaliyeti en fazla destekleyen ülkedir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Demir, a.g.k., s. 225.

¹⁰⁸ Ağacanov, a.g.k., s. 105.

¹⁰⁹ Hasanoğlu, M. ve Cemilli, E., Güney Kafkasya'da ABD Politikası, İstanbul, 2006, s. 100.

İKİNCİ BÖLÜM

2003 GÜL DEVRİMİ ÖNCESİ GÜRCİSTAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1. SİYASİ İLİŞKİLER

Türkler ve Gürcüler komşu olmaları sebebiyle uzun yıllar ilişki içerisinde bulunan iki halk olagelmıştır. Soğuk Savaş döneminde bölgedeki Rus etkinliği ve Türkiye'nin Batı bloğunda yer alması sonucu geri planda kalan Türkiye Gürcistan ilişkileri, SSCB'nin dağılması sonrasında Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanması ile yeniden gelişmiştir. Bu kısımda 2003 iktidar değişikliğine kadar olan dönemde ikili ilişkiler genel bir değerlendirme ile anlatılacaktır.

1.1. 1918–1921 Geçici Bağımsızlık Döneminde İlişkiler

Bu kısımda genel hatları ile Türkiye Gürcistan ilişkilerinin tarihi seyri içerisinde bağımsızlığa kadar olan dönem incelenecektir.

1.1.1 Mondros Mütarekesi Sonrası İlişkiler

Rusya'da, Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler 1917 Ekim İhtilâlini gerçekleştirirken, Rusya'nın içinde bulunduğu kötü ortamdan çıkmanın ilk ve en önemli koşulunun savaştan ayrılmak olduğunu savunmaları onların daha çok yandaş kazanmalarına neden olmuştur. Gerçekten de savaş Rus halkını çok etkilemiştir. Zaten cephedeki askerleri de 1917 yaz mevsiminden itibaren cephelerden ayrılmaya başlamıştır. Nitekim 7 Kasım'da Petrograd'da bir hükümet darbesi yaparak, Geçici Hükümeti deviren Bolşevikler, Rusya'nın tek hâkimi olmuştur. Böylece barış anlaşması 3 Mart 1918 tarihinde Rusya ile Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında imzalanmıştır.

Diğer taraftan, bu barış ile Osmanlı Devleti, Doğu Anadolu'da Rus işgali altındaki sahayı ele geçirdikten başka, Elviye-i Selâse'yi (Kars, Ardahan ve Batum) de geri alma imkânını elde etmiştir. Sonuçta yapılan halk oylaması ile de bu üç

sancak resmen Osmanlı Devleti'ne ilhak edilecektir. Ancak Rusya'daki Şubat ve Ekim Devrimi'nden sonra, kendisini Geçici Hükûmet'in Kafkasya'daki mirasçısı olarak gören Maverâ-yı Kafkas Komiserliği, Bolşevik Rusyası'nın imzalamış olduğu Brest-Litovsk Barısı'nın Elviye-i Selâse'yi kapsayıcı maddelerini tanımamıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin bu bölgeler için mücadele edeceği başka bir safha da ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Kafkaslarda kurmaya çalıştığı düzenin devamı, hiç şüphesiz ki ancak I. Dünya Savaşı'ndan galip çıkılmasına bağlıydı. Fakat Osmanlı ordusu Suriye cephesinde yenilince, İtilâf Devletleri karşısında ateşkes istenmek zorunda kalmıştır. Savaş, İtilâf Devletleri lehine sonuçlanmış ve Osmanlı Devleti de 30 Ekim 1918 tarihinde, Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve bölgede bulunan Türk Üçüncü Ordusunun 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi gereğince Kafkasya'yı boşaltması sonucu Kafkaslarda, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan Cumhuriyetleri kurulmuştur. Bu boşaltma sırasında muhtemel Ermeni saldırı ve tecavüzlerine karşı da Türk halkını korumak amaçlı olarak Ardahan, Batum bölgesinde Acara Sura Hükümeti, Kars-Oltu-Sarıkamış-Kağızman bölgelerinde ise “Güney Batı Kafkas Geçici Hükümeti” kurulmuştur.¹¹⁰

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Türk hükümetinin Kafkas politikası 2 aşamalı gerçekleşmiştir. İlk aşamada Bolşeviklere karşı ülkelerin bağımsızlığı desteklenmiş, ikinci aşamada ise Bolşeviklere artan ihtiyaç dolayısıyla Bolşevikler'in bu bölgedeki ülkeler üzerindeki hâkimiyeti desteklenmiştir.¹¹¹ Bu açıdan Türkiye ve Gürcistan'ın sözde bağımsız olduğu bu yıllardaki ilişkileri Rusya'nın etkisi ile şekillenmiştir.

3 Mart 1918 Brest-Litovsk antlaşmasıyla Gürcistan'ın Kars ve Batum illeriyle, Ermenistan'ın Ardahan ilçesi Türkiye'ye bırakılmıştır. 28 Kasım 1917'de kurulan Transkafkasya Komiserliği bunu kınamış ve 14 Mart 1918'de Trabzon

¹¹⁰ Uşun, K. M., Geçmişten Günümüze Türk Gürcü İlişkileri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006, s. 49.

¹¹¹ Gürün, K., Türk Sovyet İlişkileri (1920–1953), Ankara, 1991, s. 21.

Konferansı başlamıştır. Türkiye'yi Hüseyin Rauf (Orbay) Bey, Güney Kafkasya'yı da Gürcüler'den Çenkeli başkanlığındaki heyetler temsil etmiştir. Konferanstaki görüşmeler sonucu Türk heyeti Güney Kafkasya'ya Brest-Litovsk hükümlerini kabul ettirmeye çalışsa da Gürcü heyet bunu kabul etmemiştir.¹¹²

Trabzon Konferansı'nın birtakım önemli sonuçları olmuştur. Bunların en önemlisi, başlangıçta Güney Kafkasya heyeti tarafından tanınmak istenmeyen Brest-Litovsk Barışı, -delegasyon tarafından da olsa- artık kabul edilme safhasına girmiştir. İkinci olarak, Güney Kafkasya'nın bağımsızlığı konusundaki gelişmelerdir. Çenkeli bir dostluk anlaşması talep ettiğine ve böyle bir antlaşma ancak iki egemen devlet arasında imzalanabileceğine göre, yakın bir zamanda Güney Kafkasya'nın bağımsızlığını ilan ederek, Rusya'dan ayrılacağı söylenebilirdi. Bu nedenle, Güney Kafkasya meclisi ve hükümeti nezdinde bağımsızlık fikrinin gelinmesi ve olgunlaşmaya başlaması, Trabzon Konferansı'ndaki gelişmeler sonucunda olmuştur. Bu durum Türk Dış Politikası'nın önemli bir başarısı olarak kabul edilmektedir. Kafkasya'nın Rusya ile Türkiye arasında bağımsız bir oluşum haline gelmesi, bu süreçte Türk hükümetinin bölgeye karşı takip ettiği en önemli siyasetlerden biri olmuştur.¹¹³

Brest Litovsk Antlaşması gereği Ruslar Doğu Anadolu'yu boşaltmak zorunda kalmışlar, bölgenin kaderinin belirlenmesi de bölge halkına bırakılmıştır. Rus askerlerinin boşalttığı bölgeleri yine onlarla beraber hareket eden Ermeniler ile Gürcü Birlikleri kontrol altına almıştır.

1920'lerin sonunda Türk ordusu önce Kars'a ve Gümrü'ye girerek Ermenistan saldırıya geçti. Ermenistan karşısında zafer kazanan Türk ordusunun tıpkı 1917'de olduğu gibi, Gürcistan'a girmesinden çekinen Gürcü hükümeti ülke genelinde seferberlik ilan etmiş; Gürcistan Dışişleri Bakan Vekili Kote Sabahtaraşvili, 22 Kasım 1920'de yurtdışındaki temsilciliklere şu bilgiyi geçmiştir:

114

¹¹² Şahin, E., Türkiye ve Mavera-yı Kafkasya İlişkileri İçerisinde Trabzon ve Batum Konferansları ve Anlaşmaları, Ankara, 2002, s. 643.

¹¹³ Şahin, a.g.k., s. 445.

¹¹⁴ Çolakoğlu, a.g.m., s. 5.

"Kemal Paşa'nın ordularının Ermenistan'a girmesi sınırlarımızı doğrudan bir tehlike ile karşı karşıya bıraktı ve bu tehlikeyi bertaraf etmek için ülke bütün enerjisiyle harekete geçti. Kemalistlerin nihai niyetlerinin ne olduğu bizim için meçhul olduğu için sınırlarımızı korumak üzere önlemler alıyoruz."

Bu dönemde Ankara Hükümeti'nin temsilcisi Albay Kazım Bey, Tiflis'e gelmiş ve " "Hükümetim. Gürcistan hükümeti ile iyi niyet ve dostane ilişkilerin tesisi için tam yetkiyle beni görevlendirdi. Ankara Hükümetinin görmek istediği yegâne şey Gürcistan'ı bağımsız ve güçlü görmektir. Ankara Hükümeti ile Gürcistan ilişkileri temelde bu iki yaklaşım içinde belirlenecektir."¹¹⁵ şeklinde beyanat vermiş, bu dostça yaklaşım henüz 1918'de bağımsızlığını kazanmış ve ciddi güvenlik kaygıları olan Gürcistan için çok büyük bir değer taşımıştır.

Gürcistan Dış İşleri Bakanı yardımcısı Konstantine Sabahtarişvili Kazım Bey'in Tiflis ziyareti hakkında parlamentoda bir açıklama yapmış, bu açıklama Sakartvelo gazetesinde basılmıştır. Sabahtarişvili "Tiflis'e Ankara Hükümeti temsilcisi Kazım Bey Gürcistan Hükümeti ile dostluk ilişkilerini kurmak üzere gerekli görüşmeleri sürdürmek için görevlendirilmiştir. Ankara Hükümeti temsilcisi yaptığı ifadelerinde ve gazetelere verdiği açıklamalarda bizimle iyi komşuluk ilişkilerin kuracaklarından bahsediyor. Ankara Hükümeti tarafından samimiyetle ve dostça atılan bütün adımları memnuniyetle kabul ederiz. Ancak yapılacak bütün görüşmelerde Gürcistan'ın resmen tanınması 07 Mayıs 1920 yılında Rusya ile imzaladığımız antlaşmada çizildiği gibi aynı sınırlar içerisinde olacaktır" şeklinde beyan etmiştir.¹¹⁶

Yine bu dönemde Batum'un Gürcistan'a ilhakını isteyen, "İslam Gürcistan'ını Tahlis Cemiyeti" de bulunmaktaydı. Bu cemiyet, Gürcü Milli Komitesi ile şartlı bir anlaşma yapmıştı. Gürcülerle yapılan bu anlaşmaya dayanılarak; Batum havalisinin, Gürcistan'ın himayesinde bir muhtariyet olmasına çalışılıyordu. Ayrıca

¹¹⁵ Çolakoğlu, a.g.m, s. 5.

¹¹⁶ Kavrelişvili, R., "Türkiye Gürcistan İlişkileri (1921 Sonrası Tarihi Süreç)", ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2010, s. 84.

doğrudan doğruya Gürcistan'a ilhak taraftarları da vardı. Bu hareketin başında ise Acara hanedanından Hemşinzade Cemal Paşa bulunmaktaydı.¹¹⁷

1.1.2. TBMM Döneminde İlişkiler ve Kars Antlaşması

Bu dönemde Ankara hükümetinin Gürcistan'a yönelik politikasının temel belirleyicileri Batum'a hâkim olmak, sınır sorunlarını çözmek, Ermeniler ile olan çatışmalarda Gürcülerin tarafsızlığını sağlamak, Gürcistan'ı Ruslara karşı bir tampon bölge yapmak ve gerekli olduğunda bu ülkenin yardımını sağlamak olmuştur.¹¹⁸

Gürcistan, 1920'lerin başında kısa süren bir bağımsızlık döneminde Ankara'daki TBMM hükümeti Tiflis'i, Tiflis'teki Gürcü yönetimi de Ankara'yı resmen tanımıştır. Ankara'ya gelen Gürcü Büyükelçi Mdivani Mustafa Kemal'e güven mektubunu sunmuş, bunun üzerine Mustafa Kemal iki ülke arasındaki ilişkilerin temeli olacak şu ifadeleri kullanmıştır: ¹¹⁹

"Bizi Gürcistan'la -birleştiren yalnız sempati değil, aynı zamanda hedeflerimizin de bir olmasıdır. Bizim Batı'da güçlü bir düşmanımız var ve güçlü bir Doğu'ya ihtiyacımız var. Özellikle güçlü bir Kafkasya'ya, Kafkasya'da ise en önemli ulus olan Gürcülerin güçlü olmasına ihtiyacımız var. Bize güçlü bir bağımsız Gürcistan lâzım. Biz, Kafkasya'nın diğer ülkelerinin de bağımsız olabilmeleri için Gürcistan ile birlikte çaba sarf etmeliyiz"

Türkiye 12 Şubat 1921'de Gürcistan'a ani bir saldırı gerçekleştirmiştir. On gün sonra Gürcistan'ın karşı saldırısını fırsat bilen Rusya ile Gürcistan savaşa girmiştir. Süreçten yararlanmak isteyen Türkiye Gürcistan'a verdiği ultimatom ile Ardahan ve Artvin'in boşaltılmasını istemiş, iki cephede birden savaşıyor durumda olmayan Gürcistan bu istekleri yerine getirmiştir. Gürcüler daha sonra yönetiminin sürdürülmesi şartı ile Batum'u işgale çağırması; Ankara bu yerleri askeri nedenlerle ve geçici olarak işgal edeceğini bildirmiştir. Türk ordusu 11 Mart 1921'de Batum'a

¹¹⁷ Çelebioğlu, T., 1990 Sonrası Türkiye Gürcistan İlişkileri, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2005, s. 14.

¹¹⁸ Sonyel, S., Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, Ankara, 1991, s. 60.

¹¹⁹ Çolakoğlu, a.g.m., s. 5.

girmiştir. 16 Mart 1921’de imzalanan Moskova Antlaşması ile Türkiye Batum’u boşaltmıştır.¹²⁰

26 Eylül 1921’de Kars’ta başlayan görüşmelerde, Türk tarafını Kazım Karabekir Paşa başkanlığında bir heyet, Rus tarafını Jak Halski, Ermenistan Sovyet’i adına İskinaz Maradya, Azerbaycan Sovyet’i adına Behbut Şahtahtinski, Gürcistan Sovyet’i adına Şalva İlyava başkanlıklarındaki heyetler temsil etmişlerdir. Konferansa, katılan Sovyet bloğundaki temsilcilerin hepsi Türkiye’ye karşı ortak bir cephe oluşturmuşlardır.

Kars Antlaşmasının, Türkiye’nin sınırları ve koyduğu ilkeler bakımından Moskova Antlaşmasının bir benzeri olduğu söylenebilir. Ancak anlaşmanın asıl önemi, Türk sınırı ve ilkelerin Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan ulusları adına da kabul edilmiş olmasıdır.

1.2. SSCB Döneminde İlişkiler

1922’den 1936’ya kadar geçen dönemde Gürcistan, “Transkafkasya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu”nun bir parçası olarak Sovyetler Birliği içerisinde kalmıştır. 1936’da birliğin dağıtılması ile de Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan, 1991’de Sovyetler birliğinin sona ermesine kadar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri içinde yer almıştır.

Mart 1921’de Sovyetler ile TBMM Hükümeti arasında Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması’nın imzalanmasından ve Enver Paşa’nın 1922’de Orta Asya’da Basmacılar’ın başında Ruslar’a karşı savaşırken şehit düşmesi sonrasında Türkiye “Dış Türkler” konusunu tamamen geri plâna itmiştir. 1921 Antlaşması’nın 8. Maddesi uyarınca, tarafların “....toprakları üzerinde karşı taraf ülkesinin ya da ona bağlı topraklardan birinin hükümeti rolünü üstlenmek savında bulunan örgüt ve grupların kurulmasını ya da yerleşmesini hiçbir zaman kabul etmemeyi...” yükümlendiklerini ilan etmiştir. Böylece Türkiye Sovyetler’deki Turancı akımları

¹²⁰ Mert, a.g.k., s. 127–128.

desteklememe sözü verirken, Sovyetler de Türkiye’de Komünizmi yayma çabası göstermeme garantisi vermiştir.¹²¹

1945 yılında iki Gürcü akademisyenin Tiflis’te bir gazeteye gönderdikleri mektubun, Sovyet basınında da yayınlanmasını Türkiye, toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak görmüştür. “Türkiye’den Haklı İstemlerimiz” başlığı ile yayınlanan mektupta, Ardahan’dan başlayarak Giresun’u da içine alacak şekilde Doğu Karadeniz topraklarını almayı amaçladıkları ifade edilmekteydi. Türk dışişlerinin bu konudaki tedirginliği 1953’te Stalin’in ölümüne kadar sürmüştür.¹²²

SSCB döneminde Türkler ve Gürcüler arasında kuşkusuz en önemli gelişme Sarp sınır kapısının açılması olmuştur. Gürcistan’ı Türkiye’ye bağlayan Sarp Sınır Kapısı’nın 1988 yılında açılması, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere giderek artan bir canlılık getirmiştir. Gürcistan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Türkiye, kısa sürede bu ülkenin en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir.

1.3. Gürcistan Cumhuriyeti’nin Kuruluşu Sonrası İlişkiler

Bağımsız Gürcistan Türkiye ilişkileri önce çok yavaş bir seyir izlemiş ancak Gürcistan’ın nispeten istikrarını sağlaması ardından rayına oturmuştur. Bu bölümde Gül Devrimi öncesinde ülke yönetimleri ve bu yönetimler boyunca Türkiye ile olan ilişkilere değinilecektir.

1.3.1. Gamsakhurdia Döneminde Yaşanan Gelişmeler

31 Mart 1991’de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan’da ilk genel seçimler 26 Mayıs 1991’de yapılmış; seçimlerin sonunda devlet başkanlığına Gamsakhurdia seçilmiştir. Türkiye Doğu Bloğu dışında Gürcistan’ı tanıyan ilk ülke olmuştur.

Türkiye’nin Gürcistan’ı tanıyan ilk ülke olması, Sovyet sistemi içerisinde yıllar boyunca "bağımsız olması halinde Gürcistan’ı Türkiye’nin yutacağı" tezinin hafızalarda canlılığını muhafaza ettiği bir dönemde ve yine Gamsakhurdia’nın takip

¹²¹ Uşun, a.g.k., s. 58.

¹²² Çelebioğlu, a.g.k., s. 28.

ettiği politikalar nedeniyle Gürcistan'ın Batı toplumundan kabul görmediği bir zamanda gerçekleşmesi Gürcistan'da büyük sevinçle karşılanmıştır. Türkiye, Gürcistan'ı tanıyan ilk ülke olmakla birlikte, diplomatik ilişki kurmak için önce ABD ve Almanya'nın bunu yapmasını ve Şevardnadze'nin yönetimin başına geçmesini beklemiştir.¹²³

Türkiye'nin Aralık 1991'de Gürcistan'ı tanınması ardından tarihteki Türk Gürcü çekişmesi kısa sürede bir kenara bırakılarak 21 Mayıs 1992'de dönemin dışişleri bakanı Hikmet Çetin'in bu ülkeyi ziyareti sırasında imzalanan protokolle iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur.¹²⁴

Gürcü halkından da aldığı destekle milliyetçi politikalara ağırlık veren Gamsakhurdia, yürüttüğü bu politikalarla azınlıkları korkutmaya başlamıştır. Göreve gelmesinin ardından ilk icraatlarından biri Güney Osetya'nın özerkliğini kaldırmak olan Gamsakhurdia, toprak bütünlüğünü sağlamaya dönük bölünmez, tek Gürcistan politikalarıyla, aslında Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tehdit etmeye başlamıştır. Oysaki Gürcistan'ın etnik yapısı, aynı zamanda devletin bütünlüğüne etki yapacak bir tehlike oluşturması nedeniyle oldukça hassas olmuştur. Bu dönemde Gürcistan iç istikrarını kurma çabaları içerisinde olduğundan ikili ilişkilerde kayda değer gelişmeler yaşanmamıştır.

Aralık 1991'de Gürcistan'da iktidara karşı muhalefet güç kazanmış ve ülkede çatışmalar ortaya çıkmaya başlamışken; 4 Ocak 1992'de Askeri Konsey iktidarı ele geçirerek olağanüstü hal ilan etmiş ve anayasayı askıya almıştır. Askeri Konsey meşruiyet elde etmek için eski komünist lider Şevardnadze'ye ülkedeki iktidar boşluğunu doldurması çağrısı yapmış, Şevardnadze de bu çağrıya olumlu yanıt vererek 1992 Mart'ında ülkeye dönmüş ve Devlet Konseyi'nin başına geçmiştir.¹²⁵

¹²³ Sancak, a.g.k., s.85.

¹²⁴ Mert, a.g.k., s. 280.

¹²⁵ Çiloğlu, F. Rusya Federasyonu'nda ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar, İstanbul, s. 184.

1.3.2. Şevardnadze Döneminde Yaşanan Gelişmeler

Şevardnadze, dağılan Sovyetler Birliğinin de dışişleri bakanı olmuş, tecrübeli dünya dengelerini ve siyaseti iyi bilen, diplomasi ustalığına yüksek bir yöneticilik kabiliyetine sahipti. Bu süreçte Şevardnadze'nin en büyük destekçilerinden biri Türkiye olmuştur. Şevardnadze'nin işbaşına gelmesinin ardından ABD Dışişleri Bakanının ülkeyi ziyareti ABD'nin ülkeye ne denli önem verdiği de delili olmuştur.

Türk - Gürcü ilişkileri iyi bir şekilde başlamış olmakla birlikte 1992 ve 1993 yılları boyunca bu ilişkilerde pek fazla bir ilerleme sağlanamamıştır. Pek çok faktörün rol oynadığı bu durumda en önemli faktör olarak Gürcistan'ın içerisindeki istikrarsız yapı etkili olmuştur. Güney Osetya ve ondan daha önemli olarak Abhazya olayları Gürcistan'ın iç istikrarını sağlayabilmesini engellemiş ve tüm dikkatlerini iç işlerine yoğunlaştırmasına neden olmuştur.¹²⁶

Şevardnadze iktidara gelmesinin hemen ardından birçok açıdan gelişmeler kaydetmiş, bağımsızlık hareketleri ile mücadeleye girişmiş, barışçı çözümler arayışına girmiştir. Ülke içindeki kendisine muhalefeti de ortadan kaldıran devlet başkanı ülkenin yeniden yapılanması için yoğun çaba harcamıştır.

Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze ilk olarak 25 Temmuz 1992'de İstanbul'da düzenlenen Karadeniz Ülkeleri Zirvesi'ne katılmış; zirvede bir konuşma yapmış, ayrıca Türkiye ve başka ülkelerin devlet başkanlarıyla ikili görüşmelerde bulunmuştur. Gürcü asıllı Türk işadamlarıyla yapılan görüşmede Şevardnadze bu vatandaşlar tarafından Türkiye ile Gürcistan'ı birbirine bağlayan ticari köprülerin kurulabileceğine dair ümidini dile getirmiş; bir ay sonra, 29 Temmuz 1992'de Gürcüce ve Türkçe olmak üzere iki dilde yayınlanan Hidi - Köprü gazetesi çıkmaya başlamıştır.¹²⁷

30 Temmuz 1992'de ise Başbakan Süleyman Demirel'in çeşitli insani yardım malzemeleri ile Gürcistan'ı ziyareti sırasında da Dostluk, İşbirliği ve İyi

¹²⁶ Sancak, a.g.k., s. 86.

¹²⁷ Uşun, a.g.k., s. 69.

Komşuluk Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma kapsamında taraflar 13 Ekim 1921 Kars Antlaşması ile başlayan ve bugüne kadar iki ülke arasında imzalanmış bulunan antlaşma ve antlaşmalara bağlılıklarını teyit etmişlerdir.¹²⁸

Dostluk Antlaşmasının imza sürecinde Gürcistan parlamentosundaki bazı etnik milliyetçilerin oluşturduğu “Merab Kostava Grubu”nun, Türkiye’den toprak istemi olmuştur. Bu olay bir bakıma, SSCB’nin Türkiye’den Gürcistan için toprak talep etmesinin yeniden gündeme getirilmesi olarak değerlendirilmiştir. 30 Temmuz 1992’de imzalanan antlaşmanın Mart 1993 ‘de Gürcistan parlamentosunda görüşülmesi sırasında bu konuda tartışmalar yaşanmıştır. Muhalif grubun üyeleri, söz konusu antlaşmanın giriş kısmında Gürcistan-Türkiye sınırlarını belirleyen Kars Antlaşması’na atıfta bulunulmasına tepki göstererek oylamaya katılmamıştır.¹²⁹

Türkiye Kafkasya politikasında Azerbaycan'a ve Dağlık Karabağ'a, Rusya "Yakın Çevre" doktrinine odaklandığından, Gürcistan Abhazya ve Güney Osetya'daki çatışmalarla meşgul olduğundan 1994 yılına kadar Türkiye-Gürcistan ilişkilerinde önemli bir gelişme olmamıştır. Karabağ çatışmasından sonra Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkilerinin bozulması sonucunda Türkiye'nin Azerbaycan ve Orta Asya ile temas kurabilmesi için Gürcistan önemli bir ülke olmuştur. Hazar petrolünün Batıya taşınmasında anahtar ülke olan Gürcistan'ın stratejik önemi Türkiye ile Gürcistan arasındaki ilişkilerin gelişmesine yol açmıştır.¹³⁰

Gürcistan'da istikrarın büyük ölçüde sağlanması ile birlikte iki ülke ilişkilerinde de hızla bir gelişme yaşanmaya başlamıştır. Aynı şekilde Azerbaycan ve Orta Asya ile bağlantı kurabilmek için Ermenistan'la kötü olan ilişkiler sebebiyle en kısa yol olarak Gürcistan'ın kalmış olmasının idrak edilmesi ve bu bağlamda boru hatlarının Türkiye üzerinden geçirilebilmesi için Gürcistan topraklarının kullanılması zorunluluğu ilişkilerde yaşanan gelişmeye katkıda bulunan diğer faktörler olmuştur. Türkiye, özellikle 1994 ve 1995 yıllarından sonra Rusya'nın bölgedeki gücünü fark ederek daha gerçekçi ve akılcı politikalar takip etmeye başlamıştır.¹³¹

¹²⁸ Mert, a.g.k., s. 280.

¹²⁹ Taşkın, a.g.k., s. 90.

¹³⁰ Bozkurt, a.g.k., s. 57.

¹³¹ Sancak, a.g.k., s. 86.

İki ülke ilişkilerindeki bu dönemde yaşanan en belirleyici sorun Gürcistan'daki Rus askeri varlığı olmuştur. Şubat 1994 yılında Ruslar'a Gürcistan topraklarında 25 yıl süre ile askeri üsler bulundurma izni verilmesi Ankara'da tepki ile karşılanmıştır. Ancak, bu anlaşmadan aylar sonra Şevardnadze bir Türk yayım organına verdiği demeçte ülkesinin başka seçeneği olmadığını ve bunun Türkiye ile olan ilişkilerini etkilemeyeceğini savunarak aslında Gürcistan'ın manevra alanının ne kadar dar olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte Gürcistan Ankara'ya biraz daha yakın, Moskova'ya biraz daha mesafeli bir politika takip etmeye başlamıştır.¹³²

31 Ağustos 1995'te dönemin Başbakanı Tansu Çiller Gürcistan'a bir günlük ziyaret gerçekleştirmiş, bu ziyaret tesadüf eseri 29 Ağustos'ta Şevardnadze'ye karşı yapılan suikast girişiminden hemen sonraya denk gelmiştir. Bu önemli olaya rağmen ertelenmeyen Çiller'in ziyareti suikastın gölgesinde kalmıştır. Gerek Gürcistan gerekse Türk basını ziyaretten çok bu suikastı konu etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde ise petrol boru hatları konusu gündeme getirilmiştir. Bunda da amaç ilgili kuruluş ve ülkelere her iki ülkenin dost olduğu ve petrol boru hatlarının bu iki ülkeden geçmesi için her türlü destek ve iradenin mevcut olduğu mesajını vermek olmuştur.¹³³

4 Nisan 1996'da ise Şevardnadze Türkiye ziyaretinde bulunmuş, iki ülke arasındaki vize ile ilgili bir düzenleme kabul edilmiştir.¹³⁴

14 Temmuz 1997 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel yeniden Gürcistan'ı ziyaret etmiştir. Bu görüşmeler sırasında, başta "İki Ülke Arasındaki Sınır Sözleşmesi" ve "Askeri Eğitim İşbirliği olmak üzere birçok anlaşma imzalanmıştır."¹³⁵

29 Ekim 1998 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İslam Kerimov,

¹³² Sancak, a.g.k., s. 87.

¹³³ Uşun, a.g.k., s. 73.

¹³⁴ Demir, a.g.k., s. 125.

¹³⁵ Taşkın, a.g.k., s. 92.

“Ankara Deklarasyonu”nu imzalamışlardır. Deklarasyon ile ülkelerindeki petrol ve gaz kaynaklarının aranması, çıkarılması ve birden fazla boru hatları aracılığıyla güvenli bir biçimde dünya piyasalarına taşınması konularını değerlendirerek ve karar almanın ivediliğini göz önüne alarak bu deklarasyonu imzalamışlardır.¹³⁶

Dört yılda iki suikast girişiminden kurtulan Şevardnadze, suikast girişimlerinin Hazar petrolünün uluslararası pazarlara aktarılması ile ilgili olduğunu ve boru hatlarının ülkesinden geçmesine karşı kuvvetlerce ismen Rusya tarafından yürütüldüğünü iddia etti. Ekim 2001'de Şevardnadze'nin "Gürcistan Rusya'nın güney kanadı değildir. Daha ziyade Türkiye'nin kuzey kanadıdır." şeklinde bildirimde bulunmasıyla 8 Ekim 2001'de Abhazya'da bir BM helikopteri vurularak düşürülmüş ve bir gün sonra da Kodori geçidi bombalanmıştır.¹³⁷

90'lı yılların sonlarına doğru da ikili ilişkiler iyi bir seyir izlemiştir. Şevardnadze bu durumu 'birçok ülke ile on yılda kat edilebilecek bir mesafenin, iki ülke arasında iki yılda alındığı' sözleri ile ortaya koymuştur. 14 Mart 1998 tarihinde Gürcistan'a yaptığı resmi bir ziyarette Başbakan Mesut Yılmaz bu durumu 'Gürcistan, ortak çıkarlara sahip olduğumuz ve her alanında dayanışma içinde bulunduğumuz stratejik öneme sahip ve ilişkilerimizi mükemmel olarak nitelendirebileceğimiz bir komşu ülkemizdir.' şeklindeki ifadeleri ile belirtmiştir. Özellikle Bakü -Tiflis - Ceyhan boru hattı projesi iki ülkeyi aynı menfaatler etrafında daha da yakınlaştırmıştır.¹³⁸ Gürcistan 1 Mart 1998'de Türkiye'de düzenlenen petrol üreticisi ve transit ülkeler toplantısına katılmış; 29 Ekim'de Ankara Mutabakatı imzalanmıştır.¹³⁹

15 Ocak 2000'de Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Gürcistan'ı ziyaretinde Kafkas İstikrar Paketi gündeme gelmiştir. Şevardnadze bu öneriyi tarihi bir fırsat olarak değerlendirmiş, Demirel bu öneriyi daha sonra 12 devlet başkanına bir mektup ile iletmiştir. Demirel bu gelişmenin Kafkasya'yı belli güçlerin hegemonyasından uzaklaştıracağını, bölge devletlerinin barış yolunda daha başarılı

¹³⁶ Taşkın, a.g.k., s. 92–93.

¹³⁷ Bozkurt, a.g.k., s. 52.

¹³⁸ Sancak, a.g.k., s. 88.

¹³⁹ Mert, a.g.k., s. 255.

adımlar atabileceğini söylemiş, ABD, AB ve Rusya'nın da katılımı ile barışçı bir ortam yaratılabileceğini dile getirmiştir.¹⁴⁰

Gürcistan Dışişleri Bakanı Irakli Menagarishvili de 24–26 Temmuz 2000 tarihleri arasında Türkiye'ye ziyaretinde Kafkas İstikrar Paketi, KEİÖ çerçevesinde gelişmeler; Türkiye Azerbaycan Gürcistan elektrik şebekeleri konuları gündeme getirilmiş, Doğu Batı Enerji Koridoru gibi iki ülke için son derece önemli konular üzerinde fikir alışverişinde bulunulmuştur.¹⁴¹

29–30 Ocak 2001 Tarihlerinde Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze Türkiye'ye bir ziyaret daha gerçekleştirmiş ve görüşmelerde iki ülke meseleleri ve bölgesel gelişmeler ele alınmıştır. Türkiye Gürcistan arasında ortak sınırın anti personel mayınlardan arındırılmasına ve bu mayınların gelecekte de kullanımının engellenmesine dair ikili rejim kurulması hakkında anlaşmaya varılmıştır. Aynı yıl Ekim ayı içerisinde ikinci kere Gürcistan Dışişleri Bakanı Türkiye'ye gelmiş Şahdenizi Doğalgaz Projesi, Kars Tiflis Demiryolu projesi tartışılmış, Türkiye'nin bölgede barış için her türlü desteği vereceği ifade edilmiştir.¹⁴²

Çeşitli konuları da içeren bildiriye değinilen konulardan biri Kars-Tiflis demiryolu bağlantısıdır. Taraflar, söz konusu bağlantının gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaları ele almışlar ve mümkün olan en kısa zamanda sonuçlandırılması konusunda görüş birliğine varmışlardır.

Genel bir değerlendirme yaparsak iki ülke arasındaki ikili ilişkiler gerek devlet başkanları gerekse dışişleri bakanları seviyesinde önemli olmuştur. Türkiye'nin Gürcistan'ın yeniden yapılanmasında verdiği ekonomik destek ve ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesi bu görüşmeler ile önemli bir ivme kazanmış, Türk yatırımcılar da Gürcistan'da önemli projelere imza atmışlardır.

¹⁴⁰ Demir, a.g.k., s. 125–126.

¹⁴¹ Demir, a.g.k., s. 126.

¹⁴² Demir, a.g.k., s. 127.

2. TÜRKİYE GÜRCİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye ve Gürcistan arasındaki ticari ilişkiler ilk olarak 1990'lı yılların başlarında daha çok bavul ticareti şeklinde başlamıştır. Komünizm döneminden sonra ilk olarak dünyaya açılan Gürcistan öncelikle en yakınındaki Pazar konumunda olan Türkiye'ye yönelmiş, ekonomik ilişkiler bu süreçten sonra normal ithalat ihracat şekline dönmüştür.¹⁴³

Türkiye Gürcistan ekonomik ilişkileri iki ana dönem içerisinde incelenebilmektedir. İlk dönem 1991–1996 arasındadır. Bu dönemde Türkiye küçük boyutlu girişimciler aracılığı ile Gürcistan piyasasına girmiştir. İlk giren firmaların ve malların niteliğinin beklenen ve piyasadaki alternatiflerinin gerisinde kalması Türkiye'nin büyük itibar kaybetmesine neden olmuştur. 1996 sonrasında özellikle Bakü Ceyhan Boru Hattı'nın Gürcistan üzerinden geçmesi iyice kabul gördükten sonra ilişkiler farklı bir boyut kazanmıştır. Türk girişimcilerinin işleri büyümüş, ilk aşamadaki kötü izlenim ortadan kalkmış ve önemli yatırımlar yapılmıştır.¹⁴⁴

2000'li yıllara kadar Türkiye Gürcistan ekonomik ilişkilerinde yasal çerçeve aşağıdaki şekilde yürütülmüştür.¹⁴⁵

- Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması: İki ülke arasında 30 Temmuz 1992 tarihinde imzalanan Ticaret ve İşbirliği Antlaşması'nın 9. maddesi ile kurulan Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyon'un I. Dönem Toplantısına İlişkin Protokol 30 Ocak 1997 tarihinde imzalanmıştır.

- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunma Antlaşması: 30 Temmuz 1992 tarihinde Tiflis'te imzalanan anlaşma, 25 Mart 1993 tarihinde Gürcistan Parlamentosunca 3 Mayıs 1995'te ise TC Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmasının ardından nota teatisine müteakiben yürürlüğe girmiştir.

- Çifte Vergilendirmeyi Önleme Antlaşması: Türkiye ve Gürcistan arasında Çifte Vergilendirmeyi Önleme Antlaşması ile ilgili ilk tur müzakereler 7-11 Nisan 1997 tarihleri arasında Ankara'da ikinci tur görüşmeler ise 17-20 Haziran

¹⁴³ Mert, a.g.k., s. 255.

¹⁴⁴ Demir, a.g.k., s. 229–230.

¹⁴⁵ Mert, a.g.k., s. 254.

1997 tarihlerinde Tiflis'te yapılmış, üçüncü tur müzakereler 17-19 Nisan 1999 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

- Eximbank Kredileri: 12 Mart 1999 tarihli anlaşma ile ülkemiz tarafından Gürcistan'a toplam 50 milyon dolarlık Eximbank kredisi tahsis edilmiş, söz konusu kredinin 25, 7 milyon doları tüketim malları için 15,8 milyon doları sermaye malları için kullanılmıştır.

30 Temmuz 1992 tarihinde Tiflis'te Türkiye ve Gürcistan arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği anlaşması iki ülkenin ekonomik ilişkilerinin gelişiminde etkili olmuştur. Bu anlaşmaya göre, taraflar ülkelerinde ithalat ve ihracata uygulanan gümrük vergi, resim, harçlar ve diğer işlemlerle ilgili olarak birbirlerine en çok kayırılan ülke prensibini uygulayacaklardır. Ayrıca taraflar, karşılıklı ticari ve ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesinde bankacılığın önemini göz önünde bulundurarak, bankaları arasındaki işbirliğini geliştirmek konusunda anlaşmışlardır. İkili ekonomik ve ticari ilişkileri daha da geliştirmek üzere, Hükümetlerarası Türk-Gürcü Karma Ekonomik Komisyonu kurulması kararı da bu anlaşma da yer almıştır.

Tablo 1 Türkiye Gürcistan Dış Ticareti 1992–1998
(1000 \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1992	11571	6322	5249	17893
1993	34498	21894	12604	56392
1994	67.190	25652	41538	92842
1995	68126	50157	17969	118283
1996	110286	32093	78193	142379
1997	173510	65934	107576	234444
1998	119184	60471	58713	179655

Kaynak: İTO, Gürcistan Ülke Profili, Mevzuat ve Türk Girişimcileri, İstanbul, 1999, s. 45.

2000'li yıllara kadar iki ülke arasındaki ticaret genel olarak artış eğilimi göstermiştir. Sanayi mamulü mallar ithal eden Gürcistan'a karşılık Türkiye Gürcistan'dan hammadde ve kereste ithal etmiştir.

Gürcistan'ın uluslararası ekonomik ilişkilerine baktığımızda, Gürcistan'daki yabancı yatırımlarda Türkiye'nin önemli bir rol oynadığını görebiliriz. Gürcistan'da Türk yatırımlarının ön sıralarda yer almasında iki ülkenin coğrafi olarak çok yakın ve ulaşımın kolay olmasının yanı sıra, yaşamın ve barınmanın ucuz olması etkili olmuştur.

1995 – 2003 yılları arasında ülkedeki yabancı sermayenin toplam yatırım tutarı yaklaşık 700 Milyon Dolar'dır. Bu toplam içinde ilk üç sırayı % 27, % 15 ve % 10 payı ile Amerika, İngiltere ve Türkiye almaktadır. 6 yıllık bu dönemde Türk şirketlerinin toplam yatırım miktarı yaklaşık 120 Milyon Dolar düzeyindedir.¹⁴⁶

Ekonomik anlamda ilişkilerde Çoruh Nehri'nin enerjisinden faydalanma, iki ülkenin ortak sorunlarından olmuştur. Çoruh ve Kür nehirleri üzerinde iki ülkenin ortak enerji projeleri oluşturma amaçlı ilk toplantısı 18–19 Ekim 1994 tarihinde Trabzon'da gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁷

Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından Saakaşvili iktidarı dönemine kadar Gürcistan'da faaliyet gösteren 100 civarında Türk firması içinde az sayıda büyük şirket vardır ve ağırlık KOBİ'lerdedir. Ülkedeki toplam Türk sermayesi ise 150 milyon dolar civarındadır. Bu toplam rakamın büyük bir kısmı telekomünikasyon ve imalat sektörlerinde olmakta birlikte liman işletmeciliği, tekstil, su işletme ve bankacılık alanlarında da Türk yatırımları bulunmaktadır. Turkcell'in çoğunluk hissesine sahip olarak Gürcistan firmaları ile 1996 yılında yapmış olduğu ortaklık sonucu kurulan Geocell Telecom, Gürcistan'da önemli hizmetler vermektedir.¹⁴⁸

90'lı yılların sonunda Türkiye Gürcistan'ın dış ticaretinde Rusya Federasyonu ile birlikte bazen ilk sırada bazen ise ikinci sırada yer alırken, Gürcistan'da faaliyet gösteren Türk işadamları pek çok sorunla karşılaştıklarını da dile getirmektedirler. Bu problemlerin başlıcaları şu şekilde sıralanabilir;¹⁴⁹

¹⁴⁶ Uşun, a.g.k., s. 6.

¹⁴⁷ Mert, a.g.k., s. 260.

¹⁴⁸ Torun, A., Türkiye'nin Jeoekonomik Stratejilerinde Gürcistan'ın Yeri, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006, s. 125–126.

¹⁴⁹ Çelebioğlu, a.g.k., s. 78.

- Gürcistan'a kaçak yollardan giren mallar haksız rekabete neden olmaktadır. Gümrük görevlerini eksiksiz yerine getiren Türk şirketleri yaklaşık % 35 oranında vergi ödeyerek rekabet şanslarını yitirmektedir.
- Kanunların çok sık değişmesi ve farklı yorumlara açık olması uygulamada çeşitli sıkıntılar doğurmaktadır.
- SSCB döneminde verilen eğitim nedeniyle Gürcü halkı Türkiye'ye ön yargılı yaklaşmaktadır.
- 1991–1995 iç savaş döneminde Gürcistan'a gönderilen düşük kaliteli ve son kullanma süresi geçmiş mallar, bu önyargıyı arttırmıştır.
- Güvenilir istatistikî bilgiye ulaşmada karşılaşılan zorluklar, uzun vadeli planlar yapılmasına engel olmaktadır.
- Türk tır ve otobüsleri tarifede yer almayan ödemelere zorlanmakta ve yol üzerinde soygun amaçlı silahlı saldırılara maruz kalmaktadırlar.

3. KÜLTÜREL VE ASKERİ İLİŞKİLER

Türkiye Cumhuriyeti ile bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti arasında kültürel ilişkileri geliştirmek amacıyla ilk resmi girişimin 1992 yılında yapıldığını görüyoruz. 30 Temmuz 1992 tarihinde Tiflis'te T.C Hükümeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada iki ülke üniversiteleri arasında çeşitli alanlarda ilişkilerin geliştirilmesi, doğrudan temasların desteklenmesi yer almıştır.¹⁵⁰

İki ülkenin kültürel alanda işbirliğine en önemli örnek, Türkiye-Gürcistan ortaklığında açılmış olan, “Uluslararası Karadeniz Üniversitesi (IBSU)”dir. Üniversite 1995 yılında, dönemin Başbakanı Tansu Çiller ve yine o dönem Gürcistan'ın devlet başkanı olan Şevardnadze'nin de katılımlarıyla eğitim-öğretime açılmıştır.¹⁵¹

Bu faaliyetler devam ederken İstanbul'da vakfın temsilciliğinin veya şubesinin açılması ve İstanbul Gürcü Katolik Kilisesi Vakfı ile kurulan ilişkiden

¹⁵⁰ Çelebioğlu, a.g.k., s. 83.

¹⁵¹ Çelebioğlu, a.g.k., s. 83.

sonra bu vakfın, İstanbul Şişli'deki arsasına bir Kültür Merkezi ve Vakıf Üniversitesi kurulması fikri gündeme gelmiş, bu fikir neticesinde, İstanbul'da İTO tesislerinde vakıf temsilcileri ve İstanbul'daki hemşerilerle birlikte 44 kişinin katılımı ile bir toplantı yapılarak, toplantıda, Üniversite, Kültür Merkezi gibi büyük bir projenin temsilcilik veya şube olarak değil de, müstakil bir vakıf kurularak gerçekleşmesinin daha kolay olacağı kararı alınmıştır. Bu amaç için, 1 Haziran 2000 tarihinde Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfının kurulmasına karar verilmiştir.¹⁵²

Türkiye ve Gürcistan arasında ilişkiler de bir boyut da askeri işbirliğidir. Türkiye Gürcistan'a askeri alanda da destek vererek NATO'nun Barış İçinde Ortaklık programı çerçevesinde Gürcistan ulusal ordusunun kurulmasına yardım etmiştir. 18 Şubat 1994'te imzalanan Güvenlik İşbirliği Antlaşması çerçevesinde Gürcistan'a silahlı kuvvetlerin iyileştirilmesinde kullanılmak üzere 1998'de 5.500.000, 1999'da 3.800.000 ve 2000'de 4.000.000 Dolar aktarmıştır. Gürcistan'ın yıllık bütçesinden silahlı kuvvetlerine ayrılan ödeneğin 20.000.000 Dolar civarında olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin bu maddi yardımlarının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Türkiye Gürcistan'a ayrıca Haziran 1997'de imzalanan askeri işbirliği antlaşması çerçevesinde Gürcü subaylarına eğitim vermeye başlamış ve jandarma sisteminin geliştirilmesi konusunda da yardımcı olmuştur. Bunların yanı sıra Türkiye'nin yaparak yeniden hizmete soktuğu Merneuli Askeri Havaalanı'ndan Mart 2000'den itibaren Türk savaş uçaklarının da faydalanacağı açıklanmıştır.¹⁵³

¹⁵² Alsirt, a.g.k., s. 101-102.

¹⁵³ Mert, a.g.k., s. 283.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2003 GÜL DEVRİMİ SONRASI GÜRCİSTAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1. GÜRCİSTAN'DA GÜL DEVRİMİ VE SAAKAŞVİLİ İKTİDARI

1992–1995 yılları arasındaki iç savaşta, Şevardnadze'ye karşı en ciddi muhalefeti Zviadistler olarak bilinen, eski devlet başkanı Gamsakhurdia taraftarları oluşturmaktaydı. Buna karşın ülke içindeki önemli politik güçler olan entelektüeller, yeni kurulan siyasi partiler ve eski komünistler Şevardnadze'yi desteklemekteydi. Ancak, Gürcistan'ın 1993 yılında BDT¹⁵⁴'na girmesiyle Şevardnadze, BDT'yi Rusya'nın eski Sovyet bölgesinde etkinlik kurma aracı olarak gören bağımsızlık yanlılarının desteğini kaybetmiştir.¹⁵⁵

Rusya başlangıçta BDT'ye katılmakta isteksiz olan Gürcistan'da “Abaza, Acara, Ermeni ve Osetya” gibi etnik sorunları istismar ederek siyasi ve ekonomik baskı uygulamış Gürcistan'ı birliğe katılmaya mahkûm etmiştir. Bunun sonucunda Gürcistan 1993 yılı sonunda BDT'ye katılarak Rusya ile askeri işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Rusya, Gürcistan'da yeniden askeri üsler edinmek suretiyle, Türkiye sınırında asker bulundurmanın meşru gerekçesini elde etmiştir.¹⁵⁶

Buna karşın, 90'lı yıllar boyunca Gürcistan'a tek parti, yani Şevardnadze'nin Gürcistan Vatandaşlar Birliği (GVB) hükmetmeyi sürdürmüştür. Muhalefet ise Şevardnadze'ye meydan okuyabilecek bir güçte olmamıştır. Ancak 1999 parlamento seçimlerinden sonra GVB içinde birtakım ayrılıkların ortaya çıkmasıyla partinin etkinliği azalmış ve GVB, üç kümeye bölünmüştür. İlki Şevardnadze yandaşları, ikincisi "Reformcular Ekibi" adlı radikal bir muhalefet hareketi, üçüncüsü de daha ılımlı bir muhalif hareket olan Yeni Haklar Partisiydi ki bu parti Şevardnadze'yi

¹⁵⁴ Gürcistan Parlamentosu 12 Ağustos 2008'de Rusya ile Güney Osetya üzerinden çıkan problemler nedeni ile BDT üyeliğinden çıktığını açıklamıştır.

¹⁵⁵ Çınarlı, Ö., “Gürcistan'daki Kadife Devrim ve İktidar Değişikliği”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004, s. 121.

¹⁵⁶ Taşkın, a.g.k., s. 83.

bölgesel istikrar için gerekli görürken, hükümetin iç politikalarına yönelik birtakım eleştirilerde bulunmuştur.¹⁵⁷

22 Kasım'da Şevardnadze'nin parlamentoyu açış konuşması sırasında salona giren göstericiler Şevardnadze'nin otoritesini tanımadıklarını ve kendisinin artık Gürcistan'ı yönetmeye hakkı olmadığını öne sürerek "kadife devrim" yaptıklarını açıklamış ve parlamentoyu işgal etmişlerdir. Muhalif liderlerden olan, eski parlamento başkanı N. Burjanadze'nin Başkanlık otoritesini devraldığını açıklamasının ardından Şevardnadze ülke genelinde sıkıyönetim ilan etmiş ve gerekirse Savunma ve İçişleri bakanlıklarına bağlı birliklerin kullanılarak düzenin sağlanacağını belirtmiştir. Ancak güvenlik güçlerinden pek çoğunun muhalefetin yanında yer aldığına dair bazı raporlar gelmeye başlayınca Şevardnadze 23 Kasım'da görevinden istifa ettiğini açıklamış; muhalif liderler de "kansız kadife devrim" in başarıyla sonuçlandığını ilan etmişlerdir.¹⁵⁸

Gürcistan'da Devlet Başkanı Şevardnadze'nin seçimlere hile karıştırarak oy oranını fazla göstermesi ve bunun sonucunda kansız bir halk devrimi ile yönetimden uzaklaştırılmasının en önemli sonucu bölge ülkeleri için bir örnek oluşturmuştur. Azerbaycan ve Ermenistan'da kısa süre önce yapılan seçimlerde de yolsuzluk yapıldığı öne sürülmüş, muhalefet çeşitli protesto gösterilerinde bulunmuş, ancak yönetimi devirmeyi başaramamıştı. Gürcistan'da yönetimin halk tarafından devrilmesi bu ülkelerdeki muhalefet tarafından da sevinçle ve heyecanla karşılanmış ve meşru olmayan bir yönetimin halk tarafından devrilebileceği anlaşılmıştır.¹⁵⁹

2 Kasım 2003'te yapılan ve darbe sonrası iptal edilen seçimlerin yenilenmesi olan seçim sonucunda Saakaşvili % 96 oy oranına ulaşmış, güçlü bir parlamento desteğine sahip olmuştur. Böylece, yeni yönetime yapmayı düşündüğü reformlar açısından kolaylık sağlanmıştır.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Çınarlı, a.g.m., s. 121.

¹⁵⁸ Çınarlı, a.g.m., s. 130.

¹⁵⁹ Çınarlı, a.g.m., s. 132.

¹⁶⁰ Kanbolat, a.g.k., s. 14.

Türkiye, 2 Kasım 2003’ de yapılan seçimlerin ardından iç karışıklık yaşayan Gürcistan’a, siyasi destek mesajı vermiştir. Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan yazılı açıklamada, şu görüşlere yer verilmiştir: ¹⁶¹

“Türkiye, seçimler sonrasında meydana gelen gelişmelerin, ilişkilerimizi mükemmel düzeyde sürdürme geldiğimiz bu komşu ülkenin esenliğini etkilememesini ve dost Gürcistan’da huzur ve birliğin en kısa zamanda hakim olmasını içtenlikle arzu etmektedir. Türkiye, sıkıntıların siyasi uzlaşmanın sağlanması suretiyle aşılacağına ve Gürcistan’ın demokrasi yolunda ilerlemeye devam edeceğine inanmaktadır.”

Gürcistan modeli, batı destekli sivil darbe ile Sovyet eğitilmiş yöneticilerin tasfiyesi, Batı eğitilmiş ve devlet başkanının akrabası olmayan genç yöneticilerin iktidarın ele geçirmesi, ülkenin demokratikleştirilmesi sürecinin başlatılması, Batı dünyasına entegrasyonun hızlandırılması ve batı tipi demokrasinin eski bir Sovyet cumhuriyetinde inşa edilmesi olarak özetlenebilir. ¹⁶²

Ocak 2008’de yapılan devlet başkanlığı seçiminde 2003 “Gül Devrimi”nin ardından iktidara gelen Saakaşvili, kayıtlı seçmenin % 56,18’inin katıldığı seçimlerde seçmenlerin %53,47’sinin oyunu alarak iktidarını devam ettirmiştir. Saakaşvili en yakın rakibi Birleşik Muhalefet Bloku’nun ortak adayı Levan Gaçaçiladze’den (%25,6) iki kat daha fazla oy almayı başarmıştır. ¹⁶³

21 Mayıs 2008’de yapılan Gürcistan Parlamentosu seçimlerinde de seçmenlerin % 59,18’inin oyunu alan iktidardaki Birleşik Milli Hareket seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır. Birleşik Muhalefet Bloğu ise %17,73 oranında oy alarak ikinci olmuştur. Gürcistan Merkezi Seçim komitesinin resmi açıklamalarına göre, iktidar partisi Birleşik Milli Hareket 119, Birleşik Muhalefet Bloğu 17, Hıristiyan Demokratlar 6, İşçi Partisi 6, Cumhuriyetçi Parti ise 2 milletvekili elde etmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde Saakaşvili’nin Ocak 2008’deki devlet başkanlığı seçiminden parlamento seçimlerine kadar olan dönemde halk desteğini

¹⁶¹ Taşkın, a.g.k., s. 96.

¹⁶² Kanbolat, a.g.k., s. 15.

¹⁶³ Yılmaz, a.g.k., s. 184.

arttırdığı görülebilecektir. Bunun temel sebebi ise, Saakaşvili'nin Rusya tehdidine dayalı politikası olmuştur.¹⁶⁴

Kasım 2003' teki gösteriler sonrası yaşanan iktidar değişikliği sonucunda göreve gelen Mikail Saakaşvili başkanlığındaki mevcut Gürcistan yönetimi, ülkenin sorunlarını çözme konusunda ciddi çaba sarf ederken, dış ilişkilerini de bu doğrultuda yürütmeye çalışmaktadır. Gürcistan son dönemlerde açık bir şekilde Batı ve özellikle ABD yanlısı politikalarıyla, 2007 yılı sonu itibariyle NATO üyeliği için başvuracağını her fırsatta vurgulamıştır. Böyle koşullar altında Gürcistan'ın batıya açılma politikasında Türkiye'ye büyük önem vermesi de çok doğaldır. Çünkü Sovyetler'in dağılışının ardından gelişmeye başlayan Türkiye Gürcistan ilişkileri, genelde Ankara'nın Tiflis' e yönelik olumlu adımları, ikili ve Azerbaycan'ın da yer aldığı üçlü ilişkilerin projeler bazında giderek kurumsallaşması ile dikkat çekmektedir.

2. SAAKAŞVİLİ DÖNEMİNDE İKİLİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

Türkiye ve Gürcistan Saakaşvili dönemi boyunca bölgede birçok kez ikili temaslarda bulunmuştur. İki ülkenin stratejik olarak işbirliğinin önemini ortaya koyan bu görüşmeler hem devlet başkanları hem de bakanlar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Mihail Saakaşvili 20 Mayıs 2004'te Türkiye'ye yaptığı ziyarette Kıbrıs'ın her iki kesiminde yapılan halk oylaması ile ilgili bir soru üzerine "Biz Kıbrıs'a BM'nin gözüyle bakıyoruz. BM ne şekilde tavır alırsa alsın Gürcistan da aynı tavırla hareket edecektir." açıklaması Gürcistan'ın şu an ve geleceğe yönelik hangi dış politika tavırla hareket ediyor olacağını anlamamızı sağlamıştır.¹⁶⁵ Saakaşvili Devlet Konukevinde düzenlenen konferans sırasında da Gürcistan'ın Türkiye, Rusya, AB, ABD ve Ermenistan ile olan ilişkilerini değerlendirmiş, ülkenin etnik sorunlarına değindikten sonra yeni hükümetin programını açıklamıştır. Gürcistan'ın Türkiye

¹⁶⁴ Yılmaz, a.g.k., s. 188.

¹⁶⁵ Mert, a.g.k., s. 246.

ilişkilerini değerlendirmesinde Saakaşvili şu ifadeleri kullanarak ikili ilişkilerin önemine dikkat çekmiştir.¹⁶⁶

“...Gürcistan’ın Türkiye ile ilişkilerine gelince, Türkiye ve Gürcistan’ın stratejik ortak olduğunu söylememiz gerekir. Yıllar boyunca en az problemimiz olan ülke Türkiye olmuştur. Her ikimiz de bölgenin istikrarını istiyoruz ve terörizm ile savaşta ortağız... Gürcistan Türkiye’nin AB deneyimlerinden faydalanmayı istemektedir. Gürcistan’ın NATO’ya üye olması konusunda Türkiye’nin desteğini bekliyorum. Her ikimiz de Kafkasya’nın ekonomik yönden gelişmesini istiyoruz ve her ikimiz de bu bölgenin büyük enerji potansiyelini geliştirmek istiyoruz.”

2004 Ağustos ayında Gürcistan’a giden Başbakan Erdoğan da Bakü Tiflis Ceyhan Projesinin önemine dikkat çekmiş, proje ile birlikte Gürcistan’a yabancı yatırımların artacağını dile getirmiştir. Türkiye’nin, ABD ve İngiltere’den sonra Gürcistan’da yatırım yapan üçüncü en büyük ülke olduğuna dile getiren Erdoğan, Gürcistan’ın istikrar, iç güvenlik ve toprak bütünlüğünün önemine de vurgu yapmıştır.¹⁶⁷

Türkiye-AB müzakere sürecinin başlamasının ardından ülkemize gelen Gürcistan Başbakanı Zurab Nogaideli, Başbakan Tayyip Erdoğan’la yaptığı görüşmenin ardından Türk-Gürcü İş Konseyi toplantısına katılmış; 3 Ekim’de başlayan Avrupa Birliği müzakerelerinin Gürcistan için de önemli bir gelişme olduğunu açıklamıştır. Nogaideli, "Bölgemizdeki tüm ülkeler ve bölge güvenliği açısından Türkiye'nin AB üyeliği çok önemli. Türk hükümetini takip etmeye ve desteklemeye devam edeceğiz. Türkiye bizim AB'ye açılan kapımız olacak" ifadeleri ile Türkiye’ye bakışını ortaya koymuştur. Başbakan Nogaideli Erdoğan’la yaptığı görüşmede de Türk vatandaşlarının Gürcistan'a girişinde 90 günden kısa ziyaretler için vize şartını kaldırdıklarını açıklamıştır. Türkiye Gürcistan arasındaki ticaret hacmini 3 yılda 2 milyar dolara çıkarmayı hedeflediklerini anlatan Nogaideli, "Ülkelerimiz arasındaki ticaretin geliştirilmesi çok önemli. Su sıralar serbest ticaret bölgesi üzerinde çalışıyoruz. Sadece büyük iş anlaşmalarında değil, daha küçük

¹⁶⁶ Kanbolat, H., “Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili: Siyasi Bir Lider Olarak Benim İçin Örnek İnsan Atatürk’tür”, Stratejik Analiz, Sayı 50, Haziran 2004, s. 23.

¹⁶⁷ Yeni Şafak, “Erdoğan Gürcistan’da Enerji Konuştu”, , 12 Ağustos 2009.

çaptaki ticari ilişkilerde de daha çok aktif ilişkilerin gelişmesini bekliyoruz. Vizeyi kaldırmanın bu ilişkileri geliştirmemizde yardımcı olacağına inanıyorum"¹⁶⁸ açıklamasını yapmıştır.

Saakashvili'nin 19 Aralık 2006 tarihinde Ankara'ya yaptığı resmî ziyaret sırasında da Türkiye, Gürcistan'dan sınır buluşma noktalarını gösteren haritalar ve koordinatlar ile ilgili onay sürecini hızlandırmasını talep etmiş, ancak Gürcüler bu talebe kesin bir cevap vermekten kaçınmışlardı. Gecikmeler sebebiyle, 2007 yılının ilk altı ayı içerisinde başlaması öngörülen BTK Demiryolu Projesi çerçevesindeki demiryolu inşaatına bir türlü başlanamamıştır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül sürpriz bir şekilde 20 Kasım 2007 gecesi Gürcistan'a giderek, 21 Kasım 2007'de "Demirden İpekyolu" olarak adlandırılan Bakü-Tiflis-Kars (BTK) Demiryolu Projesi'nin Gürcistan'da yer alan bölümünün sembolik temelini, Gürcistan Devlet Başkanı Mikheil Saakashvili ve Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev ile birlikte atmıştır.¹⁶⁹

3. GÜRCİSTAN'IN ETNİK SORUNLARI KARŞISINDA TÜRKİYE'NİN TUTUMU

Çalışmanın genelinde de belirttiğimiz gibi Gürcistan'ın bağımsızlık sonrası en önemli problemi ülke içerisinde etnik unsurların bağımsızlık talepleridir. Bu bölümde birçok kez çatışmaya yol açan bu sorunlar karşısında Türkiye'nin politikaları incelenecektir.

3.1. Ahıska Türkleri Sorunu

Bu bölümde Ahıska Türkleri sorunu karşısında Türkiye'nin tutumunun gelişimi ve Gül Devrimi sonrası yaşanan gelişmeler değerlendirilecektir.

¹⁶⁸ Sabah, "Erdoğan'dan Gürcistan'a Gecikmeye Tahammül Yok", 12 Ağustos 2004.

¹⁶⁹ "Türkiye'den Şaakashvili'ye Yardım Paketi, ASAM, 28.11.2007,

3.1.1. Ahıska Türkleri Sorununun Gelişimi

Ahıska Türkleri vatana geri dönüş için siyasi mücadeleye başladıkları günden bu yana haklarını her zaman yasal platformlarda aramışlar, asla radikal olmamışlar, her hangi bir yasadışı aktiviteye girişmemişlerdir. Bu durum 1989 Fergana Katliamından sonra da böyle olmuş, demokratik ve sivil hak arama yöntemlerini değiştirmemişlerdir.¹⁷⁰

Geri dönüş yasağına rağmen Ahıska Türkleri 90'lı yıllarda gruplar halinde Gürcistan'a geri dönmeye çalışmışlar, ancak her defasında Gürcü polisler tarafından sınır dışı edilmişlerdir. Ahıskalılar sürgünlerinde en kötü günleri Özbekistan'da patlayan pamuk skandalı döneminde yaşamıştır. Hem Moskova'yı hem Özbek yöneticileri zor duruma düşüren bu pamuk skandalını yetkililer toplumun gözünden kaçırmak için mezhep kavgası görüntüsü vererek Özbekler ve Ahıskalılar'ı birbirine düşürmüştür. Çatışmalarda yüzlerce Ahıskalı yaşamını yitirmiştir. Olaylar sonrasında 10 bin Ahıskalı Özbekler'den ayrılarak Fergana yakınlarında sığınmacı kampında yaşamaya başlamıştır.¹⁷¹

Gerek siyasi gerekse ekonomik sebeplerle 90'lı yıllarda Özbekistan'da Ahıskalı Türkler'in Türkiye'ye göçü başlamış, ilk etapta 1992 yılında kabul edilen Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye Kabul ve İskânına Dair 3835 Sayılı Kanun gereği 178 Ahıskalı Türk ailesi Iğdır'a getirilip yerleştirilmiştir, bunlara vatandaşlık ve çalışma gibi haklar tanınmıştır. Bunun yanı sıra gizli göç ile gelenlerle beraber halen Türkiye'de yaklaşık 35 bin civarında Ahıska Türkü yaşamaktadır.¹⁷²

Türkiye'ye gelen Bulgaristan, Irak, Afganistan ve Doğu Türkistan Türkleri ile beraber Ahıska Türkleri'ne 1998 yılında çıkarılan 10856 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ikamet ve çalışma izni verilmiştir. Ayrıca sadece Ahıska Türkleri'ne yönelik 1 Nisan 2000 tarihine kadar gelenlere 2 yıllık ikamet ve 2527 sayılı kanunla

¹⁷⁰ Mert, a.g.k., s. 270.

¹⁷¹ Tuğul, S., SSCB'den Sürgün Edilen Halklar, İstanbul, 2003, s. 150.

¹⁷² Mert, a.g.k., s. 71.

çalışma izni verilmiştir. Bunlarla beraber vatandaşlık başvurusunda bulunanların dosyalarının bir an önce sonuçlandırılması sağlanmıştır.¹⁷³

Ahıska Türkleri'nin günümüzde yaşadığı sosyal ve idari baskı konusunda gösterilecek en önemli örnek, halen Krasnodar eyaletinde yaşamakta olan 20 bin Ahıska Türkü'dür. Ahıska Türkleri uyruksuz oldukları için yasal oturma izni gibi en temel vatandaşlık haklarından mahrum olmaları yanında ayrımcı vergiler nedeni ile ağır ekonomik koşullarda yaşamakta, Rus ve Kazak gruplar nedeni ile sosyal ve fiziki şiddet görmektedir.¹⁷⁴

“Gürcistan 1999’da Avrupa Konseyi’ne üye olurken Avrupa Konseyi’ne kabulünden itibaren iki yıl içinde Sovyet rejimi tarafından zorla göç ettirilen Ahıskalı nüfusun Gürcü uyruğuna girme hakkı dâhil olmak üzere, vatanlarına iadeleri ve entegrasyonlarına izin veren yasal çerçeveyi kabul etmeyi; yasanın kabulünden önce bu yasal çerçeve hakkında Avrupa Konseyi’ne girişinden üç yıl içinde vatana iade ve bütünleşme sürecini başlatmayı ve Ahıskalı nüfusun vatana iade sürecini konseye kabulünden 12 yıl içinde tamamlamayı” taahhüt etmiştir.¹⁷⁵

Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin Temmuz 1996’da çıkarttığı bir kararname ile Ahıska Türkleri'nin durumuyla ilgili bir komisyon kurulmuştur. Dönemin Gürcistan Savunma Bakanı, Ahıska Türkleri'nin anavatanlarına dönüşünün, Türkiye’ye Kafkaslarda Ahıska kartını kullanma fırsatı yaratacağını ifade ederek endişelerini dile getirmiştir. Aynı bakan, yeni problem sahası yaratma yerine, söz konusu grubu Gürcüleştirecek, bölgedeki Ermeni azınlığa karşı bir denge unsuru olarak kullanma seçeneğinin, Gürcistan’ın çıkarları açısından daha uygun olduğunu savunmuştur.¹⁷⁶

3.1.2. Ahıska Türkleri Sorununda Saakaşvili Dönemindeki Gelişmeler

Gürcistan’ın AGİT çerçevesinde Ahıska Türkleri'nin geri dönmesini takvime bağlaması ardından hukuksal anlamda sorun büyük ölçüde halledilmişse de

¹⁷³ Mert, a.g.k., s. 72.

¹⁷⁴ Mert, a.g.k., s. 73.

¹⁷⁵ Mert, a.g.k., s. 70.

¹⁷⁶ Taşkın, a.g.k., s. 100.

pratikte pürüzler devam etmektedir. Bu pürüzlerin en önemli sebebi de Gürcistan'ın bu şekilde bir göçü karşılayamayacak ekonomik ve sosyal durumda bulunmasıdır.

Bu konuda Saakaşvili'nin aşağıdaki ifadeleri de mevcut durumu özetlemektedir.¹⁷⁷

“Ahıska Türkleri sorununu anlıyoruz. Ancak şunun da anlaşılması gerekir ki, Gürcistan'da günümüzde 300.000 kadar Abhazya'dan göç ettirilmiş insan bulunmaktadır. Bu sorun büyük ölçüde çözümlenmeden ve Gürcistan'ın bu bölgelerindeki insanların çoğu geri dönmeden, tamamen sosyal ya da ekonomik nedenlerle geri dönüş konusunu konuşamayız. Siyasi olarak bizim itirazımız yoktur. Ancak bu bölgelerin ekonomik gelişmelerini de düşünmeliyiz. Bunun üzerinde çalışıyoruz. Bu çalışmalar iki, üç, dört, beş yıl sürebilir. Bu ne kadar yatırım çekebileceğimize, ne kadar iş sahası yaratabileceğimize bağlıdır. Ayrıca göz önünde bulundurmanız gereken bir başka nokta da, bu insanların çoğunluğunun başka ülkelere gitmek istediği gerçeğidir. Kimlerin geri dönmek, kimlerin gitmek istediğini öğrenmek için Uluslararası Göç Örgütü ile koordineli çalışıyoruz.”

Gürcistan'ın Diasporadan sorumlu Devlet Bakanı Gagoşidze ise, 10–18 Nisan 2008 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyareti sırasında, Gürcistan Parlamentosunun kabul ettiği yasa çerçevesinde Stalin döneminde sürülmüş ve vatanına dönmek isteyen Ahıskalılar'ı, büyükelçiliklere başvurarak, işlemlerini tamamladıktan sonra ülkeye geri dönebileceklerini ifade etmiştir. Dış Türkler'den sorumlu Devlet Bakanı Sait Yazıcıoğlu ile görüşen Gürcistan Devlet Bakanı Gagosidze, Türkiye'nin yurtdışındaki Türkler'le ilişkileri açısından önemli çalışmaları bulunduğunu, bu konuda Gürcistan'ın Türkiye'nin deneyimlerinden yararlanmak istediğini belirtmiştir.¹⁷⁸

Ahıska Türkleri'nin anavatanlarına dönmesi, bu bölgenin geleceğini etkileyecektir. Gürcistan'daki Rus üslerinin kapanması ile Cavaheti Ermenileri, bölgede yeni sorunlar çıkarabilecektir ve Ahıska Türkleri'nin dönmemesi için mücadele vereceklerdir. Mevcut durumun sürdürülüp, Ahıska Türkleri'nin Türkiye

¹⁷⁷ Kanbolat, a.g.k., s. 26.

¹⁷⁸ Topal, a.g.k., s. 629.

tarafından Anadolu'da iskân ettirilmeye devam edilmesi halinde, Cavaheti Ermenileri sorunsuz yaşamaya devam edeceklerdir.¹⁷⁹

3.2. Abhazya Sorunu

Türkiye, her ne kadar Gürcistan'ın iç işlerine karışmayacağını açıklasa da Ahıska Türkleri'nin kendi topraklarına yerleştirilmesini talep etmektedir. Bu kısımda Gürcistan'ın mevcut etnik problemlerinden biri durumunda olan Abhazya sorunu konusunda Türkiye'nin tutumu incelenecektir.

3.2.1. Abhazya Sorunu ve Türkiye'nin Tutumu

Türkiye Gürcistan'ın toprak bütünlüğünden yana olduğunu her düzeyde dile getirmesinin yanı sıra Gürcistan'ın karşı karşıya olduğu ayrılıkçı sorunların barışçı yollardan çözümüne de katkıda bulunduğu ve zaman zaman alevlendirdiği Abhazya sorununun Gürcistan'ın uluslararası alanda tanınmış sınırlarının bütünlüğünü korunarak çözümlenmesine yardımcı olmaya çalışmıştır. Bu çerçevede öncelikle çatışmalar devam ederken, hem Gürcüler'e hem de Abhazlar'a insani yardım yaparak her iki tarafın da güvenini kazanmıştır. Ardından 21 Ekim 1994'ten itibaren bu ülkede görev yapmakta olan BM Gözlemci Misyonu'na 5 askeri gözlemci ile katkıda bulunmuş, ayrıca sorunun çözümlenebilmesi için taraflar arasında AGİK tarafından başlatılan Cenevre süreci çerçevesinde yürütülen diyalogu destekleyerek İstanbul'da tarafları bir araya getirerek barış sürecine katkıda bulunmaya çalışmıştır.¹⁸⁰

Gürcistan'daki etnik çatışmalar Türkiye'de de sorunlara yol açmış ve özellikle Abhazlar'ın durumu birçok olaya sebep oldu. Abhazya'nın Gürcistan'ın bölgesel bütünlüğü içinde yer aldığını Türkiye her fırsatta resmi olarak bildirirse de, Türkiye'de yerleşik yaklaşık 300.000 Abhaz Türkiye devlet politikasından farklı hareket etmeye çalıştılar ve zaman zaman bunu iki ülke arasında kalmış gizli bir probleme dönüştürdüler. Farklı kurumların davetlisi olarak Türkiye'yi birçok defa ziyaret eden Abhazya Başkanı Vladislav Ardzinba hiçbir ziyareti için devlet görevlilerinden resmi bir davet almamıştır. Buna rağmen Türkiye'de bulunan Abhaz diasporasının finansal

¹⁷⁹ Taşkın, a.g.k., s. 102.

¹⁸⁰ Mert, a.g.k. s. 281.

yardımlarıyla Sukhumi'de bir cami ve üç eğitim enstitüsü yapılmıştır. Gürcistan'ın Türkiye için olan stratejik önemi ile Abhaz kökenli vatandaşlarının istekleri arasında kalan Türkiye, 1996'ya kadar açık bir politika sergileyememiş, fakat 1990'ların ikinci yarısından sonra Gürcistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler gelişince daha aktif ve kararlı bir politika takip edebilmiştir.¹⁸¹

Türkiye Abhazya ve Gürcistan arasındaki mevcut sorunun çözümü için her iki tarafın bir araya getirildiği bir toplantıya da ev sahipliği yapmıştır. 7-9 Haziran 1999'da yapılan görüşmeler ile Türkiye bölgede çatışmaların barışçı yollarla çözülme politikasının gereğini yerine getirmiştir. Toplantı, 17-19 Kasım 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen ilk Cenova Buluşması'nın sonuç bildirisi esas alınarak yapılmış; bu buluşmada Gürcü ve Abhaz tarafları, doğrudan ikili görüşmeler ve diğer yöntemler sayesinde taraflar arasında güven artırılması ve karşılıklı anlayış ve işbirliğinin geliştirilmesi konularında ilerleme kaydedileceği hususunda fikir birliğine varmışlardır.¹⁸²

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 2001 yılı Kasım ayı içindeki Gürcistan gezisi sırasında Gürcistan ile ilgili şunları söylemiştir:

"Bu bölgede yaşanan istikrarsızlıklar göz önüne alındığında, güçlü bir Gürcistan'a duyulan gereksinim daha da ön plana çıkmaktadır. Türkiye, komşusu ve yakın dostu Gürcistan'ın güçlü ve istikrarlı bir devlet olarak bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü koruyup güçlendirmesine, başından bu yana büyük önem vermektedir... Avrasya coğrafyasında Doğu-Batı ve Kuzey-Güney eksenlerinde stratejik konuma sahip iki önemli ülke olan Türkiye ve Gürcistan arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir zeminde geliştirilmesinin, bölgenin istikrarına ve kalkınmasına katkıda bulunacağına inanmaktayız... Abhazya sorununun, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü temelinde, barışçı yollardan çözüme kavuşturulmasını istiyor ve bu konuda üzerimize düşebilecek her türlü sorumluluğu almaya hazır olduğumuzu yinelemek istiyorum.

¹⁸¹ Bozkurt, a.g.k., s. 58.

¹⁸² "Gürcü ve Abhaz Taraflarının Güven Tesis Edici Önlemlerle İlgili İstanbul Bildirisi", 1999, s. 9.

Eduard Şevardnadze de Türkiye'nin Abhazya sorununa bakışı için şu ifadelerle süreci değerlendirmiştir. "Gürcistan-Abhazya sorununun çözülmesi konusundaki toplantının Türkiye'de yapılması bizim için ayrı bir önem taşıyor. Sayın Sezer'in, Abhazya sorununun barışçıl yollarla çözülmesi konusundaki fikirlerini tamamen destekliyoruz"¹⁸³

2005 yılından itibaren ile Gürcistan-Abhazya ikili ilişkilerinde bazı gelişmeler görülmektedir. Gürcistan Yönetiminin etnik yapıyı dikkate alan yeni bir siyaset yaklaşımı içinde olması ve ekonomik alanlardaki işbirliği önerileri, taraflar arası gerilimi azaltmış ve tarafları alternatif çözüm arayışına sürüklemiştir.

Aşağıda inceleyeceğimiz gibi Abhazya sorununun hareketlendiği 2000 yıllarda ve Gürcistan'da gerçekleşen gül devrimi sonrasında da Türkiye ve Gürcistan ilişkilerinde herhangi bir sapma meydana gelmemiştir.

3.2.2. Saakaşvili Döneminde Türkiye'nin Abhazya Politikasındaki Gelişmeler

Osetya'daki Rusya Gürcistan Savaşı Türkiye'nin stratejik konumunu bir kere daha gözler önüne sermiştir. Savaş ile beraber Türkiye diplomatik olarak zor durumda kalması bir yana Rusya ve ABD karşısında da bir ikileme düşmüştür.¹⁸⁴ BU nedenle Saakaşvili dönemi sonrası Gürcistan ilişkileri Türkiye'nin Kafkasya politikasında ayrı bir önem kazanmıştır.

Saakaşvili iktidarı sonrasında Türkiye ve Gürcistan arasında Abhazya politikası konusunda büyük bir politika değişimi yaşanmamıştır. Türkiye her fırsatta Gürcistan'ın toprak bütünlüğünden yana olduğunu dile getirmiş ve sorunun barışçı yollardan çözülmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Ankara resmi açıklamalarında Abhazya'yı Gürcistan'ın ülke bütünlüğü çerçevesinde ele almış olmakla birlikte, Türkiye'deki Abhaz nüfusun hassasiyetleri ve zaman zaman devletten bağımsız olarak Abhazya'ya yardım etme istekleri Gürcistan'da huzursuzluk yaratmıştır.

¹⁸³ Taşkın, a.g.k., s. 94.

¹⁸⁴ Torbakov, I., The Georgia Crisis And Turkey Russia Relations, Washington, 2008, s. 12.

Eylül 2003'te dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Tiflis ziyaretinde, Gürcistan Devlet Bakanı Malkhaz Kakabadze'nin "Türkiye BM Genel Sekreterlik Dostları Grubu'na katılmalıdır" şeklindeki ifadesine, Türkiye'nin Ocak 2004'te, "Bu öneriye Türkiye Abhaz sorununa barışçı yollarla ve Gürcistan'ın bölgesel bütünlüğü içinde çözüm aramaktadır" şeklinde Türkiye'nin Gürcistan Büyükelçisine cevap vermesiyle öncesinde tıkanma noktasına gelen girişimler yeniden canlanmıştır.¹⁸⁵

Değişim ve kimlik isteminde ısrarcı olan Abhazya'nın tarihî, kültürel ve akrabalık bağlarının bulunduğu Türkiye ile ilişkilerini yeniden geliştirmek için atağa geçmesi, Abhazya-Türkiye ilişkilerinin geleceğinin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Nitekim Abhazya iktidarı ve halkı üzerinde büyük etkisi olan Dünya Abhaz-Abazin (Abaza) Halkları Birliği'nin 11 Haziran 2005'de Türkiye'de toplanması, Abhazya'nın siyasi, sosyal ve ekonomik konularda Türkiye ile işbirliğini geliştirmekte kararlı olduğunu göstermektedir.¹⁸⁶

Günümüzde Abhazya'nın ithalatının yüzde 70'i ve ihracatının yüzde 30'u Türkiye ile gerçekleşmektedir. Ekonomik, tarihi ilişkilere ve kan bağına karşın, günümüzde ABD, AB, Almanya, İngiltere, İtalya ve Fransa merkezli 15 sivil toplum kuruluşunun Abhazya'da faaliyet göstermesine karşın Türkiye'den herhangi bir sivil toplum kuruluşu Abhazya'da bulunmamaktadır. Kanbolat'a göre Türkiye'nin Kafkasya coğrafyasındaki tarihsel miras ve sorumluluğuna sahip çıkması ve bu bağlamda Kafkasya'daki çıkar ve hedeflerini yeniden tanımlaması gereği her zamankinden daha çok öncelik arz etmektedir.¹⁸⁷

Tüm bu gelişmeler dışında Türkiye'nin Gürcistan ile aldığı ortak bir karar sonucunda 1995'ten bu yana uyguladığı Abhazya'ya mal götüren Türk gemilerine el koyduğu da bilinmektedir. Gürcistan 15 yılda 100'e yakın gemiye el koymuştur.¹⁸⁸ Bu konu ilerleyen dönemlerde özellikle sivil toplum kuruluşları açısından daha fazla gündeme getirilebilecektir.

¹⁸⁵ Bozkurt, a.g.k., s. 59.

¹⁸⁶ Kanbolat, a.g.k., s. 17.

¹⁸⁷ Kanbolat, a.g.k., s. 17.

¹⁸⁸ "Gürcistan'da Moda Türk Gemilerine El Koymak", Jineps, Eylül 2009.

Her ne kadar Türkiye'deki diaspora bağımsızlığı desteklese de, bu durumun Abhaz etnik toplumunun geleceği açısından endişe verici olabileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu nedenle Abhazya sorununun Türkiye'nin mevcut politikası çerçevesinde çözümlenmesi sadece Gürcü devletinin devamı açısından değil, aynı zamanda Abhaz etnik grubunun geleceği açısından da önem taşımaktadır. Türkiye bu nedenlerle Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü desteklemekte ve bu ülke ile sağlıklı ve Kafkaslarda arzu ettiği dayanışmayı sağlayacak güçlü ilişkiler kurmak istemektedir.

Türkiye'deki Abhaz kökenlilerin sayısı yaklaşık 500.000 kadardır. Abhazya Özerk Bölgesi'nde yaşayan Abhazlar'ın sayısının 100.000 olduğu düşünülürse, Türkiye'nin en büyük Abhaz ülkesi olduğu görülecektir. Türkiye'deki Abhazlar Müslümanken, Abhazya'dakilerin büyük çoğunluğu Ortodoks Hıristiyan'dır. Ancak bu farklılık Türkiye'deki Abhazların Abhazya'ya ilgi duymasına, hatta fiilen destek olmasına engel olamamıştır.¹⁸⁹

3.3. Güney Osetya Sorunu ve Türkiye

Türkiye Güney Osetya sorununda aktif bir şekilde yer almamıştır. Gürcistan'ın diğer etnik sorunlarında olduğu gibi ülkenin toprak bütünlüğüne saygılı olunduğu açıklamaları dışında, AGİT bünyesinde bazı barış koruma misyonlarına da destek vermiştir. 2008 Ağustos ayındaki Güney Osetya nedeniyle ortaya çıkan Rus Gürcü Savaşı sonrasında da AGİT bünyesinde Güney Osetya'daki görevli askeri gözlemcilerin sayısını arttırmıştır.

Türkiye, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü ve bölgenin istikrarını savunurken, topraklarında 50.000 kadar Oset kökenli insanı barındırmaktadır. Türkiye'de Alan Kültür Yardım Vakfı adı altında toplanan Osetler, 1854 yılında yaşanan göçle Kayseri, Sivas, Yozgat, Tokat, Erzurum, Muş, Bingöl ve Kars'a yerleşmişlerdir.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Selçuk Çolakoğlu, "Türkiye'nin Gürcistan Politikası ve Kafkasya", http://www.circassiancanada.com/tr/arastirma/0125_turkiyenin_gurcistan_politikasi.htm, Circassian Community, (14.06.2010)

¹⁹⁰ Yapıcı, M. İ., "Kafkasya'nın Sorunlu Bölgesi: Güney Osetya, Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 2007, s. 98.

2008 Rus Gürcü Savaşı sırasında Türkiye ısrarla tarafları ateşkese çağırmiş, diyalog ve diplomatik yolların kullanılmasını istemiştir. Türkiye Başbakanı hemen Gürcistan'a giderek iyi komşuluk ve dostluk gösterisinde bulunmuş, insani yardım da ülkeye ulaştırılmıştır.¹⁹¹

Gürcistan'ın Güney Osetya'yı işgali sürecinde bölgede Türkiye'ye yönelik eleştiriler de ortaya çıkmıştır. Abhazya Parlamentosu Başkan Yardımcısı Ağırba Türkiye'nin askeri açıdan Gürcüler'e destek verdiğini belirtmiş ve şu eleştirilerde bulunmuştur:¹⁹²

“Geçtiğimiz dönemde Abhazya'nın ve Gürcistan arasında da bu tür olaylar olmuştu ve Gürcistan saldırmıştı. Bu konuda suçlu Osetya ve Abhazya değildir, Gürcistan'dır. Türkiye'nin, Gürcistan'dan çıkarları var ama tek taraflı olarak askeri açıdan Gürcistan'a verdiği destek kırgınlık yarattı. Türkiye'nin bu desteğini anlamak mümkün değildir. Türkiye ile bizim geçmişten gelen bir bağımız da var. Türkiye'nin vergileri Gürcistan'a gitti. Milyonlarca dolar Türkiye'nin kendi halkına vermesi gerektiği vergiler Gürcistan'a geldi. Gürcistan'ın bu savaşlardaki emellerini gerçekleştirmesinde Türkiye de ön ayak olmuş oldu. Bugün öldürülenlerde de bu paralarla alınan silahlarında payı var.”

Tüm bu gelişmelerle birlikte belirtilmesi gereken bir konu da Güney Osetya Çatışması, Türk Boğazları'ndan geçişe çeşitli sınırlamalar getiren Montrö Sözleşmesi nedeniyle Karadeniz'e girebilmek için fiili durum arayışı içinde olan NATO ve ABD Deniz Kuvvetleri'nin de işini kolaylaştırmış olmasıdır. ABD tarafından, Karadeniz'e de terörizmle küresel mücadele maskesi altında bir NATO deniz gücü yerleştirilmesi ve Boğazlar'ın hukuki durumu ile Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin buna uygun bir şekilde değiştirilme talepleri gündeme getirilebilecektir. ABD'nin, bölgede yaşanan/yaşanacak krizleri, Karadeniz'e çıkışını kolaylaştırmak yönünde bir fırsat olarak kullanmak isteyebileceği değerlendirilmektedir.

¹⁹¹ Akgönenç, O., “Kafkasya'da Yeniden Değişen Dengeler, Fırsatlar ve Tehlikeler”, Jeopolitik Dergisi, Yıl 7, Sayı 56, Eylül 2008, s. 18.

¹⁹² Zaman, “Abhazlar Türkiye'ye Kırgın”, 08 Ağustos 2008.

3.4. Acaristan Sorunu

Bu kısımda Türkiye'nin Acaristan sorununa genel yaklaşımı ve Saakaşvili önemindeki gelişmeler incelenecektir.

3.4.1. Türkiye'nin Soruna Yaklaşımı

Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında imzalanan Kars Antlaşmasının 6. maddesine göre, Türkiye, Batum ve çevresini (Acaristan'ı), buradaki halkın dini ve kültürel haklarını gözeten bir özerk yönetim sağlanmak ve burada halkın rızasına uygun bir arazi kullanımına imkân vermek, ayrıca Batum limanından serbestçe yararlanmak şartlarıyla Gürcistan'ın yönetimine devretmiştir. Bu şartlar nedeniyle Türkiye, Acaristan'ın özerkliğinin garantörü konumundadır.

Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Hikmet Çetin, özel temsilci sıfatıyla 25–26 Şubat 2000 tarihlerinde Gürcistan'ı ziyaret etmiş; Şevardnadze ile görüştüktan sonra Acara Özerk Cumhuriyeti Yüksek Şura Başkanı Aslan Abaşidze ile de görüşmelerde bulunmuştur.¹⁹³

3.4.2.Saakaşvili İktidarı Sonrası Gelişmeler

Hükümet başına geçen Saakashvili Gürcistan'da hâkimiyeti kontrol altına aldıktan sonra ilk olarak Acaristan sorununu çözmek için bölgeyi ziyaret etmek istemişse de; Rusya'yla yakın ilişkide olan Acaristan Otonom Bölgesi lideri Aslan Abashidze'nin yeni yönetimi tanımadığı şeklindeki seçim sonrası bildirisi ile Cholohi gümrüğünden geçişine izin verilmemesi yeni iktidarın bölgede yaşadığı ilk gerginlik olmuştur.

Bölgeye ekonomik ambargo uygulanması şeklindeki Saakashvili'nin yanıtı ile kriz tırmanmış; 18 Mart 2004'te ABD ve Rusya'nın araya girmesi ile ancak geçici olarak çözülebilmiştir. Türkiye sorunun barışçıl yollarla çözümünü desteklemiştir. Yapılan diplomatik görüşmeler sonucunda gerekli desteği bulamayan Aslan

¹⁹³ Taşkın, a.g.k., s. 93.

Abaşidze 5 Mayıs 2004'te (önceki Dışişleri Bakanı ve dönemin Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konseyi Sekreteri Igor Ivanov'a sözde eşlik etmek üzere Batum'dan Moskova'ya) ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.¹⁹⁴

Acaristan çatışması sırasında Türkiye Dışişleri Bakanlığı sadece "Gürcistan bölgesel bütünlüğüne destek" mesajı yayınlarken", Türkiye'nin Bakü Büyükelçisi Ünal Çeviköz çalıştığı bakanlığın bildirisinin ilerisine giderek 1921 Kars Antlaşmasına atfen "Gürcistan'ın bir parçası olan Acaristan otonom bölgesine Türkiye'nin asker gönderme hakkı vardır" bildirisinde bulunmuştu. Bu meselenin Rus medyasında detaylı tartışılması ve bu durumun Gürcistan'daki gelişmelerle Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın ilgili olduğunun ilişkilendirilmesinden sonra dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Türkiye'nin bu sorunu Kars Antlaşmasıyla ilişkilendirmediğini açıklamıştır. Tiflis ile yaşanan gerilim sırasında Abashidze Türkiye'nin "garantör devlet" olarak bölgesel gelişmelere müdahale etmesi gerektiği talebinde bulunmuştur. Ancak Türkiye Aslan Abashidze ve Saakashvili ile olan ilişkilerine rağmen Moskova'nın yaptığı gibi aktif görüşmeci rolünü üstlenmemiş ve geri planda olayları izlemeyi tercih etmiştir.¹⁹⁵

Aslan Abashidze'ye rağmen Türkiye'nin müdahil olmaktan çekinmesi, problemi Gürcistan'ın yerel problemi olarak görmesi, Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakashvili tarafından "Gürcistan'ın bölgesel bütünlüğünün sürdürülmesi için çok yapıcı" olarak değerlendirilmiştir.¹⁹⁶

3.5. Cevaheti Bölgesi ve Türkiye

Türkiye açısından kritik olan bir diğer etnik mesele Gürcistan Ermenileri-Cevaheti meselesidir. Bu etnik kart, Rusya tarafından kullanılma potansiyeline de sahiptir. Sovyet döneminin Cevaheti ve Mesheti vilayetlerini kapsayan bölge 1994'te birleştirilerek Samtshe-Cevaheti adını almıştır. Gürcistan'ın güneybatısında, Türkiye ve Ermenistan'a sınır olan bölgede yer alan bu vilayetin herhangi bir resmî özerklik statüsü bulunmamaktadır. Bölge, 14–17 Kasım 1944 tarihlerinde Sovyet yöneticileri

¹⁹⁴ Bozkurt, a.g.k., s. 59.

¹⁹⁵ Bozkurt, a.g.k., s. 60.

¹⁹⁶ Bozkurt, a.g.k., s. 61.

tarafından büyük kısmı Özbekistan'a olmak üzere Orta Asya ve Sovyet coğrafyasının muhtelif bölgelerine sürülen Ahıska Türkleri'nin ana yurdudur. Bugün, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Ukrayna, Azerbaycan ve Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin toplam nüfusu 300.000'in üzerindedir.¹⁹⁷

Hazar petrollerinin Türkiye'ye ulaştırılmasında transit ülke olan Gürcistan'ın istikrar Türkiye için önemlidir. Ancak etnik yapısı sebebiyle ayrılıkçı hareketlerin faaliyetlerine müsait olan Gürcistan özellikle Ermenilerin yoğunlukla yaşadığı Samtshe-Cavaheti vilayetinde sorunlar yaşayabilecektir. Dağlık Karabağ çatışması Cavaheti'de Ermeni milliyetçiliğini harekete geçirmiştir. Ermenistan'ın iki komşusu Türkiye ve Azerbaycan ile olan sorunların, bu ülkenin Cavaheti'deki Ermeni milliyetçiliğine aktif destek vermesinin önünde engeldir. Ancak ileride bu durumun değişmesi ve Cavaheti'nin ikinci bir Karabağ olması olasılığı vardır.¹⁹⁸

3.6. Gürcistan'da Türk Nüfusu ve Mevcut Sorunlar

Gürcistan'ın zengin etnik yapısı içerisinde Türkler de yer almaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık % 5'ini oluşturan Türkler genel olarak Borçalı bölgesinde yoğunlaşmıştır. Gürcistan'da 19. yüzyılın başlarında Borçalı'ya "Tatar Distansiyası" statüsü verilmiş; 19. yüzyıl ortalarından itibaren Güney Kafkasya Türkleri'nde milliyetçiliğin doğuşu ve gelişimine paralel aydınlar arasında etnik ad olarak Türk adı tercih edilmiş, yaygınlaşmış ve resmi adlandırmaya dönüşmüştür. Ancak 1936 yılında Stalin'in direktifi doğrultusunda Güney Kafkasya'daki Türk nüfusu adlandırmak üzere "Azerbaycanlı" yapay etnik adlandırması türetilmiştir ve günümüze kadar da bu adlandırma kullanılmaya devam etmiştir.¹⁹⁹

Gürcistan'da Türk nüfus Gamsakurdia döneminde yükselen milliyetçiliğin bir sonucu olarak diğer etnik unsurlarla birlikte baskı altında tutulmaya çalışılmıştır. Gürcü olmayanların ülkede misafir olduğunu iddia eden bu anlayış, ülkede gerilimin yükselmesinin de birinci sebebi olmuştur.

¹⁹⁷ Sarıkaya, a.g.k., s. 192.

¹⁹⁸ Kamer, K. "Türkiye'nin Kafkasya Politikası" "Türkiye'nin Kafkasya Politikası", A. Baharççek, A. Şen, T. Göksü, H. Hüseyin (Der.), 1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları, Ankara, 2003, s. 89.

¹⁹⁹ Ağacan, a.g.k., s. 91.

Ülkedeki azınlıklara yönelik baskı ve sindirme politikalarını etkileyen ikinci faktör ülkenin demografik durumu olmuştur. Ülke nüfusunun üçte birinin Gürcü olmamasının yanında Gürcüler'in nüfus artış oranının diğerlerine oranla düşük oluşu Gürcüler'de tehlike duygusunu artırıcı rol oynamıştır. Demografik yapıyla ilgili endişeler bağımsızlık sürecinde kurulan tüm siyasi parti ve örgütlerin programlarının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Özellikle bu konuda en fazla tepki çeken azınlık Türkler olmuştur. 1979–1989 arasında Gürcistan'ın genel nüfusu yüzde 8,2, Gürcülerin nüfusu yüzde 10,3 artarken Türkler'in nüfusu yüzde 20,3 artmıştır Bu durum Türklere karşı olumsuz politikalar üretilmesinin önemli bir nedeni olmuştur.²⁰⁰

1989 güzünden itibaren Türkler'e yönelik tacizler, saldırılar ve kovmalar başlamış; özellikle Mhedrioni (Süvariler) paramiliter grubunun baskısıyla Bolus ve Başkeçid'den önemli ölçüde göçler yaşanmış, Kazreti bölgesinde sadece birkaç aile kalmıştır. Baskılar sonucunda Kvemo Karili vilayetinin merkezi olan Rustavi şehrinde yaşayan 18 bin Türk'ün 16 bini Gürcistan'ı terk etmiştir. Bu süreç sonrasında Şevardnadze'nin iktidarı döneminde Türkler'e yönelik baskılar büyük ölçüde durdurulmuştur. Gamsahurdiya'nın homojen bir Gürcistan hedefleyen etnik milliyetçiliğinden farklı olarak Şevardnadze azınlıklara "yurttaş toplumu" fikrine daha fazla vurgu yapan bir görüşle yaklaşmıştır.²⁰¹

Günümüzde Gürcistan Türkleri'nin en önemli problemleri şu şekilde özetlenebilecektir:²⁰²

- Dil Sorunu: Ülkede yaşayan Türklerin çoğunluğu Gürcüce'yi ya bilmiyor ya da zayıf biliyorlar. Bu da her şeyden önce Türkler'i ülkedeki toplumsal ve siyasal süreçlere katılmasını engellemektedir. Bunun temel nedeni ise eski Sovyet eğitim sistemidir.

- Eğitim Sorunu: SSCB'nin çöküşü sonrası ülkede oluşan olumsuz koşullar Türk okullarını, öğrenci sayısını, öğretmenlerin durumunu da yakından

²⁰⁰ Ağacan, a.g.k., s. 94.

²⁰¹ Ağacan, a.g.k., s. 95.

²⁰² Ağacan, a.g.k., s. 95–97.

etkilemiştir. Bunun sonucunda bütün okullarda öğrencilerin sayısında önemli bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu ise okulların statüsünü doğrudan etkilemiştir.

- Yer Adlarının Değiştirilmesi: Gürcistan Türkleri'nin en sık dile getirdikleri sorunların başında Türkçe yer adlarının Gürcüleştirilmesi gelmektedir. Bu tüm Sovyet dönemi boyunca yaşanmış bir sorun olmakla birlikte özellikle Gamsahurdiya dönemiyle zirveye ulaşmıştır. Ne var ki, bu tür uygulamalara Gamsahurdiya sonrası da devam edilmektedir. 1921'den sonra bugüne kadar 250 iskân mıntıkasının 200'den çoğunun adı, çok sayıda dağ, dere, yamaç, nehir, göl, kale gibi Türkçe yer adları değiştirilerek Gürcüleştirilmiştir.

- Devlet Memurları ve Polisle İlişkiler. Gürcistan Türkleri'nin en fazla yakındıkları sorun budur. Türkler'in yoğun yaşadıkları bölgelerde yerinden yönetim kurumlarında çoğunlukla Gürcüler istihdam edilmektedir. Bu yerli sakinlerle devlet kurumları arasında soğukluk yaratmaktadır. Özellikle polis ve yargı sisteminde bu durum daha ağırdır. Türkler'in yoğun yaşadıkları bölgelerde istihdam edilen polislerin çoğu Gürcü olduğundan polisin bu kötü muameleleri etnik aşağılama, baskı olarak algılanmaktadır.

- Ekonomik Sorunlar: Gürcistan Türkleri'nin karşı karşıya kaldıkları sorunlardan biri de ekonomiktir. Gürcistan'ın ekonomik açıdan oldukça zor bir dönemden geçmesi dolayısıyla yoksulluk, işsizlik, maaşların düşük ve düzensiz oluşu gibi sorunlar ülke genelinde geçerli olduğu gibi Türkler için de geçerlidir. Ancak bu genel durumun dışında Türklerin rahatsızlık duydukları iki durum söz konusudur. İlk olarak ülkedeki Türkler büyük ölçüde tarımla uğraştıklarından toprak onların temel üretim araçlarıdır ve hükümetin Türkleri topraksız bırakmaya çalıştıkları düşünülmektedir. İkinci husus ise gümrükteki uygulamalardır. Devlette istihdam edilmeyen, yetersiz toprağı olan Türkler temel ekonomik uğraş itibarıyla ticarete yönelmektedirler. Coğrafi konumlarının katkısıyla özellikle Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan çizgisinde bir ticaret ağı oluşmuştur. Fakat gümrük memurlarının büyük ölçüde Gürcü olması, gümrük vergilerinin yüksek olması, gümrükte rüşvetin yaygın olması dolayısıyla çok olumsuz tablolarla karşılaşılmasına yol açmaktadır. Gümrükteki sıkıntıların özellikle Rusya Federasyonu'nun Gürcistan vatandaşlarına vize uygulaması başlatmasından sonra arttığı iddia edilmektedir.

4. ORTAK PROJELER KAPSAMINDA YAŞANAN GELİŞMELER

Gürcistan ve Türkiye bağımsızlık sonrasında birçok projeye de imza atmışlardır. Bu kısımda ilişkilerde önemli yer teşkil eden projeler ve önemi dikkate alınarak genel bir değerlendirme yapılacaktır.

4.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)

9 Ocak 1990'da SSCB Türkiye Büyükelçisi Çerçiçev'in de katıldığı bir panelde Karadeniz Ekonomik İşbirliği projesi ilk olarak Şükrü Elekdağ tarafından ortaya atılmış, dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın da projeye destek vermesi ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Projesi (KEİ) gündeme gelmiştir.²⁰³ Proje 12–13 Mart 1991'de Bükreş'te, 23–24 Nisan 1991'de Sofya'da ve 11–12 Temmuz 1991 tarihlerinde Moskova'da yapılan toplantılarla olgunlaştırılmıştır.²⁰⁴

KEİ Deklarasyonu yapılan görüşmeler ve toplantılar sonucu nihai şeklini almış, 25 Haziran 1992'de İstanbul'da imzalanmıştır. Deklarasyon'a Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Moldova, Ukrayna, Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve Arnavutluk'un devlet ve hükümet başkanları imza koymuşlar; Polonya, Tunus, İsrail, Mısır ve Slovakya gözlemci statüsünde katılmışlardır. Deklarasyon'da uzun ve kapsamlı amaçlar ve ilkeler benimsenmiş; Karadeniz'in refah denizi haline gelmesinin garanti altına almayı amaçladığı net bir şekilde ifade edilmiştir.²⁰⁵

KEİ'nin kuruluş aşamasındaki hazırlık çalışmalarında temel olarak katılan devletlerin coğrafi yakınlıklarından ve ekonomilerinin birbirini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanarak; ticari, ekonomik, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmek ve Karadeniz bölgesini dünya ekonomisine entegre etmek

²⁰³ Mert, a.g.k., s. 230.

²⁰⁴ Kemal Çiftçi, "Karadeniz'in Değişen Stratejik Konumu ve Türkiye, Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı: Karadeniz, O. M. Öztürk ve Y. Sarıkaya (ed.), Ankara, 2003, s. 170.

²⁰⁵ Demir, a.g.k., s. 282.

amaçlanmıştır.²⁰⁶ KEİ halen 20 milyon km² yüz ölçüme 350 milyon nüfusa ve 300 milyar dolar yıllık dış ticaret hacmine sahiptir.²⁰⁷

Bildirge'nin 5 maddesi, üye devletlerin AGİK sürecine bağlılıklarını vurguladıktan sonra amacın, bölge ülkelerinin işbirliğini geliştirerek Avrupa çapında bir ekonomik alanın kurulması ve böylece dünya ekonomisiyle daha üst düzeyde bütünleşilmesi olduğunu belirtmiştir. 7 madde ise bu amacın, katılımcı devletlerin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin ilerlemesini önlemeyecek ve yükümlülüklerini aksatmayacak biçimde sağlanacağını vurgulamıştır. Bundan dolayı KEİ dünyada küreselleşme ve bölgesel düzeyde siyasal ve ekonomik olarak yeniden yapılanma eğiliminin bir yansıması olarak, Avrupa Birliği'ne seçenek değil, Avrupa bütünlüğü gibi daha büyük bir planın tamamlayıcısı niteliğindedir.²⁰⁸

KEİ ülkelerinin siyasal yapı çeşitliliği yanında, ekonomik özellikleri de önemli ölçüde devletleri birbirlerine mecbur kılmaktadır ki, enerji de bunların en önemlisidir. Bu bağımlılığın, ülke bağımsızlığını tehdit eder şiddette hissedildiği ülkelerin başında Gürcistan gibi ülkeler yer almaktadır. Rusya, zaman zaman enerji kozunu zayıf ülkeler üzerinde baskı aracı olarak kullanabilmektedir. Enerjide dışa bağımlı olan Türkiye'nin Rusya'nın baskı amacıyla bir tür ambargo uyguladığı Gürcistan'a 2000 yılı başında mazot hibe etmesi, örgüt içerisindeki çelişkiler ile Türkiye'nin bu bölgeye gösterdiği önemi ortaya koymasından ilginçtir.²⁰⁹

KEİ'nin en yüksek karar alma organı Dışişleri Bakanları Toplantısı (DBT)'dir. DBT, KEİ'nin işleyişinden, alt organlarının kurulmasından, bunların çalışmalarının yönlendirilmesi ve kararlarının değerlendirilmesinden, gözlemci statüsünün verilmesinden ve iç tüzüğün kabulü ve değiştirilmesinden sorumludur. DBT'nin olağan toplantıları altı ayda bir yapılır; ancak üye ülkelerin istemiyle özel oturumlar da düzenlenebilir. Aksine bir karar alınmadıkça dışişleri bakanlarının toplantıları kapalı olarak gerçekleşir. DBT'nin başkanı, dönem başkanlığını üstlenmiş olan ülkenin dışişleri bakanıdır Dönem başkanlığı İngilizce alfabetik sıraya göre altı

²⁰⁶ Mert, a.g.k., s. 231.

²⁰⁷ Kasım, a.g.k., s. 173.

²⁰⁸ M. Gönlübol, "Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), Olaylarla Türk Dış Politikası 1919–1995, M. Gönlübol ve diğerleri, Ankara, 1996, s. 708.

²⁰⁹ Alsirt, a.g.k., s. 96.

ayda bir değişir DBT öncesinde gerekli hazırlıkları yapmak üzere. Yüksek Düzeyli Memurlar Toplantısı yapılabilir.²¹⁰

1998 yılı başında, KEİ'nin kurumsallaşma sürecinde önemli bir adım atılmış ve Karadeniz Ticaret ve Geliştirme Bankası, Selanik'de kurulmuştur. KEİ'nin kurumsallaşması Türkiye'nin öncülüğünde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin KEİ'yi oluşturma ve geliştirme aşamasındaki beklentileri liderlere göre farklılık göstermekteydi. Öyle ki, Özal için, Türkiye'nin bölgedeki tek ekonomik ve politik güç olma amacını gerçekleştirecek bir başka girişim, Ecevit Hükümeti için ise, gelecek yüzyılda Türkiye'yi Avrasya'da baş aktör yapacak önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir.²¹¹

5 Haziran 1998 tarihinde Ukrayna'nın Yalta kentinde yapılan IH. Zirve toplantısında imzalanan "KEİ Şartı" ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi, artık uluslararası bir örgüte dönüştürülmüş, ancak, üye ülkelerin her birinin içinde buldukları farklı uluslararası örgütlere öncelik vermeleri ve "Karadeniz'in Türkiye'de dâhil hiçbir KEİ üyesi ülke için birincil bölgesel kimlik olmaması nedenleriyle beklentilerin gerisinde kalmıştır.²¹² Ayrıca KEİ gerek Türkiye açısından gerekse diğer üye ülkeler açısından, özellikle bölgesel sorunların çözümünde herhangi bir varlık gösterememiştir. Bununla beraber KEİ'nin Türkiye açısından en önemli yönü Türkiye'nin tamamen kendi girişimi ile kurulmuş olmasıydı. Türkiye hem 1980'lerdeki ekonomik gelişmelerin sonucu olarak hem de uluslararası alanda önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemde siyasal inisiyatif olarak bu girişimi başlatabilecek duruma geldiğini göstermiştir.²¹³

4.2. Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı

Türkiye için olduğu kadar, bölge ülkeleri için de son derece büyük önem taşıyan ve 21. yüzyılın enerji projesi olarak da nitelenen bu projede, on yıllık bir süreç sonrasında imzalanan anlaşmaları takiben başlatılan ilgili çalışmalar tamamlanmıştır.

²¹⁰ Gönlübol, a.g.k., s. 709.

²¹¹ Mert, a.g.k., s. 232.

²¹² Çiftçi, a.g.k., s. 170.

²¹³ Mert, a.g.k., s. 233.

Petrol ve doğalgaz boru hatlarının geçeceği güzergâhın belirlenmesi Türkiye için ekonomik olmaktan çok siyasi nedenlerle hayati bir anlam ifade etmektedir. Ankara da zaten bu petrol oyunundan ekonomik anlamda bir beklenti içerisinde girmeyerek sadece Orta Asya ve Kafkasya'yı Rus etkisinden kurtaracak, kendisini petrolün uluslararası pazarlara ulaştırılmasında anahtar konumda tutacak bir oluşumu gerçekleştirme gayretleri içerisinde hareket etmektedir.

Asrın projesi olarak da bilinen Bakü-Tiflis-Ceyhan hattı, Gürcistan için başlı başına bir tarihi fırsattır. Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan'ın çabaları ve ABD'nin isteğiyle hayata geçirilen proje, 1990'ların sonuna kadar 'gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine endişe ile bakılan' bir projeydi. Rusya'nın karşı proje olarak savunduğu Kuzey hattı, Kuzey Kafkaslar'daki çatışma potansiyeli sebebiyle, İran'ın gündeme getirdiği hatlar ise ABD-İran ilişkileri sebebiyle Bakü-Ceyhan hattı ile girdikleri yarısı kaybetmiş oldular. Bunda etkili olan stratejik unsur ise Hazar havzasında yer alan eski Sovyet ülkeleri için ABD'nin ve Avrupa Ülkelerinin öngördüğü stratejik ilişki hattının kuzey-güney eksenli değil doğu-batı eksenli bir hat olmasıydı. Bunu, Batılı siyasi projeksiyonun enerji alanındaki izdüşümü olarak değerlendirebiliriz. Rakipleriyle kıyaslandığında maliyeti cazip olmayan Bakü-Tiflis-Ceyhan hattının başarısı da bu gerçeğe dayanmaktadır.²¹⁴

Enerji arzının kesintisiz sürdürülmesinde petrol gibi tehlikeli maddeler taşıyan tankerlerin Boğazlar gibi hassas noktalardan geçişinin emniyet altına alınması gerektiği savını her platformda dile getiren Türkiye, Doğu-Batı enerji koridoru tasarımı çerçevesinde inşa edilecek olan petrol boru hattının yaşama geçirilmesinin bir zorunluluk olduğunu dünya kamuoyuna duyurmuştur. Bu konuda ABD'nin de desteğini alan Türkiye, 18 Kasım 1999'da Azerbaycan ve Gürcistan devlet başkanlarını İstanbul'daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) zirvesinde bir araya getirerek, ABD Başkanı Bill Clinton'un da gözlemciliğinde Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın inşası anlaşmasını uzun ve zorlu bir süreç sonunda taraflara imzalatmayı başarmıştır.

²¹⁴ Sarıkaya, a.g.k., s. 194.

AGİT Zirvesi’den sonra, projede “temel mühendislik” aşamasına geçilmesine kadar geçen bir yıl zarfında Gürcistan’ın transit tarife konusunda çıkardığı pürüzler halledilmiş, Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan’ın anlaşma hükümlerini parlamentolarına kabul ettirme sürecinden geçilmiştir.²¹⁵

13 Temmuz 2006 tarihinde Ceyhan’da, Haydar Aliyev Terminali’nde yapılan açılış törenine 32 yabancı ülke temsilci göndermiş, törende hazır bulunan Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Gürcistan Cumhurbaşkanı Mihail Saakaşvili ve British Petroleum (BP) Murahhas Azası Lord John Brown birer konuşma yapmıştır. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer “Ülkemiz dünyanın yeni stratejik bölgelerinden biri olan Avrasya’nın ortasında, enerji iletim yollarının kesiştiği noktada, yeni küresel enerji haritasının merkezindedir. Türkiye coğrafi konumunun yarattığı sorumluluğun bilinciyle gerekli enerji ulaştırma koridorlarını oluşturarak Avrupa ve Asya’nın bütünleşmesi, bölgesel istikrar ve gönenç için yeni olanakların yaratılmasını amaçlamaktadır.” demiştir. Törende konuşan Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili ise “Gürcistan’ın bu projede sadece koridor olarak görülmesini kabul edemiyorum. Bu çevresel olarak kısıtlanmış bir ifadedir. Bu dostluk ve kardeşliğin gerçek anlamda yaşandığı ortamdır. Gerçekleşmez denilen proje gerçekleşti. Artık birçok ülke projeyi alkışlıyor. İnsanları ikna etmek zorunda kaldık ve işte gerçek hale geldi. Ancak biz geleceğe bakıyoruz.” ifadelerini kullanmıştır.²¹⁶

Kuşkusuz bölgesel istikrarsızlık kaynakları bölgenin enerji güvenliği ile yakından ilişkili olmuştur. Türkiye’de kamuoyu, Karabağ sorununda, açık bir şekilde Azerbaycan’ın yanında yer almış, hükümet ise, müdahale etmek, tarafsız kalmak veya arabuluculuk yapmak arasında sıkışıp kalmıştır. Sonuçta Türkiye, Ermenistan ile yaşadığı tarihsel sorunlar yüzünden ve kamuoyunun baskılarıyla, 1991’den günümüze kadar Azerbaycan’a destek veren tek ülke olmuştur. Ancak, Türkiye’nin Kafkasya ve Orta Asya petrolü ve doğalgazı için “enerji koridoru” olmak istediği düşünülürse, bu tutumu özellikle Azerbaycan kaynaklarının Türkiye’ye ulaştırılması

²¹⁵ Bilgin, M., Avrasya Enerji Savaşı, İstanbul, 2005, s. 69.

²¹⁶ Milliyet , “BTC’ ye 7,5 Milyar Dolarlık Karşılama”, 14 Temmuz 2006.

konusunda ortaya atılan projelerde, yukarıdaki gerekçeler sonucunda, en kısa güzergâh olan Ermenistan güzergâhının gündemden düşmesine yol açmıştır. Bu noktada, Bakü--Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı'nın Tiflis'ten geçmesi uygun bulunmuş, Gürcistan stratejik olarak önem kazanırken, güzergâh yaklaşık 300 km uzamıştır.

Moskova, Rusya topraklarına uğramadan geçen Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının inşasına başından bu yana karşı çıkmıştır. Rusya, bu projeye, Hazar petrol ve doğalgazının transit yolları üzerindeki Rusya tekeli zayıflatacağı bunun yanında Hazar bölgesindeki devletlerin de kendi ekonomilerini Rusya'dan bağımsız olarak geliştirmelerine yol açacağı kaygısıyla itiraz etmiştir.²¹⁷

Bakü-Novorossisk ve Bakü-Supsa ana ihraç hatları, İran yolu gibi, diğer ana boru hattı seçenekleri arasında bu hattı öne çıkaran husus, arz güvenliği ve kaynak çeşitliliği bakımından Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye güzergâhının, daha uygun ve mevcut hegemonyaları bir ölçüde kıran gerçek bir yeni güzergâh olmasıdır.²¹⁸

440 km'lik bölümü Azerbaycan, 225 km'lik bölümü Gürcistan ve 1070 km'lik bölümü Türkiye topraklarından geçen hat ile 50 milyon ton/yıl (1 milyon varil/gün) petrol taşınması öngörülmektedir. Bu proje başlı başına bölgenin politik olarak ne kadar karışık ve değerli olduğunu göstermektedir. İlk düşünüldüğü yıllardan gerçekleştiği güne dek politik kaygılar neticesinde birçok değişime uğrayan proje, geçtiği ülkeler için adeta güvenlik çapası haline gelmiştir.

Bakü Tiflis Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Gürcistan için siyasi açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da hayati derecede önem arz etmektedir. Gürcistan, bu boru hattından, topraklarından transit geçen kısmından transit geçiş payı olarak ekonomisine katkıda bulunmayı, ekonomik ve politik yönden Rusya'nın baskısını azaltmayı da umut ediyor. Projenin faaliyete geçmesiyle birlikte Gürcistan'ın, ilk 5

²¹⁷ Sarıkaya, a.g.k., s. 193.

²¹⁸ Pamir, N., Bakü (Tiflis) Ceyhan: Uzun İnce Bir Yol'un Öyküsü", Foreign Policy, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Temmuz /Ağustos, 2005, s. 22.

yıl varil başına 12 cent, sonraki on yıl için 14 cent ve ondan sonraki dönem için de minimum 17 cent alması öngörülmektedir.²¹⁹

Gürcistan, BTC hattı ile ekonomik açıdan toparlanabilme ve Rusya'ya karşı bağımlılığını azaltabilme açısından önemli bir fırsatı yakalamıştır. Boru hattından geçiş ücreti alacak olan Gürcistan her yıl 50 milyon dolar kazanacaktır. Son yıla ait ekonomik göstergelere göre bu miktar ülke millî gelirinin % 1'ine tekabül etmektedir. Bu oran Gürcistan devlet bütçesinin temel gelir kaynağı olmasa da, önemli bir gelir kaynağı olarak dikkat çekmektedir. Gürcistan BTC hattı ile ekonomik kazançların yanında stratejik kazançlar da elde etmiştir. BTC hattı ile Gürcistan'ın artık Rusya'nın himayesinde olmadığı kesinleşmiştir. Gürcistan Rusya'nın etki alanından uzaklaşarak ABD'ye, NATO'ya ve Türkiye'ye yaklaşan bir ülke olmuştur.²²⁰

Bakü Tiflis Ceyhan Projesi'nden sağlanacak dolaylı kazançlar bir yana bırakılırsa, Türkiye'nin, bu Proje'den “geçiş vergisi ve işletmecilik hizmetleri“ karşılığında; taşınacak kapasiteye bağlı olarak, 1–16. yıllar arasında 140 ile başlayıp 200 Milyon \$'a ulaşan, 17–40. yıllar arasında ise 200 ile başlayıp 300 Milyon \$ civarına çıkan bir yıllık gelir elde etmesi beklenmektedir. Özellikle 50 Milyon ton'luk maksimum yıllık kapasiteye ulaşıldığında boru hattından sağlanması beklenen gelirin, Irak hattından sağlanan gelirin üzerinde olacağı anlaşılmaktadır. Bu rakamlar, hattın Türkiye açısından önemini somutlaştırmaktadır.²²¹

4.3. Kars Tiflis Bakü Demiryolu Projesi

Tarihi İpek Yolu projesinin yeniden canlandırılmasında önemli bir aşama olan ve “Demir İpekyolu” olarak adlandırılan Bakü-Tiflis-Kars (BTK) demiryolu projesinin Gürcistan bölümünün temeli 21 Kasım 2007 tarihinde Tiflis'te Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın katıldığı törenle atılmıştır. Cumhurbaşkanı Gül, törende yaptığı konuşmada projenin sadece Bakü'yü Kars'a bağlamakla kalmayıp aslında Çin'i Londra'ya bağladığını, Çin'den çıkacak olan vagonların, Hazar'ı, Bakü, Tiflis ve Kars'ı geçerek, İstanbul'a ulaşacağını, İstanbul'da

²¹⁹ Keskin ve Salmak, a.g.m., s. 12.

²²⁰ Taşkın, a.g.k., s. 116.

²²¹ “Bakü Tiflis Ceyhan Proje Direktörlüğü, <http://www.btc.com.tr>, (19.06.2010)

halen yapılmakta olan Marmaray projesi ile Boğaz'ın altından geçerek, Avrupa'yı kat edeceğini ve oradan da Manş'ı geçip Londra'ya kadar ulaşacağını aktarmıştır.²²²

BTK Demiryolu Projesi, Türkiye ile Gürcistan arasında doğrudan bir hat kurulmasını ve bu hattın Azerbaycan'daki mevcut hatta bağlanmasını öngörmektedir. Toplam 124 km. uzunluğunda olan demiryolunun 92 km.lik bölümü Türkiye'den, 32 km.lik bölümü ise Gürcistan'dan geçmesi planlanmıştır.

Söz konusu demiryolu Türkiye açısından da kayda değer bir gelişmedir. BTK Demiryolu Projesi, Türkiye ve Kafkasya'yı bağlayacak olması ve Türkiye'nin en geri illerinden biri olan Kars'ın gelişimi açısından da çok önemli olacaktır.²²³

4.4. Türkiye'nin Kafkasya İstikrar Paketi Girişimi

Orta Asya ile Türkiye ve batı dünyası arasında köprü konumunda bulunan Kafkasya'da barış ve istikrarın sağlanması, Türkiye'nin çıkarları açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye, stratejik öneme haiz petrol ve doğalgaz boru hatları ile ulaşım hatlarının geçmekte olduğu Kafkasya'nın barış ve işbirliği coğrafyasına dönüştürülmesi için bölge ülkelerini kapsayan girişimlerde de bulunmuştur.

Kafkasya bölgesinin istikrar ve güvenliğini güvence altına almak amacıyla Balkan Paketi'ne benzer bir Kafkasya Paketi kurulması fikri ilk kez 9'uncu Cumhurbaşkanı Demirel tarafından Kasım 1999'da İstanbul'da yapılan AGİT zirvesinde dile getirilmiştir. Demirel, 14-15 Ocak 2000 tarihlerinde Gürcistan'a yaptığı resmi ziyaret sırasında bu görüşünü resmi bir öneri olarak dünya kamuoyuna açıklamıştır. Ortaya attığı Kafkasya İstikrar Paketi'ni hayata geçirmek üzere uluslararası alanda kapsamlı bir diplomatik atak başlatan Demirel, bu çerçevede Türkiye'nin önerisine destek aramak üzere uluslararası politikada söz sahibi aralarında 12 yabancı devlet adamına mektup göndermiş ve öneriye ilk olumlu yanıt Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'tan gelmiştir.²²⁴

²²² Milliyet, "Demir İpekyolu İçin Tiflis'te İlk Temel", 22 Kasım 2007.

²²³ Dikkaya ve Özyakışır, a.g.m., s. 105.

²²⁴ Ergin, S., Hürriyet "Kafkas Barış Atağı", , 18 Şubat 2000.

Kafkasya’da istikrarın ve barışın sağlanması maksadıyla diğer bölge ülkelerinden farklı anlaşma girişimleri de teklif edilmiştir. Ermenistan; Rusya, Türkiye, İran, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan’ı kapsayan “Bölgesel Güvenlik ve İşbirliği Paketi” önerirken Azerbaycan bundan farklı olarak İran’ın yerine ABD’nin dâhil edildiği “Güney Kafkasya İstikrar Paketi”ni teklif etmiştir. Türkiye’nin ortaya attığı “Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Paketi” ise kapsam itibarıyla Azerbaycan’ın teklifine benzemekle birlikte bunun AGİT şemsiyesi içerisinde olması sebebiyle diğerlerinden farklılaşmaktadır.²²⁵

Bölge istikrar ve barışına yönelik olarak, Türkiye tarafından ortaya atılan “Kafkasya İstikrar Paketi” önerisi, Demirel Cumhurbaşkanlığı’ndan ayrıldıktan sonra gündemden düşmüşse de günümüzde yeniden dillendirilir olmaya başlamıştır.

Başbakan Erdoğan’ın, 14 Ağustosta Gürcistan’a yaptığı ziyaret sırasında Cumhurbaşkanı Mihail Saakaşvili ile görüşmesinde, yeniden önerdiği istikrar paketi ile bölgenin kalıcı istikrara, huzur ve refaha kavuşması hedeflenmektedir. Aynı görüşmede Saakaşvili de Türkiye’nin gündeme getirdiği Kafkasya İşbirliği Platformu’na sıcak baktıklarını açıklamış, ancak ilk aşamada toprak bütünlüğünün sağlanması gerektiğini belirtmiştir.²²⁶

5. EKONOMİK İLİŞKİLER

Saakaşvili döneminde Türkiye ile Gürcistan ekonomik işbirliği yönünde de önemli adımlar atmışlardır. 2004 yılına kadar Türkiye Gürcistan’ın dış ticaretinde Rusya’dan sonra ikinci sırada yer alırken; batı yanlısı Saakaşvili’nin işbaşına gelmesi ile Gürcistan ile Rusya arasındaki ilişkiler gerginleşmiş ve iki ülke arasındaki dış ticaret oranı gitgide düşmüştür. Gürcistan’ın Rusya ile dış ticaret oranının azalmasıyla beraber Türkiye’ninkinde çok yönlü bir artış gözlemlenmiş ve Türkiye Gürcistan’ın dış ticaretinde birinci sırayı almıştır.

²²⁵ Kuloğlu, A. “Rusya Federasyonu’nun Yeni Kafkasya Politikası”, Stratejik Analiz, Mayıs 2000, s. 41.

²²⁶ Milliyet, “2008’de Türkiye Gürcistan İlişkileri”, 19 Aralık 2008.

İki ülkenin birbirleriyle olan ticari ilişkileri, zor durumda olan Gürcistan ekonomisi için hayati öneme sahiptir. Türkiye, Gürcistan'ın hem ithalat, hem de ihracat yaptığı ülkeler arasında ilk sıralardadır. Türk firmaları Gürcistan'da yatırımlarda bulunmakta ve çok sayıda iş imkânı yaratmaktadır.

Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından uygulanan Komşu Ülkeler ile Ticareti Geliştirme Stratejisi ile Türkiye'nin ihracatı son yıllarda sürekli artış eğilimi göstermektedir. İhracatımız 2006 yılında %50,1 oranında artmış ve 408 milyon dolar seviyesine yükselmiş buna karşılık ithalatımız da %13 oranında artarak 342 milyon dolar seviyesine çıkmıştır.

Tablo 2: 2003 Sonrası Türkiye Gürcistan Dış Ticareti (\$)

	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2003	155.069.890	273.916.537	-118.846.647	428.986.427
2004	199.699.417	306.668.814	-106.969.397	506.368.231
2005	271.828.491	302.901.729	-31.073.238	574.730.220
2006	407.961.988	344.813.499	63.148.489	752.775.487
2007	646.082.289	289.568.059	356.514.230	935.650.348
2008	997.344.776	525.040.558	472.304.218	1.522.385.334
2009	297.721.332	120.369.385	177.351.947	418.090.717

Kaynak: TÜİK, KEİ Ülkeleriyle Dış Ticaret, Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı

Ülkenin, tarım ürünlerinin işlenmesi ve paketlenmesi, et ve süt ürünlerinin işlenmesi, meyve suyu üretimi, tekstil ve deri sanayinin yenilenmesi ve minibüs, kamyonet gibi araçların üretimi için işbirliği yapılabilecek birçok iş ve ticaret alanları bulunmaktadır. Türkiye, sınır ticareti için bir adım daha atarak, 2003 yılında çıkarılan bir kanunla Sınır Ticaret Merkezleri kurulmasının gerekli olduğunu öngörmüştür. "İki ülkenin birbirleriyle yaptıkları ekonomik, ticari anlaşmalar ve protokoller şunlardır: ²²⁷

- Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (30.07.1992-Tiflis)

²²⁷ İTO, Gürcistan Ülke Raporu, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Şubesi, 16 Ekim 2007, s. 8.

- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (30.07.1992-Tiflis)
- Ekonomik Konularda Yapılan Görüşmelere İlişkin Mütabakat Zaptı (13.01.1994)
- Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması (Müzakere aşamasında)
- Türkiye ve Gürcistan Gümrükleri Arasında İşbirliği Anlaşması (28.01.2005-Sarp)²²⁸

Gürcistan'a yapılan ihracattaki en önemli ürün grupları; plastik ve plastik mamuller, elektrikli ve elektriksiz makine ve cihazlar, demir-çelik eşyalar, ağaç ve ağaç mamulleri, alüminyum ve alüminyum eşyalar, motorlu kara taşıtları, demir ve çeliktir. İthalattaki en önemli ürün grupları ise; demir ve çelik, mineral yakıtlar, mineral yağlar, alüminyum ve alüminyum eşyalar, metal cevherleri, ağaç ve ağaç eşyalar, bakır ve bakır eşyalar, ham postlar ve derilerdir. İthal ettiğimiz mallara dikkat edilecek olunursa ara mallar ve ham maddeler önemli yer tutmaktadır. Aşağıdaki tabloda ürünler itibariyle son dönemde ticarete konu olan mal grupları gösterilmektedir.

Tablo 3 Mal Grupları İtibariyle Gürcistan Türkiye Ticareti (1000 \$)

Ürün	2006	2007	Değişim (%)
Plastik ve plastik mamuller	57555	83161	44
Kazanlar, makine ve cihazlar, aletler	45232	84260	86
Elektrikli makine ve cihazlar	27429	37679	37
Demir ve çelik eşyalar	26699	49714	86
Ağaç ve ağaçtan eşya, odun kömürü	21052	35033	66
Alüminyum ve alüminyum eşya	17696	20935	18
Motorlu kara taşıtları, bisiklet traktör, motosiklet	14285	41603	191
Demir ve çelik	14112	33740	139

²²⁸ Dış Ticaret Müsteşarlığı, Gürcistan, Ankara: T.C. Başbakanlık DTM, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, 2008, s. 3.

Boyacılıkta kullanılan boya, macun, sakızlar	13497	17201	27
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	3291	6847	108
Seramik mamulleri	13029	17082	31
Kağıt ve karton	12130	17248	42
Mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları	11863	14302	21
Adi metallerden çeşitli eşya	7539	12487	66

Kaynak: DEİK, **Gürcistan Ülke Bülteni**, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ağustos 2008, s. 20.

Gürcistan piyasasında Türk firmalarının başlıca sorunu finansman sorunudur. Ülkedeki bankacılık sisteminin modernleşememesi ve buna bağlı olarak nakit hareketlerinde yaşanan sıkıntılar başlıca finansal sorunlardır. Ayrıca bazı mevzuat yetersizliklerinden dolayı para transferlerinde yaşanan zorluklar da bir başka sorundur. Gürcistan, BDT ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları yapması nedeniyle bu ülkelerden yaptığı ithalatta vergi almaması ancak Türkiye'den yüksek gümrük vergileri alması, pazardaki rakiplere fiyat avantajı sağlarken Türkler açısından zorluk yaşatmaktadır. Gerek hukuki altyapının eksikliği gerekse kurumsallaşmada yaşanan aksaklıklar da dış ticaret ilişkilerinde problemler yaşanmasına neden olmaktadır.

Gürcistan, Türkiye'ye ekonomi alanında geniş imkânlar sunmaktadır. Ancak bu imkânları somut projelere dönüştürmek gerekmektedir. Örneğin, Gürcistan'ın ve Türkiye'nin önemli enerji açıklarının bulunduğu bir dönemde Gürcistan nehirlerinde küçük baraj ve hidroelektrik santraller kurmak yoluyla elektrik üretilmesi ve bu elektriğin Gürcistan'da ve Türkiye'nin Doğu bölgelerinde kullanılması bölgede Türkiye ile Gürcistan arasında karşılıklı bağımlılığı arttıracak yeni bir proje oluşturulabilecektir.

Diğer taraftan, Gürcistan'ın özerk bölgesi Acara, giderek artan alım gücü, Rusya, Türk Cumhuriyetleri ve Asya pazarlarına açılan kapı olması dolayısıyla stratejik önemi ve bunun yanı sıra, girdi maliyetlerinin düşüklüğüyle, Türk

yatırımcıların yeni gözdesi olmuştur. 2008 yılı itibarıyla, 60 Türk firmasının faaliyet gösterdiği, 20 firmanın da acente aradığı bölgedeki toplam Türk yatırımlarının ise 250 milyon dolara ulaştığı kaydedilmektedir.²²⁹

6. KÜLTÜREL VE ASKERİ İLİŞKİLER

Gürcistan ile Türkiye arasındaki güzel bir işbirliği örneği de Batum Havaalanı'nın ortak kullanıma açılmasıdır. Mart 2006'de Gürcistan'a resmi ziyarete bulunan Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Gürcistan Devlet Başkanı Mihail Saakaşvili, Batum Havalimanı'nın Türkiye tarafından tadil edilerek ortak kullanıma açılacağına dair sözleşmeyi imzalamışlardır. Sezer "yapılan bu anlaşma işbirliğimizin yaratıcı ve verimli çerçevesini bir kez daha ortaya koymaktadır" ifadesiyle konunun önemine dikkat çekmiştir. Anlaşmaya göre İstanbul ve Ankara'dan Batum'a uçak kalkacak ve Türkiye'nin Doğu Karadeniz illeri olan Artvin ve Rize'ye gitmek isteyen yolcular Batum Havalimanı'na iniş yapabileceklerdir.²³⁰

²²⁹ Alsirt, a.g.k., s. 100.

²³⁰ Shantadze, a.g.m., s. 98.

SONUÇ

SSCB'nin çökmesi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi gerek uluslararası dengeler açısından gerekse Türkiye için son derece önemli sayılabilecek gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye ile dil, din ve kültür ortaklığı olan Orta Asya ve Kafkasya Cumhuriyetlerinin bağımsızlık kazanmaları bir yandan yeni fırsatlar meydana getirirken, diğer yandan da güçlükler, rekabetler ve çatışmaları beraberinde getirmiştir.

İki komşu ülke, Gürcistan ve Türkiye ilişkileri çok eski dönemlere dek gitmektedir. 18. yüzyılda Rusya'nın hegemonyası altına giren Gürcistan'ın Türkiye ile ilişkileri 1918 – 1921 yıllarındaki kısa bağımsızlık döneminde resmi olarak başlamışsa da 1921'de Kızıl Ordu'nun Gürcistan'a girmesi ile iki ülke arasındaki ilişkiler kesintiye uğramıştır. 70 senelik Sovyet döneminden sonra 1991 yılında bağımsız olan Gürcistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur ve iki ülke arasında yeniden ilişkiler tesis edilmiştir.

Türkiye ile arasında tarihi, etnik ve kültürel bağlar bulunan Gürcistan Türkiye'yi Türk Dünyasına bağlayan bir özelliğe sahiptir. Türkiye'nin, Ermenistan ve İran dışında Orta Asya'ya açılan kapısı olması, Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'nın geçtiği güzergâh üzerinde bulunması, Gürcistan'ı Türkiye açısından önemli hale getirmektedir. Bunun yanı sıra, Gürcistan'ın Batı ile bağlantısında köprü olması; siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda ortağı olması ve Rusya'ya karşı da bölgede dengeleyici güç olması Türkiye'nin, Gürcistan açısından önemini ortaya koymaktadır.

1990'ların ortalarından itibaren Türkiye bölgedeki politikalarını bir daha gözden geçirmeye başlamış; Gürcistan'ın Avrupa'ya entegrasyonunu desteklemekle kalmayıp, lojistik ve mali yardım sağlamıştır. Bakü- Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının tüm zorluklara rağmen gerçekleştirilmesi, Türkiye'nin Kafkasya'daki konumunu sağlamlaştırmış ve bununla bölgesel politikalarda kazanç elde edilmiştir.

Şevardnadze döneminde Gürcistan, Batı'yla ilişkilerinin gelişmesine de önem verdi. Bu bağlamda, Şevardnadze ülkesinin NATO'ya girme arzusunu da dile getirmişti. Şevardnadze'nin Batı'ya verdiği önem karşılıksız değildir. Etnik ve politik sorunlarının istikrarsızlaştırdığı Gürcistan, bölgeye damgasını vuran bir başka sorun olan enerji sorunu çerçevesinde değerlendirildiğinde stratejik konumuyla son derece önemli bir ülkedir. Bu nedenle, bu ülkedeki gelişmeler Batı tarafından dikkatle takip edilmektedir. Ayrıca, Batı'yla ilişkilerini geliştirmeye çalışan Gürcistan için Türkiye de önemli bir ülkedir. İki ülke ilişkileri her alanda gelişmeye başlamış Türkiye Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü desteklemiştir.

Gürcistan için de dost ve komşusu Türkiye fazlasıyla önem arz eden bir ülkedir. Kuzey komşusu Rusya ile ilişkilerinde sorunlar yaşayan Gürcistan birçok konuda güçlü komşusu Türkiye'den destek almaktadır. Rusya ile ilişkilerin gergin olması Gürcistan'ı Türkiye'ye daha da yakınlaştırmıştır. Orta Asya ve Kafkasya'daki enerji kaynaklarının Gürcistan üzerinden taşınması ekonomik olarak zayıf olan ülke için önemli bir gelir kaynağıdır bunun için de Türkiye ile iyi ilişkiler kurulması hayati önem taşımaktadır.

Türkiye, komşusu Gürcistan'ın etnik kökenli sorunlarının çözüm sürecine katkıda bulunmayı önermiştir. Çünkü Gürcistan'daki gelişmeler Türkiye'nin Orta Asya ve Azerbaycan'a açılımını da etkileyecek niteliktedir. Aynı zamanda Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili'nin de belirttiği gibi Gürcü ve Abhaz diasporası bulunmaktadır. Bu çerçevede sorunların çözülmesi için arabuluculuk teklif edilmiş ve tarafların bir araya gelebilmesi için toplantılar düzenlenmiştir.

Türkiye, özellikle Güney Osetya ve Abhazya sorununda başından beri Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Oysa Yugoslavya ve Sovyetler Birliği'nin parçalanmalarıyla ortaya çıkan devletlerin bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerin başında olan Türkiye, tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğu Güney Osetya ve Abhazya konusunda ise çok farklı bir tutum izlemektedir. Bu durumun temel sebebi çalışmanın genelinde incelediğimiz gibi Türkiye'nin bölgesel güç olmasında bu ülkeye duyduğu ihtiyaçtır. Bakü Tiflis Ceyhan Projesi gibi enerji koridoru inisiyatifi başta olmak üzere Azerbaycan ile birlikte Rusya'nın hegemonyasına karşı

bir denge unsuru olmak isteyen Türkiye bu nedenle Gürcistan'da istikrara büyük önem vermektedir. Rusya'nın Kafkasya'da güçlenmesi ise Türkiye'nin siyasi etkisinin azalmasına neden olduğu gibi, Ankara'nın Batı ile Doğu arasında enerji alanında köprü olma amacının gerçekleşmesini de engellemektedir. Ancak, Türk yetkililerin Kafkasya'daki gerilimi sonlandırmak amacıyla başlattıkları diplomasi atağı, Türkiye'nin genel olarak Avrasya coğrafyasında da önemli bir ülke olduğunu göstermiştir.

Özellikle Güney Osetya krizinde Türkiye ciddi bir dış politika ikilemi yaşamıştır. Bir yanda ciddi bir stratejik ortağı olan Gürcistan ve diğer yanda önemli bir güç ve özellikle enerjide bağlı olduğu Rusya karşısında bir ikilem ortaya çıkmıştır. Ayrıca Türkiye'de yaşayan Gürcüler yanında Osetya ve Abhazy kökenli vatandaşlarında benzer bir kamuoyu baskısı Türkiye'nin ikilemini arttırmıştır. Bu süreç içinde Türkiye iki ülke arasında bir arabulucu rol oynamaya çalışmış ve tarafları bir anlamda anlamaya ve ortak bir yol bulmaya çalışmıştır. Kriz şu an sona ermiş gibi görünse de Türkiye'de aynı ikilem ile karşılaşma riskini her zaman dış politikasında barındırmaktadır.

Çalışmada temel inceleme alanımızı oluşturan Şevardnadze sonrası ilişkiler bağlamında belirtilecek en temel konu; Türkiye'nin 2000'li yılların başında uyguladığı pasif politikayı bir kenara bırakarak karşılıklı üst düzey siyasi ziyaretler sonucunda Gürcistan'daki gelişmelere karşı daha aktif bir siyaset izlemeye başlamasıdır. Bunun en önemli kanıtı da iki ülke ilişkilerinde belirleyici projelerin hayata geçirilmesi ve diplomatik olarak ikili görüşmelerin hız kazanması gösterilebilecektir.

Türkiye-Gürcistan yakınlaşmasının en önemli sebeplerinden biri kuşkusuz enerji konusudur. Gerek Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol, gerekse Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hatlarının Gürcistan'dan geçmesi, Türkiye'ye ekonomik olduğu kadar uzun vadede stratejik boyutta önemli bir getiri sağlamaktadır. Türkiye'nin taşıma projeleriyle ekonomik kazanç hedeflerinin yanında, Kafkasya'daki önemini artırma, Avrupa'ya enerji sağlayan bir köprü durumuna gelme, Rusya'nın bölgedeki etkisini

azaltma gibi değişik siyasi beklentileri de getireceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak 2005 Yılı Gürcistan Ulusal Strateji Belgesinde Ukrayna ve ABD ile beraber adı geçen Türkiye, hem siyasi hem de ekonomik anlamda Gürcistan ile çok sıkı ilişkiler içerisindedir. Halen Gürcistan'ın en önemli ekonomik ortağı durumunda bulunan Türkiye'nin bu ülkede 500 firması faaliyet göstermektedir. Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı yanı sıra Bakü Tiflis Erzurum Projesinin de faaliyete geçmesi ile iki ülke ilişkileri bölgesel anlamda çok stratejik bir konuma yükselmiştir. Gürcistan ile ilişkilerin geliştirilmesi ve Gürcistan'ın siyasi istikrarının devam etmesi Türkiye'nin stratejik çıkarları açısından son derece önemlidir. Gürcistan geleceğe dönük hedeflerini büyük ölçüde, Orta Asya ve Hazar petrol ve doğalgazının topraklarından geçişinin daha da arttıracakı jeopolitik konumuna ve elde edeceği transit geçiş gelirlerine bağlamış durumdadır. Bu nedenle Gürcistan hem Karadeniz'e, hem Türkiye ve Rusya'ya hem de güney Kafkasya ülkeleri Azerbaycan ve Ermenistan'a sınırları bulunan, Orta Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan stratejik bir ülkedir. Türkiye'nin bu ülke ile ilişkilerini geliştirmesi her dönem için hayati öneme sahip olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ağacan, K. (2005). “ABD’nin Kafkasya Politikası”, (der.) Okan Yeşilot, Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya, İstanbul

Bi, M. (2007). Kafkas Tarihi, Birinci Cilt, İstanbul

Bilgin, M. (2005). Avrasya Enerji Savaşları, İstanbul

Çiftçi, K, (2005). “Karadeniz’in Değişen Stratejik Konumu ve Türkiye, Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı: Karadeniz, O. M. Metin Öztürk ve Y. Sarıkaya (ed.), Ankara

Çiloğlu, F. (1993). Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi, İstanbul

Çiloğlu, F. (1998). Rusya Federasyonu’nda ve Transkafkasya’da Etnik Çatışmalar, İstanbul

Çelikkpala, M. (2006). “Kuzey Kafkasya’da Anlaşmazlıklar, Çatışmalar ve Türkiye”, Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan (der) Beş Deniz Havzasında Türkiye, Ankara

Davutoğlu, A. (2002). Stratejik Derinlik, İstanbul

Demir, A. F. (2003). Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, İstanbul

DTM. (2008). Gürcistan, Ankara: T.C. Başbakanlık DTM, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü

Dugin, A. (2004). Rus Jeopolitiği, İstanbul

Fouskas, V. (2004). Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya, çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul,

Gönlübol, M, (1996) “Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), Olaylarla Türk Dış Politikası 1919–1995, M. Gönlübol ve diğerleri (ed.), Ankara

Güngörmüş, G. (2005). Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye’nin Güvenliği, İstanbul

Graham E.F ve I. O. Lesser (2000). Türkiye’nin Yeni Jeopolitik Konumu, İstanbul

Gürses, E. (2001). “Kafkasya’da Uluslararası Rekabet”, Avrasya Dosyası Dergisi, Cilt. 7, Sayı:1, İlkbahar 2001

Gürün, K. (1991). Türk Sovyet İlişkileri (1920–1953), Ankara

Hasanoğlu M. ve E. Cemilli (2006). Güney Kafkasya’da ABD Politikası, İstanbul

İbrahimli, H. (2001). Değişen Avrasya’da Kafkasya, Ankara

İrge, F. (2006). Sovyetlerden Rusya Federasyonu’na Kapitalist Kuşatma (Balkanlar, Orta Asya, Kafkasya). Ankara

İTO. (2007). Gürcistan Ülke Raporu, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Şubesi

Jakobia, M. (2004). Gürcistan’ın Kafkaslar Bölgesinde Sağlanacak Barış ve Güvenlik Ortamına Katkısı ve Bölgedeki Rolü, İstanbul

Kasım, K. (2003). “Türkiye’nin Kafkasya Politikası” “Türkiye’nin Kafkasya Politikası”, A. Baharçipek, A. Şen, T. Göksü, H. Hüseyin (Der.), 1980–2003 Türkiye’nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları, Ankara

Kırzioğlu, F. (1998). Osmanlıların Kafkas-Elleri’ni Fethi (1451–1590), Ankara

Mert, O. (2004) Türkiye’nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, İstanbul

Neef, C. (2004). Kafkasya, Rusya’nın Kanayan Yarası, çev. Özalp Göneralp, İstanbul

Ortaylı, İ. (1999). “XVIII. Yüzyılda Türk Rus İlişkileri”, Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl, Ankara

Sarıkaya, Y. (2005). “Rusya Federasyonu’nun Gürcistan Politikası”, Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı: Karadeniz, O. M. Öztürk ve Y. Sarıkaya (ed.), Ankara

Saydam, A (1997). Kırım ve Kafkas Göçleri (1856–1876), Ankara

Sonyel, S. (1991). Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, Ankara

Şahin, E. (2002). Türkiye ve Maveraya-yı Kafkasya İlişkileri İçerisinde Trabzon ve Batum Konferansları ve Anlaşmaları, Ankara

Tavkul, U. (2002). Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya, İstanbul

Tavkul, U. (2005). “Kafkasya’nın Hassas Etnik Dengelerinde Yeni Bir Tehdit Unsuru Kazaklar”, (Der.) Okan Yesilot, Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya, İstanbul

Torbakov, I. (2008). The Georgia Crisis and Turkey Russia Relations, Washington

Tuğul, S. (2003). SSCB’de Sürgün Edilen Halklar. İstanbul

Yalçınkaya, A. (2006) Kafkasya’da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğöme, Ankara

Yıldız, Y. (1998). “Kafkas Toplumlarının Siyasi ve Ekonomik Yapıları ve Gelişmeleri ile Bunlar Üzerinde Güç ve Rekabet Mücadeleleri ve Türkiye’nin İzlemesi Gereken Politikalar”, Kafkaslar, Orta Doğu ve Avrasya Perspektifinde Türkiye’nin Önemi Sempozyumu, İstanbul

Sürelî Yayınlar

Ağacan, K. (2004). Gürcistan Türklerinin Mevcut Durumu, Siyasi ve Ekonomik Sorunları, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 1(1) Bahar

Akgönenç, O. (2008). Kafkasya’da Yeniden Değişen Dengeler, Fırsatlar ve Tehlikeler, Jeopolitik Dergisi, Yıl 7, Sayı 56, Eylül.

Allen, W. W. ve Muratoff, P. (2001). Kafkasya’nın Tarihi Coğrafyası, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı. 54, İstanbul, Temmuz

Bangert, Y. (1998). Güney Osetya Anlaşmazlığı, Kafkasya Yazıları, Yaz

Cergenîya, A. (2005). Abhazy Gürcistan İlişkilerinin Hukukî Yapısı ve Gelişimi, NART, Sayı 24, Mayıs Haziran

Çapraz, H. (2006). Gürcistan’da Rus İdaresinin Yerleşmesi, Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1.

Çınarlı, Ö (2004), Gürcistan’daki Kadife Devrim ve İktidar Değişikliği, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 1(1)

Çolakoğlu, S. (2000), Türkiye’nin Gürcüstan Politikası, Çvneburî, Sayı 36, Nisan Haziran

Çurey, A. (1998). Bilinen Dünyanın Bilinmeyen Ülkesi: Kuzey Kafkasya ve Çerkesler (1), Kafkasya Yazıları Dergisi, Yıl. 2, Sayı. 5, Sonbahar.

Devlet, N. (1997). Kuzey Kafkasya'nın Dünü Bugünü, Yeni Türkiye, Yıl. 3, Sayı: 16, Türk Dünyası Özel Sayısı II, Temmuz-Ağustos

Dikkaya M. ve Özyakışır, D. (2008). Developing Regional Cooperation Among Turkey Georgia and Azerbaijan: Importance of Regional Projects, Perceptions, Spring Summer

Girgin, K. (2005). Rusya Faktörü ve Üç Boyutlu Dış Politika, Stratejik Öngörü: Değişen Türk Dış Politikası, TASAM Yayınları, Yıl 2 Sayı 5

İbrahimov, R. (2005). Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri, Stratejik Öngörü: Değişen Türk Dış Politikası, Yıl. 2 Sayı. 5

Kanbolat, H. (2007). 2007'den 2008'e Kafkasya, NART, Kafkas Dernekleri Federasyonu Yayın Organı, Eylül Aralık, Sayı 57-58.

Kasım, K. (2008). "Türkiye'nin Karedeniz Politikası: Temel Parametreler ve Stratejiler", Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Sayı 5.

Kavrelişvili, R. (2010). Türkiye Gürcistan İlişkileri (1921 Sonrası Tarihi Süreç, ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 1

Keskin, K. C. ve G. M. Salmak, (2006). Büyük Oyunun Küçük Figüranları", Kafkasya Forumu Dergisi, Ocak Şubat, Sayı 2.

Kona, G. (2005). Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği, Stratejik Öngörü: Değişen Türk Dış Politikası, Yıl. 2 Sayı. 5

Kuloğlu, A. (2000). Rusya Federasyonu'nun Yeni Kafkasya Politikası, Stratejik Analiz, Mayıs

Sancak, K. (2000) Gürcistan'ın Kafkasya'daki Yeri, İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Şahin, M. (2001). "Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri", Avrasya Etütleri Dergisi, Sayı. 19, İlkbahar-Yaz.

Öztürk, A. (2009). "Rusya Gürcistan Krizi: Yerel Bir Çatışma Küresel Yansımaları", Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 7.

Pamir, N. (2005). Bakü (Tiflis) Ceyhan: Uzun İnce Bir Yolu'un Öyküsü", Foreign Policy, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Temmuz /Ağustos

Yapıcı, M. İ. (2007). Kafkasya'nın Sorunlu Bölgesi: Güney Osetya, Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 3.

Yeniçeri, Ö. (2008). Kafkasya'da Hızlanan Tarih: Rusya'nın Geri Dönüşü ve Türkiye", Jeopolitik Dergisi, Yıl 7, Sayı 56, Eylül.

Yılmaz, R. (2008). Gürcistan'da İstikrar Arayışı: 5 Ocak 2008 Devlet Başkanlığı ve 21 Mayıs 2008 Parlamento Seçimleri, Orta Asya Kafkasya Araştırmaları Dergisi, Sayı 5

Bildiriler

Aköz, A. (2001). "Stratejik Açından Türk-Kafkas İlişkilerinin Değerlendirilmesi", Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II: XIX ve XIX Yüzyıllarda Türkiye ve Kafkaslar, İstanbul, 24-26 Ekim 2001

Tezler

Ağacanov, K. (2002). Gürcistan Dış Politikasına Yön Veren İç Etkenler, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Alsirt, F. T. (2009). Bağımsızlık Sonrası Gürcistan'ın Yeniden Yapılanması ve Bu Süreçte Türkiye İle İlişkiler, İstanbul: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bozkurt, G. S. (2008). "Gürcistan'daki Etnik Çatışmalar Karşısında Türkiye ve Rusya'nın Tutumu", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 19, Güz

Celebioğlu, T. (2005). 1990 Sonrası Türkiye Gürcistan İlişkileri, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Kafkasyalı, G. (2007). ABD Rusya Hegemonya Mücadelesinde Gürcistan ve Gül Devrimi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Shantadze, B. (2006). Gürcistan'ın Komşuları İle İlişkileri ve Jeopolitik Etkinin İncelenmesi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Sürmeli, S. (2001). Türk-Gürcü İlişkileri (1918–1921), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Şahin, M. (1999). Gürcistan'ın Siyasi Coğrafyası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Taşkın, M (2006). Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Torun, A. (2006). Türkiye'nin Jeoekonomik Stratejilerinde Gürcistan'ın Yeri, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006

Uşun, K. M. (2006). Geçmişten Günümüze Türk Gürcü İlişkileri, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Yılmaz, Y. (2006). Mondros Mütarekesinden Kurtuluşa Kars ve Çevresinde Ermeni Tedhişi, Kars: Kafkas Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Gazeteler

Ergin, S., "Kafkas Barış Atağı", Hürriyet, 18.02. 2000.

Zaman, "Abhazlar Türkiye'ye Kırgın", 08.08.2008.

Milliyet, "Atatürk'ün İzinde", Milliyet, 29 Ocak 2006.

Milliyet, "BTC' ye 7,5 Milyar Dolarlık Karşılama", Milliyet, 14.08. 2006

Yeni Şafak, "Erdoğan Gürcistan'da Enerji Konuştu, Yeni Şafak, 12.08.2004

Sabah, "Erdoğan'dan Gürcistan'a Gecikmeye Tahammül Yok", Sabah, 12.08.2004.

Jineps, "Gürcistan'da Moda Türk Gemilerine El Koymak", Eylül 2009.

Milliyet, "2008'de Türkiye Gürcistan İlişkileri", 19. 12. 2008.

İnternet Kaynakları

“Bakü Tiflis Ceyhan Proje Direktörlüğü, <http://www.btc.com.tr>, (19.06.2010)

Corso, M. (2005) “Georgian President Unveils South Ossetia Peace Plan”, Eurasia Insight, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav012705.shtml>, (13.07.2010)

Çolakoğlu, S. “Türkiye’nin Gürcistan Politikası ve Kafkasya”, http://www.circassiancanada.com/tr/arastirma/0125_turkiyenin_gurcistan_politikasi.htm, Circassian Community, (14.06.2010)

“Saakashvili Sends Reconciliatory Signals to South Ossetia”, Civil Georgia, 1 Haziran 2004, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=7041>, (15.07.2010)

“Türkiye’den Şaakaşvili’ye Yardım Paketi, ASAM, 28.11.2007, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1858&kat1=42&kat2=>, (02.06.2010)

ÖZGEÇMİŞ

9 Mayıs 1969 tarihi,Karabük ili merkez ilçesi doğumluyum.İlk,Orta ve Liseyi yine aynı ilçede tamamladıktan sonra Süleyman Demirel Üniversitesi , Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 1999 yılında mezun olduktan sonra 2003 yılında Askerlik görevini Mardinde yedek subay öğretmen olarak tamamladım. 1999 yılından itibaren MEB’nda öğretmenlik görevini 2009 yılına kadar sürdürdüm. 2008 yılında da Beykent Üniversitesi, Uluslararası ilişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimine başladım .

Özel ilgi alanlarım tarih,siyaset bilimi, sitrtejik karar verme süreçleri ve karar verme süreçlerinde istatistiksel analizlerdir.

Yabancı dilim İngilizce olup,bekarım.

Mehmet AYDIN